

АФГАНІСТАН. ЗА ДРУГІВ СВОЇХ.

20
стор.

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

№ 2(149) 2013

НАШІ В АФРИЦІ:

«ТАНОК НА МАЙДАНІ... КОНГО»

12 стор.

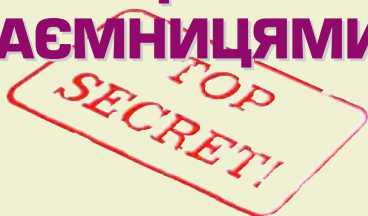
ПОЛЕ БИТВИ – КОРУПЦІЯ

32 стор.

МИСЛИВЦІ ЗА ТАЄМНИЦЯМИ

34 стор.

ФОТОКОНКУРС «СМІЄМОСЯ З ВІЙСЬКОМ»

З ДІДА-ПРАДІДА:

А КОЗАКОМ СТАНЕШ, ЯК ПОРОГИ ЗДОЛАЄШ

52 стор.

**Сергій
Шаповалов –
«міцний
український
горішок»**

Привітання Президента України з нагоди Дня захисника Вітчизни

Шановні громадяни України!
23 лютого ми відзначаємо День захисника Вітчизни.
Цим святом ми висловлюємо вдячність тим, хто боронив нашу землю від загарбників.
Завдяки їхній силі духу, мужності та непохитній вірі наша Вітчизна здобула омріяний мир і свободу. Честь вам і слава!
Також щиро вітаю тих, хто сьогодні примножує звияту старших поколінь, захищає нашу державу та її кордони.
Від вашого щоденного самовідданого служіння Батьківщині залежить обороноздатність нашої країни та безпека українських громадян.
Вірю, що ви й надалі будете доблесно виконувати покладену на вас священну місію захисту держави.
Зичу всім миру та добробуту. Щастя вам і вашим близьким, міцного здоров'я та довгих років життя!

Віктор ЯНУКОВИЧ

Привітання Міністра оборони України з нагоди Дня захисника Вітчизни

**Дорогі ветерани війни і військової служби!
Шановні військовослужбовці Збройних Сил та інших
військових формувань України!
Вітаю вас з нагоди Дня захисника Вітчизни!
У цей день ми вшановуємо всіх представників
благородної військової професії, які присвятили своє
життя захисту рідної Батьківщини, здобувши славу
неперевершених воїнів. Ми вітаємо тих, хто
продовжує почесну справу своїх попередників,
забезпечуючи військову міць і обороноздатність
Української держави та оберігаючи недоторканність
її кордонів.
Сьогодні перед армією стоять стратегічні завдання
реформування та оновлення, що реалізуються**

в умовах складної економічної ситуації.

**Перехід до професійної армії, переоснащення та модернізація Збройних Сил
є головними пріоритетами національної безпеки.**

**Сьогодні розробляються заходи та методи залучення додаткових фінансових
ресурсів та способів заощадження, що дозволить направити вивільнені коштів
на заходи з підвищення боєздатності Збройних Сил та вирішення найбільш
болючих проблем. Це підвищення соціального забезпечення військових,
вирішення житлового питання, підвищення темпів бойової підготовки військ та,
як наслідок, зростання престижу та поваги до професії військового у суспільстві.
На цьому шляху ми відчуваємо значну підтримку Уряду та Президента України,
та потенціал для досягнення поставлених цілей.**

**У цей святковий день від усього серця бажаю Вам та Вашим родинам міцного
здоров'я, миру, наснаги та невичерпної енергії, благополуччя та нових звершень
у справі служіння Батьківщині.**

**Я впевнений, що ми разом докладемо всіх зусиль, щоб армія залишалася
гордістю, надією, реальним захисником свободи українського народу
і територіальної цілісності нашої держави. Збройні Сили України на гідному рівні
підтримуватимуть обороноздатність країни, її високий міжнародний авторитет.
Зі святом Вас!**

Павло ЛЕБЕДЄВ

Міністр оборони України Павло Лебедєв: «Ми не збираємося ні з ким воювати, але не дамо себе скривдити!»

Отже, дата останнього призову строкової служби визначена. Восени 2013 року українських юнаків в останнє призвуть на строкову службу. Надалі захищати Батьківщину будуть за гроші – на контрактній основі. Павло Лебедєв, новий Міністр оборони України погодився на ексклюзивне інтерв'ю нашому виданню, і розповів про перспективи української армії, вирішення квартирних проблем та відродження доблесних офіцерських традицій.

– Павле Валентиновичу, як людина зі свіжим поглядом, якою Ви бачите майбутню армію України?

– По-перше, професійною. А значить – контрактною. За один рік служби солдата не можна навчити не те що на танку або літаку, але навіть на машині їздити. Якщо ми говоримо про професіоналізм – то це контракт. Військові повинні стріляти, літати, їздити і плавати, а не плац підмітати.

Друге питання – це реформування армії. Сьогодні армія – вже не радянська, але й ще не сучасна. Мобільність, швидкість реагування та розгортання сил вийшли на перший план. Сьогодні кожен солдат повинен бути універсальним, його роль у сучасному динамічному бою зросла багатократно, як і вимоги до знань та навичок. У нашій армії з часів Союзу залишилося багато неефективного майна, техніки та запасів, які тихо і мирно приходять в занепад, залишаючись на балансі Міноборони, гальмуючи

оновлення і модернізацію частин. Моє завдання як міністра – вивести армію зі «сплячки», позбавитися від зайвої ваги на армійському тілі, що заважає і відволікає військових від головного завдання – бойової підготовки.

– Контрактники нам по кишені?

– На жаль, про доцільність і вартість контрактної армії в Україні висловилися вже всі, хто тільки не полінувався. Але ще жоден експерт не спромігся поррахувати реальні цифри і порівняти. Мені як керівнику і економісту завжди трохи дико чути подібні розмови.

– Навіть при існуючому обсязі фінансування?

– Так. У нас бюджет 15 млрд, це з урахуванням кризових явищ в економіці. З них на грошове забезпечення витрачається 9 млрд, з яких 5 млрд – на підрозділи, які до армії мають непряме відношення – ВНЗ, військкомати, медицина, охорона баз і арсеналів і т.п. Для того ж, щоб підняти грошове забезпечення

контрактників і офіцерів, потрібно 1,2 млрд грн. Це менше 10% бюджету. Така сума не є непосильною, адже мова не йде про збільшення бюджету в рази. Це абсолютно реально.

– Наскільки «схудне» оновлення армії в чисельності?

– Йдеться про реформування, а не про скорочення. Це якісно різні речі. Новітня реформа відбувається за рахунок частин забезпечення, а не бойових підрозділів, тобто ми говоримо про реформування шляхом заміни більше 30 тис. «строковиків» на приблизно 18 тис. контрактників. Деякі військові підуть через вислугу років, частина з них отримає можливість перевестися з підрозділів забезпечення в бойові частини.

Ми говоримо про реформування шляхом приведення чисельності Збройних Сил до оптимальної, виходячи з бойового складу родів військ та їх забезпечення, а також вивільненні підрозділів, які не впливають на бойову готовність.

ДОВІДКА «ВУ»

Народився 12 липня 1962 року в селищі Новомихайлівське Туапсинського району Краснодарського краю, Російська Федерація.

Освіта – вища. 1984 року закінчив Ярославське Вище військово-фінансове училище, спеціальність: фінансист-економіст, кваліфікація: фінансист.

З 1984-го по 1993 роки проходив військову службу у Чернівецькому військовому гарнізоні на посадах начальника фінансової служби батальйону, полку та заступника начальника фінансової служби дивізії – інспектора-ревізора.

1993-1999 роки – Голова Асоціації «Мета», ТОВ «Легтех», голова правління ВАТ шкіргалантереїної фабрики «Престиж-Інтер».

1994-2000 роки – депутат Чернівецької міської ради, голова бюджетної комісії, голова комісії з приватизації.

1999-2002 роки – фінансовий директор ДАК «Титан», м. Армянськ, АР Крим.

2002-2005 роки – голова наглядової ради ВАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», м. Кременчук та ВАТ «Дніпровагонмаш», м. Дніпропетровськ.

2005-2006 роки – президент промислово-інвестиційної групи транспортного машинобудування «Інтер Кар Груп».

2006-2012 роки – президент Фонду Економічного розвитку Севастополя (реалізація соціально-економічних програм та надання адресної допомоги ветеранам, студентам і дітям).

У 2006-2012 роках – обирався народним депутатом України.

З 24 грудня 2012 року – Міністр оборони України.

Учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, нагороджений медаллю «За відзнаку у військовій службі» 1-го ступеню, Державною премією АР Крим у галузі промисловості, Знаком за заслуги перед містом-героєм Севастополем, Дипломом лауреата Севастопольського міського форуму «Громадське визнання», відзнакою «За працю і честь» Гагарінського району міста-героя Севастополя.

Заслужений економіст України.

Кандидат у майстри спорту з плавання.

Одружений.

Має п'ять доньок.

– Що ж, тоді вже можна розпрощатися із призовом?

– Так, останній призов відбудеться цієї осені, а в 2014 вже відзначимо останній «дембель» (сміється). Термін переходу на контракт – цей рік і наступний, і все – у нас професійна армія, при відповідній чисельності.

– Що визначає популярність професії військового за контрактом? Чому йдуть на контрактну службу?

– Офіцери – це як вище покликання. Офіцером потрібно стати, це не тільки освіта та лейтенантські погони. Потрібно мати покликання. Служба в армії – це привілей, і людина, яка присвячує себе захисту Вітчизни, повинна свідомо обирати саме такий спосіб життя.

Важливим, звичайно, є мотиваційний аспект. У минулому році за підтримки Президента України та Уряду було підвищено вдвічі грошове забезпечення особового складу Військово-Морських Сил, льотного складу та наземним авіа-

ційним спеціалістам, які забезпечують безпеку польотів, військово-вослужбовцям високомобільних десантних військ і частин спеціального призначення. Це стимулювало зростання кількості військово-вослужбовців контрактної служби. Флот, до прикладу, на сьогодні укомплектований контрактниками на 62%. Мінімальна виплата – від 3500 грн. Разом з виплатами за вислугу років та надбавки за корабельну службу сума може досягати більше 5 тисяч.

Виплати солдатам контрактної служби Сухопутних військ сьогодні починаються від 1700 грн. Але вже найближчим часом грошове забезпечення Сухопутних військ буде підвищено ще на 25%, з наступ-

ним вирівнюванням грошового забезпечення у всіх родах військ.

Але гроші – не єдиний спосіб мотивації. Наприклад, ми змінюємо

уклад служби згідно з досвідом контрактних армій інших країн. Ми говоримо про безумовне підвищення інтенсивності бойової підготовки, і про участь у миротворчих місіях, що теж сприятиме підвищенню професіоналізму, а, значить, і грошового утримання.

– Від кого армія буде захищати Україну?

– Доктрина нашої країни – позаблоковість. Ми не збираємося ні з ким воювати, але не дамо себе скривдити! Ми – миролюбна країна, і підтримуємо міжнародні зусилля по зміцненню миру. Але армія завжди повинна бути готова відбити будь-яку агресію. Наше завдання – максимальне забезпечення умов для професійного розвитку захисника Батьківщини, з використанням сучасної техніки і міцного «тилу» – соціального захисту військових.

– Що армія збирається продати з зайвого?

– Повторюся, з часів Союзу залишилося багато неефективного майна, яке не експлуатується і лежить фактично мертвим тягарем на балансі Міноборони. Потрібно позбутися від нього чесно і прозоро – через продаж на публічних аукціонах. Якщо це робити тихо, вночі і під ковдрою, як це робилося в 2005 і 2010, то не буде ні землі, ні квартир, все було розтринькано за різними схемами. Наприклад, сьогодні є вже понад 400 (!) містечок, які стоять порожніми. Це інфра-

структура, яку потрібно передати місцевій владі, інвесторам та іншим власникам, які в цих містечках щось побудують. Також це інвестиції, робочі місця, податки, регіональний розвиток. Найголовніше – армія звільняється від баласту, тягаря, як людина від зайвої ваги.

– Міністр оборони – політична фігура?

– Звичайно. Міністерство оборони – відомство закрите. Але публічна інформація про діяльність міністерства – доступна.

Питання особисто моєї публічності – це вже другорядне. У мене п'ять дочок, я ціную свою сім'ю та приватність життя. У роботі прагну до конкретних результатів, які помітні, а не до зростання рейтингів.

– Чи можете ви порівняти стан української армії 20 років тому, після розвалу Союзу, і сьогодні?

– Після розпаду СРСР в Україні перебувала майже мільйонна армія. Мільйон! І тоді армію кинули напризволяще. Щоб не скорочувати цивілізовано, їй створили умови для самоліквідації, щоб військові розбіглися від голоду і холоду. Я

«Наше завдання – максимальне забезпечення умов для професійного розвитку захисника Батьківщини, з використанням сучасної техніки і міцного «тилу» – соціального захисту військових».

звільнився з армії в середині дев'яносто третього, а вже з кінця 93 та у 94-му офіцери по 6-9 місяців не отримували грошей. А у них сім'ї, діти, дружини.

Саме у той період було закладено негативне ставлення до військових, що сьогодні проявляється в низькому престижі військової служби.

Але з 2010 року відношення влади до армії різко змінилося. У минулому 2012 середній наліт у льотчиків військової авіації склав понад 50 годин. Це найвищий показник за всю історію Української армії – він майже втричі перевищив показники минулих років. У цьому році торішня динаміка буде продовжена.

– Які цілі Ви ставите перед собою як міністр? Як виміряти ефективність змін в армії?

– Свою головну мету я бачу в тому, щоб повернути офіцеру гідність захисника Батьківщини. Якось я проводив збори з офіцерами, сиділо чоловік 150. Я поставив запитання: – хто з вас протягом новорічних свят був з дружиною на публіці (в ресторані, театрі) у формі, підніміть руки. У кращому випадку, підняли руки 20%. Це якраз показник відношення суспільства, того, що офіцер, який раніше пишався формою, усвідомлював, що він є захисником, що він є символом і обличчям, остереігається образ, коли він вийде у публічне місце в мундирі. Це серйозна проблема – ставлення самого суспільства до військовослужбовців. А воно, суспільство, повинно бачити у військовому у першу чергу свого захисника. Не тільки від агресора, але і Захисника з великої літери – від хулігана, бандита, рятівника на пожежі, при стихійних лихах...

– Як відомо, квартирне питання є гостросоціальним. Як Ви збираєтеся забезпечити військових житлом?

– Проблема з житлом – одна з найболючіших для оборонного відомства. Сьогодні ми робимо все можливе для її вирішення. Зокрема, працюємо над створенням державної програми, спрямованої на повний соціальний захист військовослужбовців. Забезпечити військовослужбовців житлом – це завдання, поставлене Президентом, і ми його виконаємо. Механізм реалізації зараз розробляється, і буде представлений трохи пізніше. Це справа не одного дня.

У вас 5 дочок. Ви б хотіли, щоб вашими зятями стали офіцери?

Це буде їхній вибір. Але військовий квиток у наречених я запитаю (сміється).

Микола БОНДАРЧУК

Обличчя контрактної армії

Майже десяток почесних перехідних армійських нагород, повне укомплектування особового складу контрактниками та стабільне покращення соціального забезпечення службовців гарнізону – це лише дециця здобутків 30-ї окремої механізованої бригади, що дислокується у Новограді-Волинському Житомирської області. Свого часу тутешній гарнізон був на межі розформування. Аби скасувати відповідну директиву, командири зверталися аж до парламенту, а військовослужбовці своєю самовідданою ратною працею доводили актуальність слів «незамінних кадрів немає – є цінні працівники!». Тобто досвід своїх попередників використали на сто відсотків та ще й примножили, незважаючи на скептицизм і нинішнє скрутне становище українського війська.

Експерти констатують, що перехід на контрактну основу служби в українському війську – неминучий. Проте не беруться прогнозувати, наскільки зміниться обличчя армії. «Першоконтрактники», охочі до високих зарплат, часто переглядають свої плани щодо подальшої служби, бо бачать, яких матеріальних «статків» досягли за роки нелегкої праці у війську їхні старші колеги. Адже жити повноцінним життям та утримувати сім'ю їм потрібно вже сьогодні.

Однак є ще запас міцності у 30-ій окремій механізованій бригаді — там «пережили» директиву щодо скорочення штату і розформування бойового з'єднання. Давно укомплектувалися контрактниками. Тож добре знають, що стоїть за справжнім обличчям професійного війська.

Історія міста, яке має зручне географічне положення, бере витoki від давніх-давен. Мальовнича природа тодішнього Звягеля зачарувала племена древлян і надихала на виробничі та мистецькі «подвиги». Проте скотарі, хлібороби, ремісники і — за збігом обставин — воїни чимало разів брали меч до рук: то татари повністю спустошували місто, то литовці, то поляки або інші завоювальники...

мії: ЖИТОМИРСЬКИЙ ДОСВІД

Перша згадка про війсьничий гарнізон у Звягелі датується ще 1620 роком. Тоді містечко вже мало 5 вулиць, 2 церкви, школу, шпитальний будинок та було добре укріплене: обкопане ровом, обведене валом, загороджене «тином дубовим» з чотирма баштами. Крім того, вже тоді майже був збудований мурований замок, що височів на плато скелі над лівим берегом річки Случ. Чисельність звягельського гарнізону у березні 1649 року складала 4 000 козаків. І бойове хрещення його захисники прийняли навесні того ж року, коли дали відсіч польській шляхті...

«Нинішні військовослужбовці з міста над Случчю гордяться здебільшого славетними подвигами своїх дідів у роки Великої Вітчизняної війни, — розповідає коман-

дир 30-ї гвардійської окремої механізованої бригади гвардії полковник Олександр Нестеренко і додає: — Про здобутки наших попередників можна розповідати довго. Ще більше можу розказати про нинішніх військовослужбовців бригади. Це ті люди, які свідомо обирають професію і розуміють, що у найближчі, принаймні, три роки вони мають з честю виконувати свій військовий обов'язок. Не буду приховувати: трапляються ситуації, коли людина використовує військову службу за контрактом, аби підтягнути фізичну форму і підвищити професійний рівень підготовки після строкової служби. А потім шукає кращої долі у силових структурах — там, де зарплати вищі. Але у більшості своїй наші військовослужбовці підписують контракти в другий, третій, навіть четвертий рази, залишаються у Новограді-Волинському і повністю віддаються служінню Батьківщині».

Але є і негативні приклади. Микола Черножуков — колишній військовий-контрактник. Відслужив свій строк, але протягом служби нічого не надбав, навіть даху над головою. Тепер називає себе безхатченком: «1 300 гривень отримую

пенсії. Знімаю квартиру за півтори тисячі. Живу, як мовиться, в мінух. Тож і їжджу на заробітки до столиці».

Скасування призову і перехід на контрактне військо неодмінно відбудеться. У Генштабі порахували: контрактник обійдеться казні лише на чотириста гривень дорожче, ніж нинішній солдат строкової служби. Якщо на призовника витрачали майже 2 тисячі гривень на місяць, включно з харчами і амуніцією, то чому б не платити на чверть більше професіоналу?

«Зарплата в 1 800 гривень для солдата-контрактника — це платня люмпенізованої особи», — висловлює думку військовий експерт Сергій Згурець. — Безплатно такі реформи ще жодній країні не вдавалося провести. Аби здійснити перехід на контрактну службу, насправді потрібні великі кошти. Адже спочатку треба технічно переоснастити армію. І скоротити до потрібних розмірів нинішнє майже двохсоттисячне українське військо, а звільненим у запас сплатити грошові компенсації. Не менші суми підуть на підняття до привабливого рівня і платні контрактникам.

**На вогневому
рубежі —
контрактники**

Командир 30-ї гвардійської окремої механізованої бригади гвардії полковник Олександр Нестеренко:

«Військовослужбовці бригади — це ті люди, які свідомо обирають професію і розуміють, що у найближчі принаймні три роки вони мають з честю виконувати свій військовий обов'язок»

На 1 800 гривень важко знайти людей, які будуть присвячувати себе військовій справі повністю. Це означає, що треба збільшувати платню контрактнику щонайменше в 2-3 рази, що викличе лавиноподібний процес збільшення зарплат усіх категорій військових. Адже не можна, щоб контрактник отримував більше, ніж молодший офіцер», — говорить Сергій Згурець.

Між тим у 30-й омбр знають і як службу нести, і як досягати результатів у бойовій підготовці, а не показуючи займатися. За словами ко-

мандира з'єднання полковника Олександра Нестеренка, 2012 рік став, напевно, найбільш інтенсивним для бригади у плані підготовки. Це, зокрема, участь у навчаннях «Перспектива-2012» та у тактичних навчаннях з бойовою стрільбою на полігоні «Чауда», що в Криму. За їхніми підсумками воїни бригади продемонстрували високий рівень підготовки. А на особовий склад зенітного ракетно-артилерійського дивізіону покладалося завдання з антитерористичного захисту повітряного простору під час проведення «Євро-2012». Також — охорона важливих державних об'єктів (Київського водосховища, м. Вишгород). Під час навчань підрозділи не лише діяли професіонально, а й продемонстрували вміння виконувати завдання у взаємодії з іншими родами військ.

Крім того, військовослужбовці бригади є постійними учасниками конкурсів та змагань, що проходять у Збройних Силах.

«Найкращі результати показали наші розвідувальна рота та арти-

лерійська батарея. Танкісти посіли друге місце у змаганні на кращий танковий взвод, завершальна фаза якого відбулася на полігоні у Десні на Чернігівщині, — пишеться здобутками підлеглих комбриг. — А спортивна команда, яка брала участь у змаганнях з воєнізованого кросу, виборола перше місце серед одинадцяти команд, залишивши далеко позаду сильних суперників з аеромобільних та повітрянодесантних частин і частин спецпризначення. Ці успіхи свідчать про великий потенціал, який є у військовослужбовців бригади, а також про те, що вони його вміють правильно використовувати.

Навчання і змагання не дають нам застоюватися, завдяки ним ми завжди рухаємося вперед у бойовому навчанні, засвоюємо нові підходи, форми ведення сучасного бою. Пишаємося також досягненнями наших миротворців — першого механізованого батальйону у складі національного миротворчого контингенту з підтримки миру у Косово».

Навчання та змагання є добрим стимулом для підвищення бойового вишколу підрозділів бригади

Бригадні ноу-хау

Навчальний рік уже у розпалі. Нові форми занять допомагають воїнам підвищувати свій професіоналізм. Зокрема, запроваджено двосторонні тактичні заняття з використанням системи «MILES» — у якості контрольних заходів, на кінцевих етапах підготовки підрозділів перед бойовими стрільбами і тактичними навчаннями. Серед іншого — танкові дуелі, 400-метрова психологічна смуга перешкод, тактичні стрільби і комплексні вправи у складі тактичної групи, військовий біатлон, пейнтбол, водіння танків під водою та військово-спортивні заняття, які сприяють розвитку тактичного мислення під час ведення бою.

Прислів'я «У здоровому тілі — здоровий дух» для армійців набуло особливого значення: фізпідготовка не обмежується підтягуванням на жердині та подоланням стометрівки на час. Окрім футбольної команди, матчі за участю якої відомі далеко за межами гарнізону, гвардійці тренуються у будинку офіцерів, де є найсучасніша тренажерна зала та працює секція рукопашного бою.

Суворовська школа у дії

«Важко в навчанні — легко в бою», — наголошував свого часу видатний полководець Олександр

Суворов. Минулого року у 30-й омбр цей принцип отримав підтвердження, коли тутешніх канонірів визнали на найвищому рівні. А вже торік кращим корпусом Сухопутних військ став 8-й армійський, а кращою бригадою — саме 30-та гвардійська окрема механізована. До речі, гвардійці вже двічі поспіль отримували перехідний кубок та вимпел «Краща бригада Сухопутних військ ЗСУ». Якщо ж три роки підряд цю високу відзнаку одержує один і той же військовий колектив, то вона назавжди залишається його почесною нагородою.

Складовими взірцевих результатів у бойовій підготовці командування бригади вважає кілька чинників. І найсуттєвіший із них, на переконання комбрига Нестеренка, — перехід на виключно контрактний спосіб комплектування з'єднання. «А головне у нас — люди, які, не зважаючи на складнощі, виявляють мотиви до служби», — підсумовує він.

На даний час у бригаді проходять службу майже 400 військовослужбовців за контрактом. Чверть із них — жінки.

Командир роти БМП капітан Сергій Собко нарікань на службу практично не має. Із посміш-

Свій коментар щодо майбутнього переходу війська на контрактну основу комплектування дав командувач 8-го армійського корпусу генерал-лейтенант Петро Литвин:

«Колектив з'єднання має давні традиції, успадковані від 8-ї танкової армії і примножені у подальшому. Те, що корпус став кращим, є свідченням якісного нового етапу розвитку. Фахової майстерності особовий склад підрозділів досяг завдяки збільшенню кількості навчань, польових виходів та практичних занять.

Я горджуся тим, що у Новоградів-Волинському вдалося зберегти військовий гарнізон та госпіталь. Тим, що ми спромоглися побудувати багатоквартирний будинок для військовослужбовців та їхніх сімей. Коли командував гарнізоном, то майже щодня їздив у відповідні інстанції, аби «вибити» фінансування на це будівництво. Практично — це єдиний об'єкт такого масштабу, котрий було побудовано у місті за останні 8 років.

За Програмою розвитку Збройних Сил України передбачалося скорочення деяких військових частин та з'єднань; 30-ту бригаду також чекало розформування, як і сусідів з Емільчина та Коростеня. Але командування з'єднання звернулося до Голови Верховної Ради. Питання було внесено на розгляд парламенту, де й отримало одностайну підтримку депутатів — представників різних політичних сил. Прийняли кардинальне рішення: саме у Новоградів-Волинському створити експериментальну механізовану бригаду та укомплектувати її виключно військовослужбовцями-контрактами. У результаті було збережено не лише традиції, а й досвідчений офіцерський склад.

кою розповідає, що у них проблеми такі ж, як і в інших військових частинах Збройних Сил:

«У моїй роті неодружені молоді хлопці живуть у гуртожитку поліпшеного типу, що на території частини. За житло не платять. Тож все, що заробляють, тратять на себе. А сімейні, які наймають квартиру, десь третину від зарплати віддають за житло. Добре, що у Новоградіві-Волинському ціни на помешкання невисокі! А так... – служити приємно! Ось, до речі, тільки-но розпочався новий навчальний рік і вже пообіцяли, що знову братимемо участь у практичних навчаннях. Тож є стимул готуватися, аби не погіршити торішніх результатів!»

«Блакитні» мрії

«За рівнем матеріально-технічного забезпечення 30-та омбр практично нічим не відрізняється від інших з'єднань українського війська. Тож природно, що і рядові, і командири мріють про сучасну техніку й амуніцію. І якщо останнє поволі, але все ж з'являється, то щодо оновлення парку бойової техніки наразі мова не йде, — не без розпачу у голосі ділиться заступник командира бригади з озброєння підполковник Сергій Максимович. - Із завданнями відносно підтримання бойової готовності ми щороку справляємося. Втім високий рівень готовності залежить не лише від військовослужбовців, а й від техніки. На озброєнні зараз у нас перебувають Т-64-Б. Останній раз парк бойової техніки оновлю-

вався десь наприкінці 80-х років минулого століття. Але хотілося б мати універсальну машину, яка може виконувати більш складні завдання — це Т-64 БМ «Булат». Радуете, що ми забезпечені паливно-мастильними матеріалами. Це дає змогу підготувати бійців до участі у масштабних навчаннях. А ще ми мріємо провести регламентне технічне обслуговування усього парку техніки бригади, особливо це стосується заміни гуми на автомобілях. Також хотілося б побачити у строю новітні БМП-3. Ця техніка нам як ніколи потрібна для виконання бойових і навчальних завдань». Ось такі побажання офіцера.

За словами комбрига Олександра Нестеренка, нині налагоджена тісна співпраця між міською громадою і командуванням гарнізону, починаючи від працевлаштування членів сімей офіцерів і контрактників, закінчуючи військово-патріотичними акціями і святкуванням й знаменних дат міста та держави. А під час надзвичайних ситуацій природного характеру гвардійці допомагають містянам протистояти стихії.

«Моє особисте ставлення до реформування Збройних Сил — позитивне. Армія, яка залишається в застиглому, статичному вигляді, з певним часом втрачає боеготовність і боездатність. Немає жодної країни у світі, керівництво якої не займалося б удосконаленням своїх армії і флоту. Процеси реформування, модернізації, нарощування бойової здатності військ — законо-

мірні для будь-якої армії. Вони є найважливішими завданнями вищого державного керівництва кожної країни. Хто не реформує свою армію — той з часом безнадійно відстає. Вважаю, що керівництво держави на сучасному етапі зробило рішучі і конкретні кроки в цьому напрямку. А напруження у військових колективах під час реформування можна уникнути, якщо виважено вирішувати завдання зі скорочення чисельності особового складу. З офіцерами та прапорщиками доводиться працювати більш ретельно. Наприклад, усі звільнені старші офіцери бригади набули права на пенсію, більшість із них забезпечені житлом», — підсумовує комбриг.

Не секрет, що вимоги до українського війська, у цілому, стандартні і звичайні, як і до будь-якої сучасної армії ХХІ сторіччя. Воно повинно бути компактним і відповідати економічним можливостям держави. Інший важливий чинник — мобільність: армія має бути здатною у найоптимальніші строки виконати своє конституційне призначення. Проте головне — це увага з боку держави до людського потенціалу. І дуже добре, що у Новоградіві-Волинському вдалося зберегти цінні кадри офіцерського складу та примножити ряди професіоналів-контрактників.

Про останніх, до речі, уже складають легенди. Наприклад: прийшов до військкомату хлопчина і просить дати йому роботу у війську. Мовляв, хочу достойну оплату

У прицілі — бойова підготовка

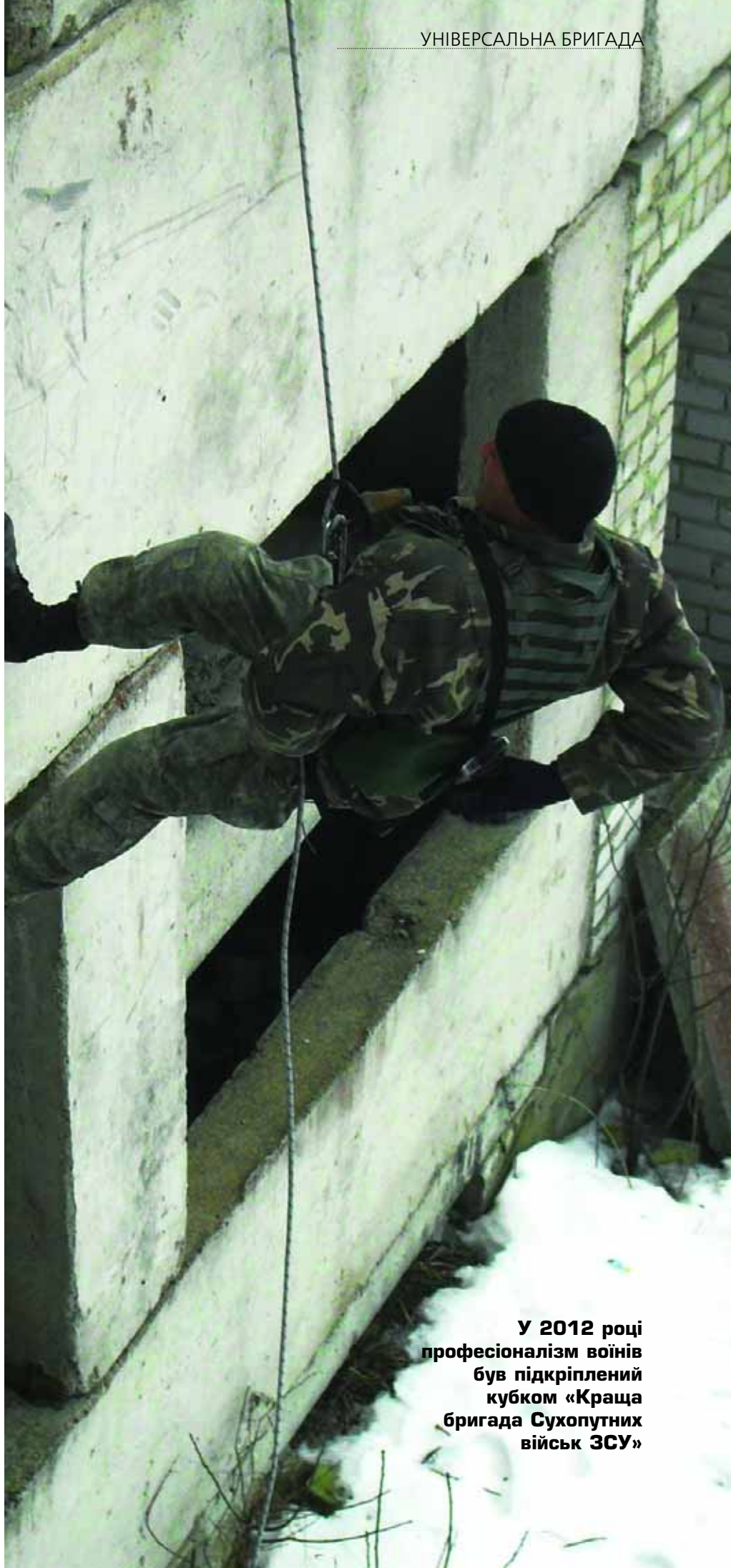
за свою працю! У нього запитують: «Ким за освітою будете?» «Викладачем англійської і німецької мови», — відповідає той. «То працюйте перекладачем десь у приватній фірмі», — порадили військові вербувальники. Ледь стримавши емоції, випускник престижного вишу відповів: «Хай і банально прозвучить, але все своє життя мріяв служити Батьківщині та її народу! Після школи лікарі діагностували якусь болячку і не допустили до строкової служби. Я багато займався на тренажерах, проходив лікування опорно-рухового апарату і тепер мене — хоч у космос відправляй! Тож не відбирайте мою мрію!..»

Відтоді у бригаді таких романтиків з'явилося чимало. Приходять і нині. При цьому кожен військовослужбовець більш-менш упевнений у завтрашньому дні — відчуває турботу держави.

Командир 30-ї омбр полковник Олександр Нестеренко «не для преси» розповів, що військовослужбовці з'єднання прекрасно розуміють необхідність реформування. І якщо й буде скорочення, то в строю залишаться виключно професіонали своєї справи. Між тим не забувають тут і про те, що бути кращими — це не лише привід пишатися здобутками, а ще й велика відповідальність: перемогу серед з'єднань Сухопутних військ України здобули, тепер доведеться «тримати планку».

Дмитро Боечко, ветеран військової служби й учасник бойових дій, з гордістю розповідає: «Службі у Новограді-Волинському гарнізоні віддав 28 років життя, і це були, повірте, незабутні роки! Починав з механіка-водія у танковому полку. А пішов на пенсію заступником командира роти з озброєння. Я дуже хвилювався, коли поширилися чутки, що наше з'єднання буде розформоване. Не можна словами передати, як раділи я і мої колеги-ветерани, коли дізналися, що бригаду вдалося зберегти! Знаєте, я колись теж не вірив, що українську армію можна зробити виключно з контрактників. Нині, дивлячись в очі молодим хлопцям, які йдуть на службу як на роботу, розумію, що два десятиліття тому був не правий!»

Віталій ЛУГОВСЬКИЙ

**У 2012 році
професіоналізм воїнів
був підкріплений
кубком «Краща
бригада Сухопутних
військ ЗСУ»**

«ТАНОК НА МАЙДАНІ... КОНГО»

Світ недосконалий
через
несправедливість...
Конфлікти, війни...
Але навіть ті, хто
звільняє джина із
пляшки, у своїх
молитвах, зазвичай,
благають змінити
обставини, і майже
ніколи — себе. Чого
найбільше прагнув
наш національний
миротворчий
контингент Місії ООН
— повітряні аси 18-го
окремого вертолітного
загону ЗСУ,
перебуваючи в самому
серці чорного
континенту, можна
лише уявити. Адже
саме там, між небом
та землею далекої
Демократичної
Республіки Конго, ці
мужні чоловіки
повертали людям
надію на мир та
спокій.

До цієї зустрічі з чернігівським легендарним миротворцем, командиром 8-го командного пункту армійської авіації Сухопутних військ ЗСУ підполковником Сергієм Шаповаловим востаннє ми бачились рік тому, наприкінці січня. Тоді, як майбутній начальник штабу нашого вертолітного загону, він тільки повернувся з рекогносцировки із Конго, про що як і будь-який справжній вояка не афішував. Африканський континент йому давно відомий. У свою першу місію до Ліберії він потрапив «ненавмисно»: пройшов спецпідготовку до служби в Іраку, їхав прощатися з рідними, але дорогою отримав інший наказ, пересів на потяг до Херсону і вже 17 січня 2004 року разом із десятком бійців прибув до цієї африканської країни. До чого ці спогади? До того, що в далекій Ліберії Сергій Іванович отримав неоціненний досвід закладання плацдарму для наступних ротацій українських миротворців, і, певно, остаточно при звичаївся до специфіки життя на порохівій бочці. У свою чергу, місія у Конго неочікувано демонстративно нагадала, що відкриті рани на тілі Землі продовжують кровоточити, демократичні перетворення — дуже умовні, а призабута історична фраза «хочеш миру — готуйся до війни» тут отримує всі шанси на друге життя.

Керівництво ООН високо оцінює внесок українських вертолітників у справу миру та безпеки

Українські військовослужбовці знані на африканському континенті як представники миротворчої держави

Власне вся Україна, спостерігаючи на телескранах за подіями в Африці, стала свідком того, що освоєння нових рубежів за екватором чорного континенту для наших миротворців перетворилося на ще одну «неоголошену» війну.

Наші — господарі не тільки в небі, а й на землі

Нагадаємо, що відповідно до Указу Президента України «Про направлення миротворчого контингенту для участі України в Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго» до колишнього Заїру відбули 157 військовослужбовців, які пройшли підготовку на базі окремого полку армійської авіації у Бродях на Львівщині, а також 4 бойові вертольоти Мі-24 і 43 одиниці автомобільної та спеціальної техніки.

Отже, вже у лютому для Сергія Шаповалова та його бойових товаришів почалася нова сторінка миротворчої діяльності у складі найчисельнішої за всю її історію місії, що налічувала близько 19 тис. представників міжнародного контингенту. Разом із 12 військовослужбовцями, зокрема пілотами 1-ї вертолїтної ескадрильї, що входить до Об'єднаних сил швидкого реагування, прибувши першим бортом до міжнародного аеропорту Де Гома в провінції Північне Ківу, наші заходилися обживати місце базового табору, налагоджувати службу та побутові умови.

До розташованої в «нетрях» африканської країни наш загін збирався поетапно і довго: авіа-, наземним і морським транспортом («за кормою» як-ніяк понад 6 тис. км). Вантаж 400 тонн пішов поромом із Миколаєва до легендарного порту Момбаса в Кенії, звідти був доставлений у центр континенту.

Загін був на повному самозабезпеченні: власними силами здійснювалися ремонт і обслуговування вертольотів та автомобільної техніки, охорона табору тощо.

Ще до того, як справити «новосілля», українські миротворці майже одразу приступили до польотів. Забігаючи наперед, скажемо, що завдяки відпрацьованій ще вдома техніці пілотування за різних метеорологічних умов та злагодженим діям у складі загону в усіх завданнях, зокрема, веденні повітряної розвідки, спостереженні, пошуково-рятувальних операціях, повітряному прикритті наземних операцій, як і завжди, наші показали себе з кращої сторони. Ситуація в регіоні на той час була відносно спокійною.

Загалом, Сергія Шаповалова, для якого ця місія стала дев'ятою, як і бувалих його товаришів, певно, уже нічим не здивуєш. Тим не менш, ніхто з них тоді і гадки не мав, що за непоказне, напівцивілізоване, за нашими мірками, місто Гома протягом усієї ротації точитимуться збройні сутички, найвідоміші з яких поміж миротворців дістануть назву «три війни».

«Справа в тому, що всі важливі політичні процеси, зміни керівництва в республіці і, в цілому, Велика африканська війна розпочиналися тут або напяму пов'язані з цим містом. Саме через Гому проходять стратегічно важливі шляхи, що забезпечує надходження природних ресурсів країни на зовнішній ринок. Хто заволодів цим містом, той диктує умови по всій країні. Офіційний уряд у Кіншасі навіть зі своєю армією не в змозі нічого змінити», — пояснює Шаповалов.

Ця країна — зовсім не така, якою здається

Перший бойовий напад на українські гвинтокрили відбувся 21 березня 2012 року, коли незаконні збройні формування «М23», стискаючи кільце, намагалися захопити Гому. У ті дні серйозно був поранений у ногу наш військовий перекладач (на щастя, за півроку його вже поставили на ноги).

Звісно, ніхто не очікував такої протидії з боку противника, котрий, відкриваючи з джунглів вогонь, атакував вертольоти частіше, ніж «хотілося». Тим не менш, «колиска Великої африканської війни» була відбита, коли у липні за розпорядженням командувача силами Місії ООН у ДР Конго генерала Чандера Прокаша українська авіатехніка разом з офіційною конголезькою нанесли серію ракетно-гарматних ударів по збройних угрупованнях.

Хто уважно відслідковував телехроніку подій у Конго, той знає, що Сергій Шаповалов не раз залишав «буферну зону», тобто табір, для того, аби у горах і джунглях командувати авіанаведенням. «У гори виходили в супроводі спецпризначенців Індії, Уругваю та ЮАР разом із земляками-чернігівцями: підполковником Володимиром Турянським і майором Станіславом Жилою», — повідомляє співрозмовник. Щоб запобігти репресіям по відношенню до мирного населення, командир з напарниками висаджувались в улюбленому бандитами населеному пункті Катої, що за 80 км від Гоми, де нерідко здійснювали «зачистку» диверсантів.

Повітряний супровід транспорту, що доставляв гуманітарні вантажі, також виявився не менш важливою складовою допомоги місцевому населенню. На території рес-

публіки вистачає місць, куди вантажному повітряному транспорту без супроводу бойових вертольотів літати небезпечно. Здебільшого це ті райони, куди дістатися автотранспортом взагалі неможливо.

Втім, мирних конголезців питання виживання на власній батьківщині турбувало не тільки в звичному для нас розумінні. На одній зі світлин, які були у підполковника Шаповалова, видно доставлену до тимчасового табору ООН місцеву жінку з відрізаними грудьми, якій уругвайські медики надають допомогу. Інша «картина» на другому фото, де зображено одинака-воїна з так званого загону самооборони Mai-Mai. За словами Сергія Івановича, ці бойовики одягають у спеку пов'язку на стегна і солом'яну споруду на голову, але головне дивацтво чи дикунство — це... їхній озброєний вигляд: на одному плечі у солдата висить автомат, на іншому — лук та стріли. А ще ці хлопці відомі своїм лідером Гідеоном Кіунгу Мутангою, який у вересні 2011-го разом майже з тисячною армією «співкамерників» утік із в'язниці.

Інша спека

Але повернемося до наших миротворців, які, звісно, тримали гвинтокрили наготові, а порох сухим. «Найгірше, що могла розпочатись війна...» — замислюється Сергій Іванович. Хоч і без того його бойові товариші відчували, що цього разу стабілізуючий статус місії не виключає боротьби не лише за чуже життя...

А тим часом «танок на майдані Конго» набрав ризикованих обертів. За удушливим поясом землі — екватором — по-особливого «спекотно» стало вже у жовтні 2012-го, а у листопаді ситуація змі-

Їхнє дитинство вкрала війна

нилася кардинально. Протягом двох тижнів українські екіпажі Мі-24 залучалися до операції з виявлення та витіснення з території Конго незаконних збройних формувань, забезпечували авіаційний супровід та прикривали гвинтокрили Мі-17 бангладеських миротворців, які перевозили гватемальських спецпризначенців.

Після тривалих збройних зіткнень, 20 листопада, бойовики «М-23» захопили владу в місті Гома. За словами Сергія Шаповалова, озброєні мінометами та гранатометами війська зайшли не з боку джунглів, а безпосередньо з-за кордону непідконтрольної Руанди, що від табору українців був за якихось півтори сотні метрів. Враховуючи те, що в базовому таборі знаходилося усього 95 миротворців (25 українських військовослужбовців перебували на той час у Буньї, а 33 — у Букалу), розпочинати війну, ще й проти озброєного до зубів загону, який у багато разів перевищував український, означало — обрати наперед програваний варіант. Зрозуміло, що задля звільнення Гоми, про застосування з гвин-

токрилів такої небезпечної зброї, як ракети класу «повітря-земля» — і мови не могло йти.

На жаль, не всі вітчизняні журналісти, які висвітлювали ті події, розуміли, що вдатися до такої агресії — все одно, що знищити Гома, де проживає майже 400 тисяч людей. Хоча слід віддати належне начштабу — до «гарячого сезону» наші військовослужбовці підготувалися добряче. Ще у червні двома ІЛ-76 до загону було доставлено необхідну кількість авіаційних засобів ураження для ведення бойових дій.

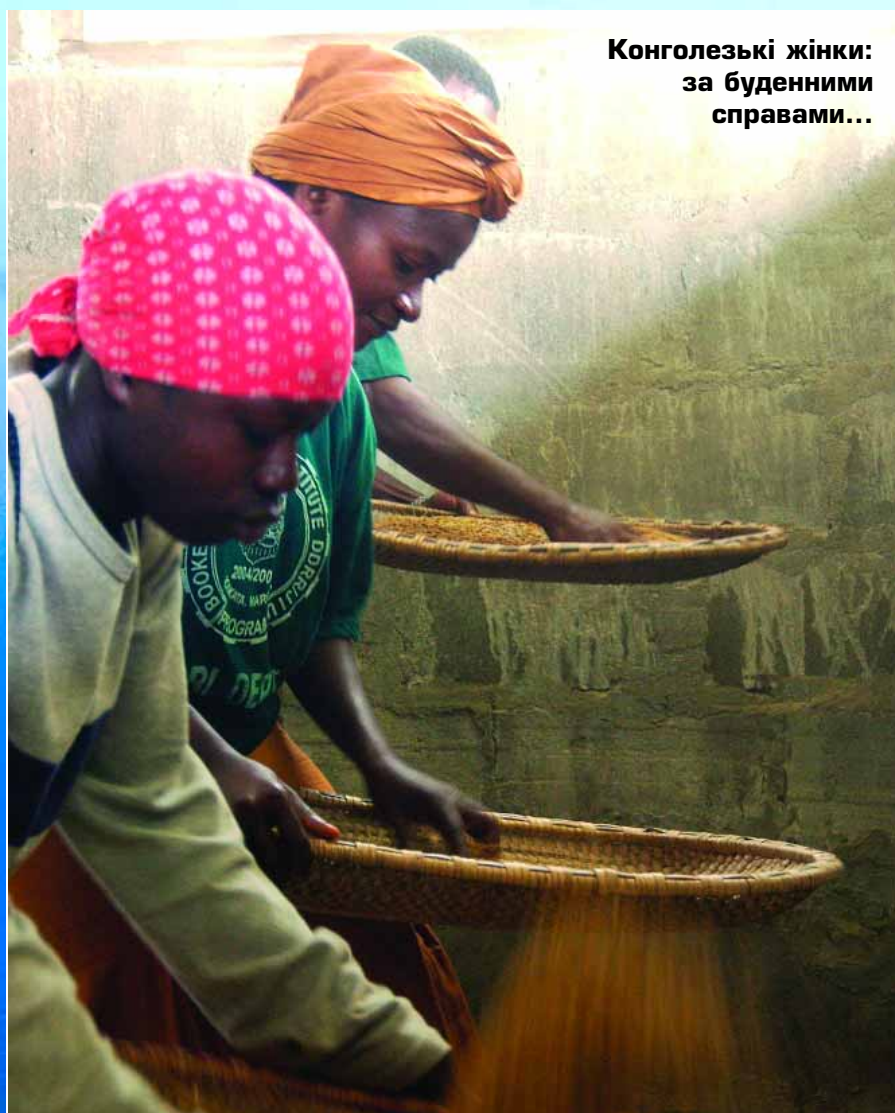
Під час окупації міста населення не постраждало: повстанські війська не грабували, не вбивали, не калічили. Самі ж бойовики, на відміну від деморалізованої конголезької армії, почувалися бадьоро. Вочевидь, повстанці підпільно отримували підтримку із сусідніх країн, не дарма ще у жовтні від спостерігачів звучали звинувачення стосовно порушення ембарго на зброю.

До слова, ще до того, як Гома була взята, високоповажні чини Місії ООН із місця події швидко евакую-

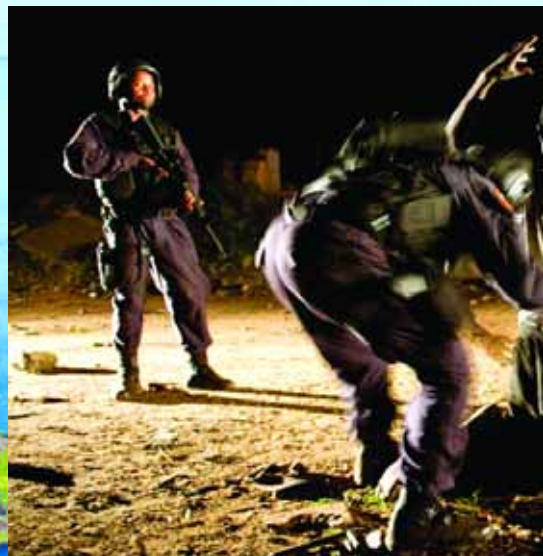
валися. Відтак, під «український дах», опіку і підпорядкування без вагань попросилися інші сусідні контингенти, зокрема з Індії, Марокко та Уругваю. Слід відзначити, що під час облоги нашого табору вже як виконуючий обов'язки командира загону Шаповалов відразу зорієнтувався на місці, узяв контроль над ситуацією та визначив головний пріоритет — усім повернутися живими. Підтвердивши свої повноваження в Міноборони, він тримав зв'язок із керівництвом, а саме: з начальником Генерального штабу генерал-полковником Володимиром Заманою та командуючим Сухопутними військами генерал-полковником Геннадієм Воробйовим.

Пріоритет — повернутися живими

Лише уявіть собі, яким же було здивування команди українських миротворців, коли у цих, м'яко кажучи, непростих умовах командир віддавав наказ приготувати всьому особовому складу... каву! Це було першим важливим, не позбавленим оригінальності, рішенням Сергія Шаповалова для підтримки

**Конголезькі жінки:
за буденними
справами...**

... і у війську

бойового духу загону. І це спрацювало!

Згодом на 9 джипах до нашої бази завітала ціла дюжина гостей із захопленої повстанцями Гоми — представники гуманітарної місії на чолі з громадянкою США. Те, що серед усіх сусідніх міжнародних контингентів ця делегація цілком свідомо обрала саме українців, лише підтверджує авторитет та професіоналізм наших воїнів, а також довіру до них. «Ми залишимося тільки тут», — так і сказали прибулі. Авжеж, кмітливість та готовність до усіляких халеп бувалих вояків із України, по суті найменш чисельного контингенту, не потребують реклами... Навіть незважаючи на те, що сусіди мали більш серйозні «аргументи» впливу — танки й БТР, тоді як українці — лише 4 кулемети. Щоправда, українському підрозділу заправляти усім цим добром надто довго не довелося: повстанці, виставивши певні вимоги Кіншасі, однією з яких було, щоби бойові Мі-24, які знаходилися за 120 км від табору, до Гоми не поверталися, за два тижні забралися геть.

Найстабільніша тут — нестабільність

Не вдаючись до анатомії усіх провокацій і протистоянь, можна сміливо стверджувати, що підґрунтям нестабільності в Африці не є розбіжність релігійних поглядів. Справжньою причиною хронічного хаосу та воєн у ДР Конго, через які страждає народ і не розвивається країна, є природні ресурси. «Тобто великі гроші і є тією релігією», — переконаний миротворець.

В якості яблука розбрату виступають корисні копалини, зокрема рідкісні дорогоцінні метали. Інакше кажучи, не тільки «метал королів», що видобувається із золотоносного піску у річках, а ще тантал і колтаніт, 70% родовищу яких зосереджено саме в Конго і без яких не обходиться виробництво електроніки, зокрема «мобільників». На них — людська кров, і з цим нічого не вдієш. У серці чорного континенту народжується й попередник діамантів — «кращих друзів дівчат» — алмаз. «Нездоланний» камінь — так він перекладається з арабської. Його добувають у шурфах, тобто копальнях (у країні зосереджено 30% запасів світових алмазів). І це далеко не всі природні багатства Конго. «Але при цьому, — зазначає підполковник Шаповалов, — бідність у країні неймовірна». За таким показником, як ВВП на душу населення, у 2011 році Конго посідає 179 місце у світі.

Словом, «крокодил не ловиться, не росте кокос» — не про цю країну, яка багата, здається, на усе. Миротворці переконалися: картопля, що тут росте, навіть за смаком не гірша за нашу. Але це зовсім не означає, що голодних у республіці немає. Не дивлячись на те, що українські воїни живуть ізольовано, вони не з чуток знають — вулицями ходять діти і дорослі з простягнутою рукою. Експлуатація дитячої праці в колишньому Заїрі — не дивина, гірше цього — використання дітей в якості солдат, що реалістично демонструє відома кінострічка «Кривавий алмаз». Як відомо, у липні 2012 року перший в історії Міжнародного карного суду вердикт — 14 років ув'язнення — було винесено вождю конголезьких повстанців Томасу Лубанзі. Саме за вербування та участь дітей у бойових діях.

Не дивно, що виснаженість населення громадянськими війнами,

яких за 10 років було вже дві, тут відчувається дуже сильно. «Публіка доволі різношерста, нерідко ворожо налаштована туземці висловлюються красномовним жестом: проводять поперек ший, — говорить Сергій Іванович, — хоча за релігією більшість із них — християни, а саме: католики, але не в класичному чи звичному для нас розумінні».

За словами миротворця, найстабільніша тут — нестабільність, і це тільки початок протиріч. Так, у республіці ціла біда з транспортною і дорожньою інфраструктурами. Наші водії в цих краях мають усі шанси стати справжніми гуру, як той Стетхем у ролі «перевізника» Френка Мартіна. Тобто доріг тут немає, є лише напрямки, але їздять круті джипи. Є школи, але ходити туди не кожному по кишені... Водночас перекладачу Олів'є, котрий прихистив кілька негрят, щоб прожити день, на продукти вистачає й одного долара. До речі, сусіднім юним руандійцям у коледжах Конго вчитися дешевше, тому щодня вони вирушають пішки за кордон. Благо, це якихось 200 м та й кордон, як і демократія, тут є скоріш умовним.

Відчували, як дихає земля

В цілому, миротворча діяльність загону не сприяла повноцінному «відпочинку», але радував клімат поясу землі, котрий нагадував оксамитовий вересень у Криму. За словами офіцера, не підвела і погода: сезон дощів тут — не стихійне лихо, а середня температура +28 °С при сухому повітрі переносилася нормально. «Кондиціонер вмикає, хто коли хотів, — ділиться спогадами співрозмовник. — Із серпня повним ходом у нас працювала повноцінна баня, тож три банні дні на тиждень не були зайвими. До речі, наша лазня мала добру славу, була охайною, дарма ж по п'ятницях-суботах нас навідувало керівництво місії, яке залюбки користувалося парилкою».

Як жартує Сергій Іванович: «Війна війною, а обід — за розкладом. Навіть якщо це — сухий пайок. Раз на тиждень підвозили продукти з бази в табір. Так що наш особовий склад смачними українськими стравами був забезпечений. Борщ, деруни, картопляники — все як удома, з єдиною лише поправкою:

Пильність миротворців зайвою не буває

замість сметани подавали несо-
лодкий йогурт. А бувало, кухарі
влаштовували нам справжнє свя-
то: варили картоплю в мундирах,
підсмажували сало і на стіл — із со-
лоними помідорами, квашеною
капостою...» Працювали в таборі
також і своя хлібопекарня, і водо-
фільтрувальна станція. У воді не-
стачі не було, оскільки її брали у
мальовничому озері Ківу. Оточене
горами, воно має глибину 480 м, а
довжину — майже 90 км, і «сла-
виться» метаном та двоокисом
вуглецю, що «запаковані» на дні і
виходять на поверхню під час ка-
таклізмів. Одним з останніх є ви-
верження вулканів Ньірагонго та
Ньямлагіра (біля Гоми), на які при-
падає 40% всіх вивержень в Аф-
риці. «Ми відчували, як дихає зем-
ля, адже перший пихтить постійно.
Востаннє у 2002 році озеро лави
прорвало кратер і знищило більшу
частину Гоми, — згадує Сергій Ша-
повалов, — а разом із тим і міжна-
родний аеропорт біля міста, який
приймав усі типи літаків».

Скажені бджоли і невинні мухи

Українським миротворцям «по-
щастило» познайомитись з екзо-
тичною фауною, у тому числі з
мерзотною іпритовою мухою. «З
червоно-чорними смужками вона
схожа на осу, — пояснює Шаповалов,
— але муха не винувата, вона
навіть не кусає. Спочатку в «її се-
зон» ми не знали, що коли ця ко-
маха сідає, скажімо, за комір —
слід обережно змахнути її. У про-
тивному випадку, якщо вбити —
вона встигне «плюнути» на твою
шкіру отрутою. А ось бджоли на
заході країни якісь скажені: вилі-
тають знезапечно з-під землі і мит-
тєво кидаються в атаку (навіть не
дивляться, що перед ними — ми-
ротворці). Тут варіантів небагато:
або ти їх уб'єш, або вони тебе по-
кусають». На щастя, гади повзучі
повагу до миротворців виявляли.
А тих, що несанкціоновано з'явля-
лись на території, «брали» кішки,
які прийшли жити до українців,
тільки-но ті приїхали. До речі, зі
старих знайомців — жила з наши-
ми військовослужбовцями ні-
мецька вівчарка Руся, яку подару-
вали російські колеги. «Ввели її у
склад загону, поставили на забез-
печення, — згадує вірного друга

Шаповалов. — Руся відпрацьову-
вала цю довіру сповна: ходила по
маршруту, охороняла табір. Своїм
«директором» обрала чернігівця,
стрільця взводу охорони Олексія
Глиніна. Але був у неї один «недо-
лік»: усім своїм єством ненавиділа
чорношкірих, відчувала їх на від-
стані і не підпускала. Якось ми по-
лізли на вишку, і звідти Руся побачила,
що негрів (в інших таборах)
насправді набагато більше, ніж
вона думала. Бідна вівчарка ледь
не захлинулася від гавкоту, так
зайшлася...»

За словами миротворця, зага-
лом, знайомство з Конго нагадує
містичну подорож до первісного
світу, де своє місце під сонцем від-
воювати намагається усе живе.
Навіть ебенове дерево та гевея,
під сплетінням крон яких царить
вічна напівтемрява, виростають
заввишки 60 м. Конкуренція за
правилами і без стосується не тіль-
ки флори, а й фауни: від змієший-
ки до африканських слонів та лю-
диноподібних горил, що живуть
на схилах вулканічних гір Вірунга,
чи навіть бегемота. До речі, цей
звір, здатний перекусити тримет-
рового крокодила і справитись із
кількома левами, виявився безси-
лим проти людини. За останнє де-
сятиріччя поголів'я гіпопотамів у
Конго знизилось катастрофічно і
не перевищує кількох сотень. При-
чину знають мешканці країни, які
вбивали цих велетнів, щоб про-
харчуватись, та заради цінної кос-
ті. Словом, туземцям тут нема чим
хвалитись, зате є що згадати.

«До побачення!» або ротацію завершено

На сьогодні ДР Конго залишається
тліючою «гарячою» точкою, адже усі
встановлені перемир'я тут завжди
хиткі та дуже відносні. Від миротвор-
ців як першої ротації, так і наступних
благополуччя цієї країни не зале-
жить, та це і не головне. Для Сергія
Шаповалова найціннішою нагоро-
дою є те, що в довіреному йому заго-
ні не загинув жоден солдат.

Слід зазначити, що там, на відста-
ні 6 тис. км від дому, новоспечених і
досвідчених миротворців підтриму-
вали друзі та рідні через телефон-
ний зв'язок і скайп. Наприклад, у
старшого прапорщика Олексія Гли-
ніна, де чоловіки — військові в чоти-

**Постійно діючий
вулкан Ньірагонго.
З 1982 року
зарєєстровано 34
виверження.
Головний кратер
сягає завширшки
2 кілометри, а його
глибина становить
205 метрів. Потоки
лави інколи мають
швидкість 100 км
за годину.**

рьох поколіннях та пройшли не одну «гарячу» точку, мама і тато все одно дуже хвилювалися. Правда, без паніки чи сліз у слухавку, а як справжні батьки справжніх воїнів.

Миротворча діяльність — система координат держави

Протягом першої ротації в ДР Конго екіпажі 18-го окремого вертолітного загону ЗС України виконали близько 800 вильотів, провівши в африканському небі понад 1300 годин, із них — 260 бойових. Це немало. Але про що не скажуть цифри, так це наскільки цінують наших миротворців за кордоном і наскільки необхідний Україні такий досвід та внесок, і не тільки для її престижу у світі. Стосовно дискусій про те, чи варто нашій державі брати участь у миротворчій діяльності, Сергій Шапова-

лов переконаний: подібні балачки — дилетантські. Чи варто взагалі обговорювати фактично єдину можливість на сьогодні для України мати готових висококваліфікованих бойових пілотів, які ще й до того заробляють мільйони для батьківщини. Адже тут заощаджується кожна копійка, тож при таких реаліях говорити про «кузню» військових кадрів не доводиться.

«У країні, в якій бере участь Місія, техніка проходить своєчасне обслуговування, пального вистачає», — кажуть українські миротворці. Навіть ті кілька прострілених отворів від кулеметів відразу залатали — і вперед. Недарма говорять: українські воїни — добрі господарі не лише на землі, а й у небі. І з цим рахуються всі.

Інга ВІТКОВСЬКА

ІСТОРІЯ КОНФЛІКТУ:

На території Демократичної Республіки Конго в 1998 році спалахнула Друга конголезька війна за участю 11 африканських держав. Раніше ворожнеча між центральноафриканськими народами хуту і тутсі вже призводила до воєн в Уганді, Руанді і Бурунді. Конфлікт у регіоні, що продовжується близько 10 років, сягає своїм корінням геноциду в Руанді в 1994 році. Ця область багата мінеральними ресурсами і тут перетинаються інтереси повстанців тутсі, що підтримують бунтівного генерала Лорена Нкунду, радикальних руандійських бойовиків хуту, що втекли зі своєї країни, і повстанців Mai-Mai. За час бойових дій на сході ДР Конго загинуло близько 5,5 мільйонів осіб. Сьогодні, за даними ООН, тут налічується близько 1 мільйона біженців. Мирною угодою передбачалося припинення в районі всіх бойових дій між численними повстанськими угрупованнями й урядовими солдатами, а також поступове роззброєння та розпуск бойовиків. Але зіткнення тут все одно продовжуються, що змушує мирних жителів покидати свої будинки. Міжнародний контингент ООН присутній у державі з 1999 року. Після закінчення війни в сучасному Конго залишаються різноманітні повстанські угруповання. Вони грабують державні родовища корисних копалин на сході країни, а також займаються викраденнями та вбивствами мирних жителів. Розповсюджена серед них і контрабанда золота... Миротворча Місія ООН у ДР Конго налічує близько 19 тисяч солдатів, але і цього явно недостатньо, враховуючи величезну площу конфліктного району.

ДОВІДКОВО:

Головний штаб Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго (МООНСДРК) розташований у столиці країни — м. Кіншаса. Військові контингенти Місії дислоковані на території усіх провінцій Конго. Військовий компонент Місії складається з п'яти бригад (Західна, Північне Ківу, Ітурі, Південне Ківу, Катанга) та одного сектору, розташованого в м. Кісангані.

Місцем базування миротворчого контингенту ЗС України на території Демократичної Республіки Конго визначено аеродроми Місії у м. Гома (Північне Ківу) та у м. Бунія (Ітурі). Завдання миротворчого контингенту України полягає у веденні повітряної розвідки, спостереженні, проведенні заходів стримування та вогневої підтримки наземних сил, забезпечення дій військ Місії, у тому числі пошуково-рятувальних операцій. Безпосереднє керівництво миротворчим контингентом України у складі МООНСДРК здійснює командувач військами Місії. Загальне керівництво миротворчим контингентом України здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України. Миротворчий контингент України може бути відкликаний до завершення визначеного терміну в разі, якщо його подальша присутність на території Демократичної Республіки Конго стане недоцільною через суттєву зміну міжнародної воєнно-політичної обстановки чи обставин.

ЗА ДРУГІВ СВОЇХ

Для нього «Афган», як і для більшості тих, хто там воював, завершується лише вранці. А вночі Віктор Войтенко продовжує відстрілюватися, перев'язувати поранених, збирати по шматках розірвані на розтяжках тіла бойових друзів. Запам'ятати у подробицях, а тим більше — передати словами ці сни, неможливо. Напевно, більше знає про них дружина, Неля, адже вона нерідко чує, як уві сні Віктор раптом підхоплюється, скидаючи простирadlo, і кричить завжди одне і теж: «Васю вбило! Прикрий! Уходимо!...»

В Афганістані сержант Войтенко був санінструктором. А здогадуватися про те, що попереду в нього — не просто солдатська служба, а війна, Віктор почав задовго до того, як перетнув поріг Шепетівського районного військового комісаріату.

Спецнабір

Він виріс у селі Струга Новоушицького району на Хмельниччині. Батько, Євген Тимофійович, усе життя працював шофером у колгоспі, а мати, Любов Тарасівна, була бухгалтером у сільській раді. У родині Войтенків зростало двійко хлопчаків: Вітя та Володя. Молодший, Володимир, згодом став мічманом, служив спочатку у радянському, а потім — російському ВМФ, на атомному підводному човні «Акула». Невдовзі після загибелі АПЧ «Курськ», членів екіпажу якого мічман Войтенко прекрасно знав, він звільнився у запас. Згадувати про загибель бойових друзів Володимир не любить, так само, як і його старший брат — війну, яка дуже дорого йому обійшлася...

У підлітковому віці Віктор захопився філософськими та бойовими мистецтвами Сходу: хатха-йогою, карате та дзюдо. Займався сам за рідкими на той час посібниками та брошурами. А згодом визначився і з життєвим шляхом — пішов у медицину.

Досі Віктор Євгенович дивується, як легко йому далися вступні іспити до Кам'янець-Подільського медичного училища. Але коли розпочалися заняття цього спеціального набору на кафедрі військової підготовки, 30 студентам стало ясно: попереду — Афганістан. Щоправда, як показав час, не для всіх.

«Шеврон», як прозвали студенти фронтовика-артилериста, викладача військової підготовки, ганяв їх «по-чорному». Та згодом, уже на війні, вони згадували його з величезною вдячністю. А навчав їх ве-

теран користуватися зброєю, окопуватися, виявляти мертві, тобто безпечні, зони, куди можна перенести поранених з-під обстрілу, оцінювати їхній стан (хто встає чи кричить — почекає; у першу чергу треба спасати тих, хто лежить та мовчить, вони — найважчі), надавати першу медичну допомогу — тобто всьому, що знав з часів Великої Вітчизняної. А крім того, викладач, ім'я якого стерли із пам'яті Віктора Євгеновича важке поранення та контузія, виховував у хлопців стійкість духу.

Смуга життя

Після випуску половина групи потрапила до Афганістану. Віктора призвали 13 квітня 1984 року, і за два дні він уже був у Ашгабаді. Молодих фельдшерів розподілили до мінометної батареї, що була у складі навчальної частини. Через кілька місяців новобранці мали зайняти посади санінструкторів мінометних підрозділів. Тому їх, уже дипломованих спеціалістів, вирішили навчати азів не санітарної роботи, а мінометної справи, аби в бою вони могли стати повноцінними мінометниками, якщо це знадобиться. Місяць минув у тренуваннях, та несподівано до частини приїхав начмед 40-ї армії, зробив «розгін», після якого усіх 80 фельдшерів відправили до Теджена, у медсанбат. Саме тут колись проходив строкову службу і батько Віктора. У медсанбаті цілих півроку їх навчали того ж, чого і в училищах. Хіба що відрізнялися зовнішні фактори: військові однострої, кліматичні умови та «смуга життя» — спеціальна смуга перешкод із підземними лабіринтами, низько натягнутим колючим дротом, стінами, зигзагоподібними ариками тощо. З першого разу подолати її за нормативний час не вдалося нікому. Віктор зробив це з третьої спроби. А дехто й до завершення

навчання цього не зміг. Також санінструктори багато часу займалися і рукопашним боєм. Ротний «дресирував» гарно: йшли рота на роту із примкнутими штик-ножами; самбо вивчали.

Незадовго до закінчення підготовки Віктор переніс запалення легенів, тому спочатку проводжав на війну своїх товаришів, а вже потім потрапив туди сам.

Кабул

25 жовтня 1984 року, надвечір, завантажений «під зав'язку» Ту-134 сідав у Кабульському аеропорту. Солдати здивовано вдивлялися в ілюмінатори: і посадку якусь незвичну літак виконує, заходить за спіраллю, ще й теплові пастки відстрілює!

У Кабулі молоді бійці потрапили одразу на пересилку. Розмістили їх у металевих боксах. Але заснути тієї ночі ніхто з них не зміг. І не через незвичне житло — просто було не до сну. То поруч, то далі лунала стрілянина, від чого ставало моторошно. Віктор твердо вирішив не лякати батьків та написати, що служить у Монголії: ландшафт на майбутніх фото буде підходящим. Однак не вийшло. В окремому батальйоні зв'язку, куди він потрапив нас-

тупного дня, Віктор зустрів однокласника. Василь Яровий прослужив тут уже півтора роки, все село знало, що він в «Афгані», ото ж шансів обвести навколо пальця батьків, маючи на конвертах однакову адресу польової пошти, не було. Заспокоювати земляка Василь не став. Бачене, а це і падаючий збитий Іл, і численні підриви друзів на мінах та розтяжках, — наклало помітний відбиток на його обличчя.

«Коли колона вийшла на відкриту ділянку місцевості, «духи» підірвали фугас та одночасно із цим відкрили шквальний перехресний вогонь. Фугас дістався КамАЗу, на якому їхав Войтенко...»

Вихований у радянській школі комсомолец Віктор йшов до війська атеїстом. Та бабуся, Марія Павлівна, літня жінка, яка навчала його різних премудростей, включаючи фітотерапію та костоправство, і яка прожила на світі 94 роки, благословляючи онука на ратну службу, повісила на його шию ланцюжок з маленьким хрестиком. А у «навчальній частині» хлопці із Західної України навчили його мо-

литви «Отче наш». Потихеньку у серці оселялася віра. А міцніла вона тоді, коли, здавалося, буквально за спиною стояв янгол-охоронець!

У медсанчастині, до якої він потрапив, служило двоє фельдшерів-українців. Один земляк запам'ятався не з кращого боку: і бити молодого намагався, бо так заведено, і водночас боявся його. А другий, Ігор Драчук з Київщини, на якого вдома чекали не лише батьки, а й

дружина з дитиною, виявився надійним товаришем.

Спочатку робота була рутинною, але необхідною: перевіряли якість приготування їжі, виконання основних санітарно-епідеміологічних заходів тощо. Але невдовзі очікувався виїзд на Саланг. Колона, яка йшла до Союзу за боеприпасами, медикаментами та іншими необхідними вантажами, мала у своєму складі групу забезпечення, до

якої входили і санінструктори. І так сталося, що декілька чоловік, а серед них і Віктора Войтенка, за вернули назад: мовляв, колона вже укомплектована, поїдуть з наступною. І треба було такому статися, що ця колона потрапила у засідку, а машину, на якій була зенітна установка ЗУ-23-2 та в якій мав їхати Віктор, обстріляли з міномету. Водієві, одеситу Миколі, перебило обидві ноги. Врятувати його не вдалося...

Машини із зенітками моджахеди називали шайтан-арба, що означає «чортова колесниця», і саме вони ставали найпершою ціллю під час нападу на колони.

Під Кандагаром діло було...

На початку 1985 року якось захотілося молодшому сержантові Войтенку подивитися на Кабул. Кантіни, дукани, старовинні мечеті – ну чим не східна екзотика? Самовільна поїздка закінчилася банально: зустріччю з патрулем. За цей «заліт» санінструктора-дозиметриста перевели до окремої радіолокаційної роти цього ж батальйону, що дислокувалася в Кандагарі. Точніше, під Кандагаром – у пустелі Регістан, за 30 км від пакистанського кордону. Власне, саме у

цей бік і були спрямовані локатори батальйону: вони бачили F-16, що злітали з аеродрому Карачі та пильнували повітряний простір у зоні своєї відповідальності.

Частина розташовувалася на околиці гарнізону, її обстрілювали з мінометів та реактивних снарядів. Принаймні спокійно тут себе не відчував ніхто.

Попередник Віктора, санінструктор роти Стас Погорелов із Дніпропетровська, лежав у шпиталі із черевним тифом. Оскільки він уже був «дембелем», Войтенко став йому заміною.

Жили зв'язківці у двох глиняних будівлях. А потім на всю роту поставили один модуль із дерев'яних блоків.

«Цікаво! – посміхається Віктор Євгенович, – хто ж сконструював ці модулі?! Вікна – величезні, неначе у хаті. Під час першого обстрілу їх повибивало!»

Відстань між Кандагарським госпіталем та частиною була невеликою – близько 2 км бетонкою. А навпростець, пустелею – ближче удвічі. Тому поранених вів чи віз санінструктор завжди напрому. А там траплялися сюрпризи від бачат, місцевих пацанів... Вони спочатку привчили шураві до того, що

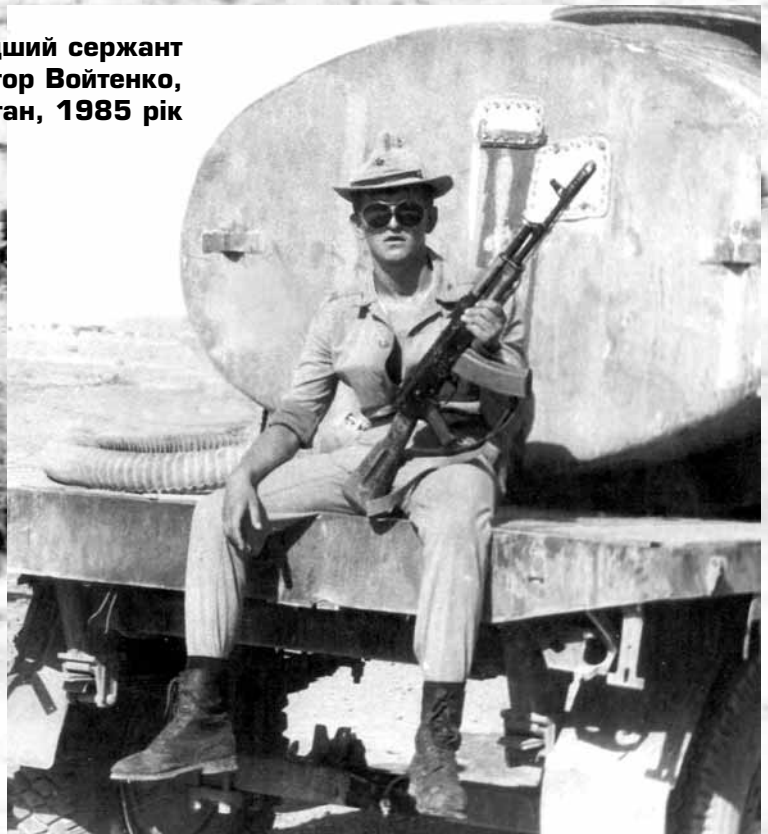
ледь помітна мотузка, натягнута під ногами, – це нормально, а потім почали чіпляти на неї гранати. І не «єргедешки», у яких розліт осколків незначний, а оборонні «єфки». Спочатку це була просто струна із зашморгом. Біля неї вони розсипали зерно: пташка клює й потрапляє у пастку. Шураві звикли до таких пасток: мовляв, бачата бавляться. А тут пішли сюрпризи! Якось довелося Вікторові збирати рештки бойового товариша буквально по шматках. Ідентифікували за уривком комсомольського квитка, на якому зберігся номер.

Підрили були нерідкими. Тож доводилося часто-густо й власноруч розмінювати, знімати Ф-1 із розтяжок.

Жахливе слово «зрада»

Якось досвідчений бойовий санінструктор звернув увагу на молодше поповнення, що збилося в купу й щось метикувало. Підійшовши, поцікавився. І раптом – спалах! Виявилося, вони дістали «макаронину» порошу зі снаряду, додали звичайного, димного порошу з пачки й підпалили. Віктор обгорів вище пояса, включаючи обличчя. Потрапив з опіками до госпіталю. А невдовзі до його палати з черепно-

**Молодший сержант
Віктор Войтенко,
Афганістан, 1985 рік**

Багато років афганську війну називали безглуздою, але зараз час осмислити ті події та низько вклонитися солдатами.

мозковою травмою поклали одного з молодих, таджика Мухамеда Мухамеддінова. До санінструктора таджик ставився з повагою, адже, даючи ліки чи просто у спілкуванні, Віктор не робив преференції колегам за призовом: до всіх, включаючи молодих, він ставився рівно. І ось тепер таджик, побачивши санінструктора у палаті, одразу розпочав теревенити нібито про нічний напад «духів» на зенітну обслугу, своє поранення та загибель товариша Сашка Швирьова з Підмосков'я. Та не встиг він повісити, як-то кажуть, локшину на вуха, у палаті з'явилися особи. Спрацювали оперативно, протягом години. В арику знайшли притоплений автомат загиблого Швирьова, а потім, неподалік, закопаний у пісок штик-ніж із залишками крові. Як виявилось під час допиту, Мухамеддінов у Кандагарі зустрів родичів із числа моджахедів. Йому вони й доручили повернути ЗУ-23-2 у бік частини та просто розстріляти її.

Саню Швирьова він убив по-звірячому: перерізав йому горло, потім наніс ще десять ножових ударів і, про всяк випадок, зробив два контрольні постріли з його ж автомату. А себе вдарив каменем по голові, мовляв, також постраждав. Особи, коли знайшли автомат, сумнівів уже не мали: «духи» ніколи зброю не залишили б...

Останній бій молодшого сержанта Войтенка

Поранення зустрічалися вогнепальні, осколочні й різані. Довелося і кишки назад до черевної порожнини одному бійцю засовувати, і рани зашивати. Лікував фельдшер флегмони, панарицій вскривав. Він частенько літав у Кабул за медикаментами, коли траплялася нагода потрапити на борт Ан-12, тож медичний арсенал мав гарний.

Ближче до «дембеля» довелося повоювати і йому. Частіше виїжджав у складі групи забезпечення. У бою Віктор стріляв і надавав пораненим першу медичну допомогу. Останній його бій відбувся кілометрах у 30 від частини. Поїхали на склади і на околиці тамтешнього кишлаку потрапили у засідку.

«Духи» діяли грамотно, – розповідає учасник того бою. – Вони добре замаскували вогневі точки і, коли колона вийшла на відкриту ділянку місцевості, підірвали фугас та одночасно із цим відкрили шквальний перехресний вогонь». Фугас дістався КамАЗу, на якому їхав Войтенко...

У підсумку – важка контузія, осколочне поранення коліна, розірвані зв'язки, легке поранення голови та сильний забій головного мозку. А цьому передували перенесені черевний тиф, малярія та вірусний гепатит...

Словом, здоров'я підірвав серйозно.

Вже після «Афгану» переніс численні операції, ішемічний інсульт.

Янгол-охоронець тисяч хворих

Віктор Войтенко закінчив Вінницький медінститут. Три роки працював дільничним лікарем-невропатологом. Потім – у Центрі мануальної терапії.

Відтоді, як у 1998-му Центр закрили, Войтенко працює у Військово-медичному клінічному центрі Центрального регіону. Він висококваліфікований спеціаліст, якого добре знають далеко за межами Вінниці. Тисячі людей із вдячністю розповідають про нього. Втративши власне здоров'я на афганській війні, він повертає здоров'я іншим.

Взагалі про «Афган» лікар розповідає неохоче. А щодо нагород... Кавалер бойового ордена та декількох медалей, серед яких – і бойова, він взагалі просив не згадувати про них.

«Найвища для мене нагоро-

да – це життя. Будь-які медалі я би радо поміняв на здатність бути здоровим, дарувати радість людям, і в першу чергу, своїм батькам, родині, пацієнтам. А ще в мене є жага повернення православної віри людям... Війна і останні десятиліття багато що у моєму житті та світогляді змінили. Нам дуже не вистачає віри у добро, віри в Бога і в свої сили», – каже Войтенко.

P.S. Багато років афганську війну називали безглуздою, а інколи навіть злочинною. Згодом дехто почав чернити й Велику Вітчизняну. Нині нам, онукам та правнукам воїнів цієї страшної війни, синам і братам «афганців», час глибоко осмислити ті події та низько вклонитися солдатам.

Олексій ТРИГУБ

А перед очима — служба «за рікою»

Йому 59... Він досі сідає за штурвал бойового літака. П'ять років очолює повітряне командування «Захід» і добре знає, що таке особиста відповідальність за непорушність повітряних кордонів держави. Його робочий день може тривати 24 години, план дій розписаний по хвилинах, під його началом — тисячі професіоналів. У робочому кабінеті практично не заговарює телефон — підлеглі доповідають про виконання наказів та отримують нові завдання. Він добре знає свою справу.

Генерал-лейтенант Станіслав Павлович за 41 рік військової служби змінив понад десять гарнізонів. Та найбільше спогадів залишила служба в Афганістані...

...Наказ на переліт з аеродрому Мари в Туркестанському військовому окрузі на аеродром Шинданд в Афганістан він одержав 31 грудня 1979 року. Того ж дня рівно о 19.00 його ескадрилья винищувачів-бомбардувальників Су-17 піднялась у небо. Новий Рік зустрічали вже в Шинданді. За 6 днів до цього на територію Афганістану був введений так званий «обмежений контингент радянських військ». Мотострілецькі частини потребували підтримки з боку вертолітних

«У день виведення військ з Афганістану, солдати тієї війни обов'язково покладуть квіти до пам'ятника «афганцям», вип'ють третю і пом'януть померлих друзів, пригадають їх ще живими...»

підрозділів та бомбардувальної авіації, відтак тоді ще командир ланки старший лейтенант Павлович потрапив у число перших льотчиків, які опинилися в Афганістані. Операція з передислокації авіатехніки і людей розпочалася в умовах суворої таємності.

«Зараз точно порахувати кількість бойових вильотів важко, – ділиться спогадами Станіслав Миколайович, – бо перший час їх обліковували як звичайне виконання вправ курсу бойової підготовки. Насправді ж ми підіймалися у повітря для знищення афганських банд і таких вильотів тільки у мене було не менше 180».

Умови бойової роботи були важкими. Насамперед через те, що літати доводилось в гірській та пустельній місцевості. Висота гір подекуди сягала 4 кілометрів, аеродроми знаходилися на висоті не менше 1200 метрів над рівнем моря.

«Я добре пам'ятаю своїх бойових друзів, льотчиків нашої ескадрильї, – згадує Станіслав Миколайович, – усі ми тоді були молоді, проте з досвідом. Після закінчення Чернігівського вищого військового авіаційного училища я мав наліт 215 годин. Як і інші пілоти, щороку проводив у повітрі не менше 120 годин. Вже на той час був військовим льотчиком першого класу. За плечима – досвід польотів у горах і пустелях. Та знайомство з Афганістаном видалось непростим: попервах пілоти припускалися-таки помилкам. Декілька літаків були виведені з ладу внаслідок застосування

власного озброєння. Вибухи скинутих бомб підіймали в повітря хмару пилу та камінців, які нищили двигуни. У горах висота міняється дуже стрімко. Зазвичай, цілі для нас позначали вертольоти армійської авіації, проте часто доводилось шукати їх самостійно. Навколо – скелі і печери, тож під час пошуку доводилося знижуватися і до 200 метрів. Такі польоти дуже виснажували, та ми не нарікали. Знали на що йшли, коли обирали професію».

Кажуть, що Афганістан – країна, в якій умови для застосування бойової авіації найнесприятливіші. Узимку мороз до – 30°C раптово змінювався відлигою і піщаними

бурями. Влітку спека сягала 50°C. Це призводило до перегріву механізмів літака, а гаряче і розріджене гірське повітря значно зменшувало тягу двигунів.

Крім того, гори були серйозною перешкодою для радіозв'язку. А це суттєво ускладнювало керування польотами.

«Над нашим аеродромом постійно кружляв літак-ретранслятор, – розповідає генерал Павлович, – ми зв'язувалися з ним, а він – із групою керування на землі. Щодня виконували по три-чотири бойові вильоти. Кожний пілот був постійно готовим протягом 30 хвилин піднятися в повітря для виконання завдання. Готовність номер один передбачала на це лише десять хвилин. Головним чином ми вилітали для знищення бандитських караванів, таборів душманів. Летіли в район, де за даними розвідки, знаходилися наші цілі, вели їх пошук. Після виявлення, у першу чергу, знищували засоби протиповіт-

**Два генерали —
два аси:
Станіслав
Павлович і
Василь Нікіфоров**

ряної оборони противника. Найчастіше на перших етапах війни це були великокаліберні кулемети ДШК та стрілецька зброя. Ми використовували разові бомбові касети РБК-500 ШОАБ-05. Це 546 невеликих бомб вагою 0,417 кілограмів. У кожній – 304 шарики. Маленькі бомби спершу розлітаються в небі, а потім вибухають на висоті 5 метрів і уражають усе навколо. Далі застосовували фугасні авіаційні бомби та некеровані реактивні снаряди. Скажу відверто: емоційний стан після цього – дуже важкий. Але війна є війна – або ти, або тебе. Під час однієї з таких бойових операцій загинув мій товариш – капітан Герасимов. Його літак упав на гору висотою 4200 метрів. Там дислокувались душмани. Тоді, крім нас, для виконання завдання залучили 28 вертольотів армійської авіації з десантниками на борту. У ході іншої операції загинув другий мій товариш – старший лейтенант Акмаєв.

А одного разу зачепило і мене. Пригадую, ми тоді патрулювали кордон Афганістану з іншими країнами. Перетинати його було заборонено, а відтак усі колони техніки та каравани підлягали знищенню. Ось тоді у мій літак і влучили душмани, імовірно з ДШК. Машину сильно трусонувало, але управління мій «сталевий птах» не втратив. Уже на землі побачив, що кулі практично зруйнували блок із ракетами на пілоні. Тоді я зрозумів, що мені дуже пощастило.

Небезпека ж на нас чатувала не лише в бою. Наприклад, літак мого друга зіткнувся з птахом. Він влучив у лобове скло кабіни і забруд-

нив його так сильно, що пілот уже не міг нічого бачити перед собою. Врятувало те, що інший наш льотчик, Володимир Жуков, летів збоку поруч із ним і таким чином завів свого колегу на посадку. Всяке бувало... От, наприклад, старший лейтенант Геннадій Дробишевський із трьома солдатами був доставлений вертольотом у визначений район для виконання авіанаведення. Із гелікоптера їм скинули металеві каністри з водою, які розбилися об скелі, і вода, зрозуміло, витекла. Три доби бійців ніхто не забирав, поверталися на аеродром вони пішки по абсолютно незнайомій місцевості. Так, було нелегко, але ми вважали: якщо нерви не витримують, то не варто ставати і військовим».

В Афганістані Станіслав Миколайович був три рази. Двічі нагороджений орденами Червоної Зірки та «За службу Батьківщині». Після Шинданда були різні посади, різні гарнізони. За час афганської війни він провів у небі 2035 годин, а кількість виконаних польотів дорівнює 3485. У 1991 році освоїв новий літак Су-24. Та улюбленим для нього залишається-таки Су-17. «На всіх модифікаціях цієї машини я літав 14 років, – згадує офіцер, – він легкий в управлінні, може застосовуватися для знищення і наземних, і повітряних цілей, виконує польоти на складний пілотаж. По-своєму добрий і Су-24. Йому під силу бойові завдання в будь-яких погодних умовах удень і вночі. Екіпаж – дві людини».

Нині виконання польотів для командира повітряного командування – можливість передати досвід

молодим колегам. Літати із самим генералом – їм за честь.

«Намагаюсь не тиснути на них своїм авторитетом, – ділиться Станіслав Павлович, – в авіації це неприпустимо, так вчили мене мої наставники, так намагаюсь діяти і я. Нещодавно вперше за багато років виконали пуски реактивних снарядів з пікірування. Бачу, що усі льотчики прагнуть літати і вдосконалювати свої навички. Під час льотних змін у них очі горять. Скажу відверто: на польотах я відпочиваю душею, відчуття після вдалого виконання завдання – неперевершені. Дружина часто говорить мені: «Досить вже, побережи себе!» Можливо, вона і права, але я себе без польотів та без служби в армії не уявляю. Щасливий, що змалку обрав професію льотчика і зміг досягти таких результатів. До сих пір пам'ятаю свій перший політ на літаку Л-29 у 1972 році на аеродромі під Уманню. Тоді обов'язково треба було пройти над злітно-посадковою смугою і помаhati крилами, а після приземлення – пригостити усіх цигарками. Здається, ніби це було зовсім недавно»...

...Так само добре, ніби це було вчора, пам'ятає генерал свою службу «за річкою». Роки розкидали однопольотчан на тисячі кілометрів один від одного. Декого вже немає на цьому світі... Але живі завжди пам'ятають про них, і 15 лютого, у день виведення військ з Афганістану, обов'язково покладуть квіти до пам'ятника «афганцям», вип'ють третю і пом'януть померлих друзів, пригадують їх ще живими...

Владислав НАЗАРКЕВИЧ

СОЛДАТ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

Цю людину можна назвати справжнім солдатом мистецтва. Не одне десятиліття вірою і правдою служить українській пісні соліст Львівської обласної філармонії, Народний артист України Мар'ян Васильович Шуневич. А ще його доля і творчий шлях неодноразово перепліталися з військом. Спеціально для читачів часопису «Військо України» Мар'ян Васильович розповів про цікаві епізоди з власної біографії.

– Мар'яне Васильовичу! Розкажіть про армію та її відлуння у Вашій творчості. Якими були армійські роки солдата Шуневича?

– Мені, власне, і не потрібно щось пригадувати. Адже спогади-враження про військову службу одностайно вриваються у пам'ять кожного чоловіка на усе життя. До війська я потрапив у 1964 році з другого курсу Львівського музпедучилища. Точніше з одного курсу ми пішли утрьох: я та двоє моїх компаньйонів – Богдан Грицишин та Богдан Салагай. Попали у Чернівці. Дотепер навіть пам'ятаю номер цієї військової частини: в/ч 32501. Це був танковий навчальний полк Прикарпатського військового округу, де готували молодших командирів. Командування, дізнавшись про нашу мистецьку трійцю, вирішило колег-артистів не роз'єднувати. Так «отримав життя» новий танковий

екіпаж, до якого відразу приліпилося прізвище «музичний». А далі... далі почалося справжнє бойове навчання. Муштрували нас завзято. Тоді військо якраз отримало нові танки Т-62. Нам довелося добряче попріти, аби опанувати цю техніку та «підтягнути» виконання нормативів. Спочатку, звичайно, у визначені терміни не вкладалися. З нашої товариської трійки я був найстрункіший, тож у люк зістрибував без проблем. А от обидва Богдани були дещо міцнішої статури, що викликало невеликі труднощі. Упередбачені нормативом 10 секунд, які давалися екіпажу на розміщення у танку, ми, зрештою, вклалися. Але лише після декількох сотень «репетицій». Хлопці ми були молоді, завзяті, тож і плентатися «у хвості» підрозділу за бойовими показниками не хотілося.

До слова, моя музична кар'єра могла скластися ще у війську. Одного разу ми з Богданом Грицишиним поїхали, як дует, на огляд-конкурс художньої самодіяльності. У напарника був надзвичайно гарний баритон, і наш дует народився ще в шкільні роки. Нас «взяв на олівець» керівник ансамблю пісні й танцю Прикарпатського воєнного округу. І навіть відправив нашому командирові полку запит на переведення нас до ансамблю. Однак той дозволу не дав.

Пригадується ще, як наш «музичний» екіпаж іноді потрапляв у досить кумедні ситуації, які у полку потім розповідали як анекдоти. Одного разу, а це сталося за місяць-півтора, як ми потрапили до «учебки», підрозділ вирушив на Сторожинецький полігон, де проходили заняття із практичного водіння. За важелями Т-62 сидів хтось із Богданів. Ми, звичайно, хвилювалися, бо це – чи не найперший наш самостійний виїзд. І від такого сум'яття у механіка-водія чиниться конфуз: він плутає важелі – й танк замість заданого мар-

шруту, ламаючи дерева і кущі, несеється прямо. Згодом нам переказали зміст діалогу, що відбувся між комроті та командиром полку. Останній, бачачи, що бойова машина їде кудись світ за очі, звичайно, звернувся за поясненнями до нашого ротного. Той, аби хоч якось врятувати ситуацію, видає наступне: «Товаришу полковнику! Не звертайте уваги! Це – наші музиканти. Вони за грибами поїхали!». На щастя, полковник був людиною з гумором – усе зрозумів. Солдати ж бо молоді! Та нам це стало наукою. І якби зараз мені запропонували сісти за танкові важелі, знадобилося б пару хвилин, аби пригадати, як зрушити машину з місця. Гадаю, моїм товаришам по «музичному» екіпажу – також.

Після завершення курсу навчання я залишився в «учебці» на сержантській посаді. Виявилось, що командир не захотів утрачати найкращого полкового «заспівувача». Ще б пак! Наш третій взвод першої роти співав будь-яку стройову пісню, розкладену в партитурі на два голоси! А Богдани поїхали дослужувати у лінійні танкові полки. Сьогодні обидва вони живі-здорові. Богдан Салагай працює директором музичної школи у Львові. Богдан Грицишин викладає в університеті в Івано-Франківську.

Минуло стільки часу, але армія мені деколи сниться. Чесне слово! Мариться, що призивають до війська вже як резервіста. І ось я собі думку-думаю: «Боже-боже! І так уже два з половиною роки відбув. А тепер ще на два! – потім гадаю: – Не таке воно і страшне...».

– Після строкової служби важко було повернутися на творчий шлях?

– Ні, навпаки! Мені військова служба дуже посприяла у подальшому навчанні. Річ у тім, що з війська я прийшов... молодшим лейтенантом. Закінчив тримісячні курси підготовки молодших офіцерів у

Троїсти музики (Мар'ян Шуневич з гітарою)

Артисти ВІА «Ватра» з бійцями радянського військового контингенту в Афганістані

Хмельницькому. І тих, хто завершив ці курси, командування на півроку раніше звільнило у запас. До того ж саме на наш призов припав перехід із трирічної служби на дворічну. Отже, моя служба завершилася у травні. І в той же час вийшов наказ Міносвіти щодо впровадження пільгових умов для вступу у ВНЗ колишніх військовослужбовців.

Тому у липні, не вагаючись, подав документи до Дрогобицького педагогічного інституту. Іспити склав успішно і за чотири роки вже мав вищу освіту. А згодом навчався у консерваторії на вечірньому відділенні, бо вже на той час викладав у Львівському педагогічному училищі та працював власний пісенний репертуар. Таким чином армія стала моїм трампліном: спочатку до освіти, потім до улюбленої роботи. Крім того, й армійські звички до порядку та планування свого часу нікуди не ділися. До сих

пір я залишаюся страшним педантом у побуті.

– Відомо, що Ви були солістом зведеного гурту «Ватра» і разом із цим творчим колективом були на гастролях в Афганістані під час бойових дій. Що запам'яталося із тих поїздок?

– Так, творчій діяльності у «Ватрі» я присвятив 12 років життя. А з лідером колективу Ігорем Білозіром ми приятелювали, він часто виступав з нашим «19-м класом». Одним словом, були побратимами, творили разом, об'їхали півсвіту. Із «Ватрою» ми двічі побували в Афганістані. Перший раз – у пам'ятному 1986 році. Другий – у 1988-му. На той час гурт був дуже популярним на весь Союз. Серед львів'ян «ходив» навіть такий анекдот: «Якщо у Львові ввімкнути в електромережу праску – по ній відразу почнуть транслювати кон-

церт «Ватри». Так ось, пропозиція виступити перед солдатами радянського військового контингенту поступила від Головного політуправління МО СРСР, коли гурт брав участь у звітному концерті області у Москві. Гастролю за кордоном для нас були вже не в новинку, тому, звичайно, погодилися. Тим більше, що ми знали: у контингенті служить дуже багато українських хлопців.

Взагалі в Афганістані ми були п'ять місяців. Усі поїздки виявилися дуже не простими. Звичайно, було моторошно. Напевно перше екстремальне відчуття виникло, коли наш літак заходив на посадку в Кабулі.

Летіли ми військовим транспортом. Очікували плавного приземлення. Але літак на смугу буквально спікірував. При цьому ще й відстрілював теплові пастки проти душманських «Стінгерів».

Представляємо співрозмовника:

Мар'ян Васильович Шуневич (народився 9 вересня 1946 року в селі Голосковичі Бродівського району Львівської області) – український естрадний співак, Заслужений артист України (1989), Народний артист України (2010). У 1972 році закінчив музпедфакультет Дрогобицького педінституту. А в 1978 році – вокальне відділення (клас В. Кобржицького) Львівської консерваторії. Від 1979 року – соліст ВІА «Ватра» Львівської обласної філармонії. Через деякий час розпочав сольну кар'єру. Сьогодні виступає разом з Ольгою Щербаковою (дует «Не забудь»). Живе і працює у Львові.

Найкраще Мар'яна Шуневича (вокал): «Пою коні при Дунаю» (С. Людкевич, Ю. Федькович), «Перший сніг» (І. Білозір, Б. Стельмах), «Місяць на небі» (народна пісня), «Перейди дорогу» (О. Сердюк, М. Міщенко), «Новорічна» (І. Білозір, М. Міщенко), «Ой ти дівчино, з горіха зерня» (А. Кос-Анатольський, І. Франко), «Кедь ми прийшла карта» (народна пісня), «Карпатські солов'ї» (В. Камінський, Р. Кудлик), «Я – твоє крило» (В. Івасюк, Р. Кудлик), «Не забудь» (Б. Янівський, Б. Стельмах), «Вічний вогонь» (І. Білозір, В. Крищенко).

Нам у салоні, зрозуміло, було непереливки. Але на війні, як на війні...

В «Афгані» ми дали десятки концертів і у великих містах, і у крихітних гарнізонах. Виступали «вживу». Та й про яку «фанеру» могла йти мова, коли летиш бойовим вертольотом на віддалену гірську «точку», де немає ніякої електрики, мікрофонів, а з інструментів – гітара, бубон і сопілка. На одному з виступів до нас підійшов солдат. Виявилося, він з Чорткова, що на Тернопільщині. Я був просто приголомшений його розповіддю: отримавши дозвіл побувати на концерті «Ватри», хлопець вирушив зі

концерти у госпіталях та медсанбатах. Навіть фізично здорова людина, щоби не «злетіти з котушок», має час від часу відволікатися, мислити про щось приємне, отримувати заряд позитивних емоцій. А що вже говорити про понівечених, важко поранених хлопців! Для них навіть болезаспокійливі ліки не були розрадою, бо усюди переслідувала одна чорна думка: каліцтво – це назавжди. Коли ми заходили до таких пацієнтів у палату і починали співати під гітару, зневірені нехай і на мить, але починали вірити, відволікатися, відчувати, що вони продовжують жи-

в яв вітер степовий...», то однозначно отримаєш відгук у серцях і душах слухачів. Це не примха, а обов'язок громадянина і патріота!

До слова, події путчу в серпні 1991-го мав нагоду побачити на власні очі. Тоді ми з друзями перебували у Москві. Сиділи в українському представництві та очікували виїзні візи – мали летіти у Південну Америку на запрошення української діаспори в Бразилії та Аргентині. До останнього моменту не знали, чим закінчатся ці заворушення. На вулицях – натовп, мітинги, танки... Однак дозвіл на виїзд усе ж таки «пробили». Хоча вирушали у подорож, маючи неспокій на душі. Відтак до нашого багажу речей додався ще й «багаж думок», і останній був набагато важчим! А от поверталися вже у незалежну державу! Про те, що Україна стала державою, ми дізналися ще у гастрольному турі. Дуже зраділи. Що ж до перших років – солодко не було нікому. У тому числі й митцям. Але концертну діяльність не припиняли. Слід віддати належне, на наших виступах серед публіки завжди були люди у військових одностроях! Та й у рамках шефської підтримки ми часто виступали у військових частинах.

– Ви торкнулися питання шефської діяльності. Розкажіть про найцікавіший Ваш спільний творчий проект з українськими військовими?

– Проект називався «Львівські митці – захисникам неба». Це був такий собі гастрольний тур колективу «19-й клас» по віддалених гарнізонах, ракетних «точках» протиповітряної оборони, які тоді були розташовані на карпатському високогір'ї.

Ідею «підкинув» офіцер, заступник командира одного з підрозділів ППО з виховної роботи Володимир Климюк. Він десь почув наш виступ, потім прийшов до нас у «19-й клас» і поцікавився, чи не бажано ми здійснити мандри у мальовничі гірські місця. Колектив, звичайно, був лише «за!» Завантажили апаратуру (транспорт у філармонії був свій) і вирушили в дорогу. Подорож була незабутня: забіралися у такі нетрі, що годі й казати. Для прикладу, на «точку» на горі Стій ми їхали на танковому тягачеві по дуже вузькій дорозі, ба навіть стежині. Інший транспорт

Мар'ян Шуневич та Оксана Білозір в очікуванні виступу (військовий госпіталь, Афганістан)

свого гірського блокпосту до гарнізону, де виступав гурт. Солдат ішов уже у повній темряві, а вечори і ночі в Афганістані – як смола. Солдат ішов... через мінне поле і знав про це! Солдат ішов... почути українську пісню, побачитися з галичанами-земляками, відчувати подих своєї рідної землі.

Розчулені, ми записали на диктофон звуковий лист цього українського патріота, лист сина до батьків. А через три місяці, перебуваючи у Чорткові, розшукали його батьків і запросили на концерт, на якому включили той запис. Уявляєте реакцію залу?! А ще через рік на концерт «Ватри» у Чорткові прийшов уже сам військовослужбовець. Дякуючи Богові, повернувся живим і здоровим!

– Наскільки важлива духовна підтримка для солдата в бойових умовах?

– Вона просто необхідна, як повітря! Переконався в цьому в Афганістані. Особливо, коли давали

ти! Чудес пісенна творчість, звичайно, не робить, але у скрутну хвилину, можливо краще за будь-які ліки, допомагає втомленим хворобою людям душам, звиклим до сірості та буденності, нарешті побачити навколишнє життя в усій його красі і неповторності. З піснею у душі легше жити і відповідно служити...

– Пригадаємо здобуття Україною незалежності та перші найскладніші роки в новітній історії держави, якими вони запам'яталися Вам?

– У суспільстві тоді усе клекотіло. У мистецтві – також. Хоч і кажуть, що митці не займаються політикою, однак... Вже своїм репертуаром артист дає зрозуміти про власні уподобання, які ідеї він підтримує. Адже наш народ не надурить! Якщо ти вийдеш на сцену і заспіваєш «Встань з колін, народе мій!» Ігоря Білозіра (він написав цю пісню, коли утворювався Народний рух України) або виконаєш «Пові-

туди б не пройшов. Було досить-таки моторошно: ліворуч у прірві вирує потік, праворуч – вертикальна скельна стіна. Просто «романтика»! Таке «ходіння по муках» не можна забути, як не можна забути і тієї щирої радості, з якою нас зустрічали на тих «точках». А це дорогого коштує! Ми давали повноцінні концерти, які оберталися на справжні свята. Для хлопців, що там служили, наш виступ у прямому сенсі був єдиним містком до цивілізації, а для нас цей гастрольний тур став своєрідною сходинкою у творчості: завдяки спілкуванню із солдатами та офіцерами у нашому репертуарі з'явилося аранжування пісні «Я повертаюсь» на слова Степана Галіябарди. В ній ідеться про тих людей, які довго не бувають удома, але мріють про повернення до рідного порогу. Коротше кажучи, ця пісня близька військовим, адже передає те, чим вони живуть і що понад усе цінують. І такого роду пісенних композицій у нас було

«Подорожували артисти до військових завжди із задоволенням, бо армійська публіка – дуже чуйна і вдячна»

з десятків. Між іншим, у свій репертуар ми включили й пісню, яку почули в «Афгані». Її наспівав нам під гітару один солдат. Так що не лише ми допомагали війську, але й армія в певній мірі поповнювала нашу творчу скарбничку!

– А як щодо виступів перед нашими миротворцями, які перебувають за кордоном? Є бажання у Вас та Ваших колег втілити такий проект у життя? Якщо так, то в якому форматі Ви б його організували і кого з діячів мистецтва «підтягнули» для його реалізації?

мо, що сьогодні поза межами України перебувають три військові контингенти, де служать наші хлопці. І в тому, аби через пісню передати їм привіт від рідної домівки, ми не бачимо жодних проблем. І бажання підтримати наших солдатів є велике, адже вони роблять добру справу: творять мир на Землі, недаремно ж їх називають миротворцями. Отже, ми готові зробити це навіть на безгонорарній основі, якщо оборонне відомство вирішить питання з нашим транспортуванням. Більше того, у нас уже напрацьована відповідна програма. А якщо кинути заклик

Артисти «19-го класу» на броні танкового тягача під час акції «Львівські митці – захисникам неба» (дорогою на гору Стій)

– Раніше, ще за часів Союзу, такі творчі відрядження були обов'язковими. Бажаєш чи ні – мусиш їхати! Але подорожували артисти до військових завжди із задоволенням, бо армійська публіка – дуже чуйна і вдячна. Перед нею завжди приємно виступати. Зараз чомусь таких позицій не поступає. Хоча ми знає-

іншим митцям, то, без сумніву, відгукнуться й вони. Українська душа – широка і безмежна, вона здатна до милосердя і завжди прийде на допомогу. Це закладено у генетичному коді української нації.

– Наше життя та історія мають ще й пісенний вимір. Яку пісню з Вашого репертуару Ви б присвятили Збройним Силам України?

– Це, звичайно, одна з моїх улюблених – «Повіяв вітер степовий...». Вона актуальна від періоду українських січових стрільців й аж до сьогодення. Оскільки не одне покоління українців мало героїчне минуле, осяяне силою волелюбності, нескореності та патріотизму. Ця пісня про долю багатьох із них. Невмируща класика, так би мовити. Шкода, що наша сучасна естрада не має гідного аналогу старим військово-патріотичним пісням. Ми були б раді співпрацювати з новітніми авторами, які пишуть вірші на цю тематику. Новий час народив і багато цікавих сюжетів: та ж миротворча діяльність, контрактна армія, сучасні герої тощо. Можливо, у випадку подібного співробітництва вдасться створити такий музично-поетичний пасаж, який будуть пам'ятати та співати майбутні покоління.

– Маючи нагоду, щоб Ви побажали людям в одностроях?

– У першу чергу – миру! Щоб завжди поверталися додому, до матерів, до дружин, до діточок! Бажаю гідного життя та служби, поваги від простих людей і держави. Щоб завжди українським захисникам посміхалася доля, а пісня їхнього життя була б щасливою!

Володимир СКОРОСТЕЦЬКИЙ

ВІА «Ватра» готується до переїзду по гарнізонах (Афганістан)

«ПОЛЕ БИТВИ» — КОРУПЦІЯ В АРМІЇ

Іржа корупції роз'їдає та паралізує громадські та державні інституції. Як не прикро, та є вона і у військово-му середовищі.

Вимагання хабарів, приховування позастатутних відносин і так зване «відмазування» від проходження строкової служби — далеко не повний перелік порушень у війську. Про резонансні злочини, викриті прокуратурою, розповів прокурор Центрального регіону України з нагляду за додержанням законів у війсьній сфері, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України Юрій Війтев.

Специфіка та ефективність діяльності прокурорів залежить від низки факторів. Зокрема й від постійної взаємодії з представниками Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та військової контррозвідки Служби безпеки України. Завдяки спільній роботі прокурорів та представників згаданих структур упродовж минулого року виявлено 44 злочини у сфері корупційних діянь, з яких: у Збройних Силах України — 37, Державній прикордонній службі України — 4, Внутрішніх військах МВС України — 2.

Разом з тим кількість злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням військовим майном, через зловживання службовим становищем, зменшилась. Торік зареєстровано лише 3 злочини, пов'язані із перевищенням влади або службових повноважень у цій сфері. Натомість викрито 10 злочинів відносно одержання хабара.

Минулоріч для розгляду судом направлено 46 кримінальних справ із ознаками корупції. Суб'єктами вчинення злочинів указаної категорії стали 19 офіцерів, 5 прапорщиків, 6 контрактників, 4 працівники Збройних Сил України та 12 цивільних службовців. Ними заподіяно збитків на 4 млн грн, 1 млн грн з яких відшкодовано державі вже під час слідства.

За протоколами, складеними прокуратурами Центрального регіону України, у 2012 році суди притягнули до відповідальності за

корупцію 43 особи, з яких 30 — офіцери. Відповідно до вимог законів України «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей» усіх корупціонерів звільнено з військової служби.

У Житомирі прокуратура викрила факт зловживання службовим становищем заступником командира частини майором Д. А. Синицею. Упродовж березня — жовтня 2012 року, у службовий час, він наказував трьом підлеглим військовослужбовцям виконувати роботи із будівництва та облаштування прибудинкової території свого батька. Суд визнав майора винним у корупційних діяннях та притягнув до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу у 2 500 грн.

На Полтавщині на гарячому спіймали командира взводу військової частини. Старший лейтенант В. О. Уланов від солдатів строкової служби вимагав та от-

римував кошти за «успішну здачу» іспитів та отримання військових звань «молодший сержант».

Київською прокуратурою складено протокол про вчинення адміністративного правопорушення лейтенантом І. В. Фівчуком, який надавав звільнення з розташування військової частини підлеглим військовослужбовцям строкової служби за грошову винагороду.

Окремі командири почасти намагаються «не виносити сміття із хати» та приховують факти позастатутних відносин, а також випадки правопорушень з боку підлеглих.

Поширеними також є порушення вимог ст. 16 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» щодо прозорості інформації. Зокрема, Київською прокуратурою складено протокол на командира батальйону забезпечення військової частини майора Р. М. Шупила, який з метою уникнення відповідальності не надав інформацію про прояви «дідівщини» старшим солдатом. Суд

визначив майору Р. М. Шупилу адміністративну відповідальність у вигляді штрафу. Окрім цього, торік за ненадання інформації про нестачу боеприпасів та військового майна ще трьох командирів підрозділів військових частин також притягнуто до адміністративної відповідальності.

Трапляються і курйозні випадки. Наприклад, Білоцерківською прокуратурою з нагляду за додержанням законів у війсьній сфері встановлено факт порушення вимог п.1 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» помічником командира полку з правової роботи військової частини капітаном О. Шелудько. 3 листопада 2011 року офіцер за винагороду надавав юридичні консультації, тобто за виконання своїх прямих обов'язків отримував від людей грошову винагороду. Він притягнутий до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в сумі 2 125 грн.

Варто зазначити, прокурорами з нагляду за додержанням законів у війсьній сфері внесено 101 документ прокурорського реагування. Після їх розгляду 32 неправомірних нормативно-правових акти та

Минулоріч для розгляду судом направлено 46 кримінальних справ із ознаками корупції. Їх фігурантами стали 19 офіцерів, 5 прапорщиків, 6 контрактників, 4 працівники Збройних Сил України та 12 службовців.

рішення скасовано, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 215 посадових осіб.

Прокуратурою регіону підтримано обвинувачення у 38 кримінальних справах про злочини у сфері корупції, із яких у 33 винесено вирoki, 9 із них — про хабарництво. До 2 років та 6 місяців позбавлення волі з позбавленням права займати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, і строком на три роки позбавлення військового звання та з конфіскацією майна засуджено військового комісара Буринського-Путівльського ОРВК капітана Д. В. Косова за вимагання та отримання хабара у сумі 700 доларів США від громадянки Ч. за надання відстрочки від призову до лав Збройних Сил України її сина.

Разом із викриттям фактів хабарництва та інших порушень працівники прокуратур проводять і роз'яснювальну роботу та, у рамках компетенції, консультують військовослужбовців, адже саме їм належить вирішальна роль в організації нагляду за додержанням законодавства у війську. Але контроль дотримання законів у військовій сфері ґрунтується на стійкій і постійній взаємодії відповідних структур. Тож вагомим зусиллям докладають і спеціально уповноважені підрозділи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України. Та у випадках виявлення корупційних діянь принципово мають діяти й керівники органів військового управління.

Віталій ЛУГОВСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО ПЛАН ДІЙ ПО ЗАПОБІГАННЮ КОРУПЦІЇ

Міністр оборони України Павло Лебедєв затвердив План дій по запобіганню корупції у Міністерстві оборони та Збройних Силах України. У документі чітко визначені заходи, спрямовані на активізацію антикорупційної діяльності в оборонному відомстві.

Протягом лютого–березня поточного року структурними підрозділами Міністерства оборони України, Генерального штабу та Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України у взаємодії з правоохоронними органами буде вжито невідкладних заходів з протидії та попередження корупції.

У межах роботи перевірятиметься якісний стан та облік позаштатного озброєння, військової техніки і майна підприємств, установ і організацій Міністерства оборони України та Державного концерну «Укроборонпром». Водночас перевірятиметься стан збереження та охорони майна і земельних ділянок вивільнених військових містечок.

З метою забезпечення законності витрачання бюджетних коштів, виявлення фактів вчинення корупційних правопорушень у сфері закупівлі, будівництва та розподілу житла, ретельно перевірятимуться об'єкти незавершеного та завершеного у 2010–2012 роках будівництва.

У взаємодії з правоохоронними органами відпрацьована комплексна система заходів протидії корупції під час планового відчуження цілісних майнових комплексів, військових містечок, нерухомого військового майна.

Здійснюватиметься дієвий моніторинг процедур проведення тендерів та укладання угод.

Щоквартально перевірятиметься якість та відповідність встановленим нормам платних послуг, що надаються військовими частинами відповідно до укладених Міністерством оборони України договорів у сфері харчування, прального та речового забезпечення.

За виявленими фактами правопорушень проводитимуться службові розслідування, за результатами яких до відповідальності притягуватимуться винні посадові особи.

Департамент внутрішнього аудиту та фінансового контролю спільно з Головною інспекцією Міністерства оборони України та Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України проводитимуть аудит структурних підрозділів оборонного відомства та Генерального штабу з питань обліку та використання земель оборони за 2005–2012 роки, Озброєння ЗС України та підпорядкованих військових частин — на предмет зміни якісного стану (списання) військової техніки та майна, а Департамент відчуження військового майна МО України — надлишкового майна.

Серед заходів антикорупційної діяльності — створення постійно діючої координаційної робочої групи. Вона координуватиме діяльність щодо запобігання та протидії протиправної діяльності, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення.

З'явитися вчасно й у потрібному місці — метод їхньої роботи. А далі — «хто на що»: підслухати розмову людей у кафе, стати «власником» «балачок» на вулиці, використовуючи «жучки» та розкидаючи цих «шкідливих комах» у траві й листі, зробити Інтернет своїм другом, а іноді, не гидуєчи, і пірнути у «сміттєвий контейнер», по-акторськи майстерно зіграти роль «вигідного клієнта», «засланого козачка», «колеги по роботі»... Одним словом, вони готові на все, аби здобути потрібну їм інформацію! Тільки за останні роки правоохоронні органи України викрили кількох іноземних дипломатів, що займалися незаконним збором відомостей.

МИСЛИВЦІ ЗА ТАЄМНИЦЯМИ

Вдалим прикладом ведення такої розвідки є один із випадків... «Курганмашзавод». Провідний російський виробник бойових машин піхоти і його безумовна гордість — машина останнього покоління БМП-3. Її появу на горизонті успіху шанувальники військової техніки ознаменували словами: «Красиві літаки красиво літають, а красиві

машини красиво їздять, — і захоплено додали: — В цю машину не можливо не закохатися».

Почуття «палкої закоханості» не обійшло й англійську розвідку: розробивши та провівши досить складну оперативну комбінацію, вона здобула «предмет свого обожнювання» — БМП-3 новітньої комплектації. Причому не експор-

тний варіант, а той, що був безпосередньо призначений саме для російської армії! Уклавши деякі контракти і підкупивши конкретних посадових осіб на підприємстві, агенти «туманного Альбіону» досягли бажаного результату: в партію БМП-3, яка експортувалася за кордон, була включена потрібна їм машина. Десь у третій країні

вона була перевантажена і доставлена в Англію.

Добре відомо і про інші історії викрадення зразків техніки з Росії. Так, зенітні системи С-300 були вивезені через Білорусію, після чого виник гучний скандал. А ще якимось хитрим чином вдалося експортувати у Норвегію новий радар для винищувача МіГ-29. Не пасли задніх і Сполучені Штати Америки. На питання «А нам?» вони мали свою, суто американську, відповідь, яка втілювалася у закупівлю в Росії кілька зразків сучасних протикорабельних ракет.

Власне бачення справи, із притаманним їй східним шармом, грайливо обіграла Туреччина, провівши на своїй території тендер щодо закупівлі основного бойового танка (до речі, в якому також брала участь і Україна). На думку фахівців, цей захід був нічим іншим, як прагненням господарюючої сторони в ході випробувань зібрати максимум інформації відносно конструкторських рішень і технологій створення сучасних бойових машин від провідних світових виробників. Зважаючи на це, підсумок був доволі очікуваним: у даному тендері ніхто не переміг, а турецька сторона натомість прийняла рішення про новий тендер, але вже на створення власного основного бойового танка. Зрозуміло, це також передбачає передачу технологій з боку тих країн, які зможуть у ньому перемогти.

У Радянському Союзі «щі лаптями не сьорбали»

Про те, що шпигунство у Радянському Союзі мало далеко не дрімучий характер, і говорити зайве. А у кого виникає сумнів – нехай прочитає книгу Сергія Чертопруд «Науково-технічна розвідка від Леніна до Горбачова», де документально йдеться про велетенські масштаби і вражаючі за своєю вишуканою різноманітністю методи радянського шпигунства, про внесок науково-технічної розвідки у розвиток науки й техніки, а також у створення нових видів зброї, включаючи й атомну.

Отже, у радянські часи все, що стосувалося науково-технічної розвідки, виходило під грифом «цілком таємно». Перед співробітниками НТР ставилося головне завдання – не прогавити будь-яко-

го прориву в науці з боку іноземних держав, який призвів би до серйозного порушення балансу сил на міжнародній арені. Зокрема, потребувала чатування сфера отримання інформації щодо хімічних полімерів, виробів із пластмаси для машинобудування, безшумних гвинтів для підводних човнів, технології виробництва газів нервово-паралітичної дії, біотехнології, кібернетики, глибоководних апаратів, приладів нічного бачення, управління повітряним рухом в аеропортах і бортових радіолокаційних системах тощо.

Природно, НТР розв'язувала не тільки глобальні проблеми військово-політичного характеру. В силу багатьох економічних (нестача коштів на проведення конкретних наукових і технологічних експериментів) та політичних причин (недопущення СРСР до деяких робіт, наприклад, в області суперкомп'ютерів) НТР доводилося вирішувати і численні поточні завдання для науки та промисловості. Завдяки чому за кілька років до Радянського Союзу потрапили десятки тисяч комп'ютерів різного класу, тисячі периферійних пристроїв, програмних засобів, запасних частин тощо.

Існує навіть думка, що найбільший у світі транспортний літак «Мрія», перш ніж піднятися в повітря, був «протестований» із використанням новітніх комп'ютерів і програмного забезпечення, отриманих не без участі славнозвісної розвідки.

Науково-технічна розвідувальна інформація дозволяє не тільки скоротити витрати на конкретні розробки в країні, але і визначити їхню доцільність. Наприклад, свого часу багато писалося про те, як був збитий під Белградом американський тактичний винищувач невидимка F-117. ЗМІ повідомляли, що уламки цієї машини передані Головному розвідувальному управлінню Генерального штабу Росії, а потім – провідним розробникам засобів протиповітряної оборони. В ході аналізу структури протирадіолокаційного покриття та матеріалів постраждалої техніки, а також аналізу конкретної її конфігурації у дослідників з'явилася можливість більш чітко відпрацювати алгоритми виявлення літаків-невидимок.

«Якщо тебе поцілував крадій, перелічи свої зуби»

Про те, як системно працюють у так званому «світі крадіжок і карколомних таємниць» розвинені країни, свідчать факти. Наприклад, в Японії ще у 1957 році уряд організував науково-технологічний інформаційний центр, де щорічно аналізувалися десятки тисяч іноземних журналів, технічних звітів і доповідей тощо. У тому ж році в Ізраїлі після ряду невдалих спроб закупити ядерний реактор створили Бюро спеціальних завдань «Лакам». Воно було настільки засекречено, що про нього знало навіть не все керівництво країни. Ізраїльські вчені, що виїздили за кордон, звітували перед співробітниками «Лакам», які зазвичай працювали під прикриттям аташе з науки в посольствах Ізраїлю. Після низки проведених заходів результат не забарився, і довгоочікуване Сонце «благодаті» таки осягло Землю Ізраїльську: реактор – отримано, ракетні катери з Франції – викрадено, а ізраїльський винищувач «Кфір» якимось дивним чином став дуже схожим на французький «Міраж». Багато чого потрапило до таємничої скрині Ізраїлю, у тому числі і секрети військово-морського флоту США, про що світ дізнався зі скандалу 1985 року, який надовго зіпсував відносини між двома країнами. А до того моменту Америка ще не знала, мабуть, прислів'я «дітей царя Соломона»: «Якщо тебе поцілував крадій, перелічи свої зуби».

У США витрати на економічну розвідку становлять майже 40% бюджету спецслужб. Директор ЦРУ особисто керує роботою з

ДОВІДКА «ВУ»

За часів СРСР близько 70–80% розвідувальних даних виводили шляхом аналізу саме відкритої інформації. Щороку Державний комітет з науки і техніки (ДКНТ) вивчав близько 1,5 млн західних науково-технічних журналів. Близько 3,5 тис. фахівців з цією ж метою прямували за кордон. Отримані таким чином відомості стосовно чужих прикладних і фундаментальних досліджень дозволяли заощадити власні сили та кошти, еквівалентні роботі сотень вчених.

розширення нетрадиційної аген-тури, а наголос робиться на вербуванні бізнесменів і менеджерів середнього рівня.

З ініціативи Агентства національної безпеки США разом із Великою Британією, Австралією, Канадою та Новою Зеландією створили потужну систему радіоелектронної розвідки «Ешелон». Вона має станції стеження по всьому світу, працює за ключовими словами та забезпечує перехоплення до 10 млн на місяць телефонних переговорів, факсів і листів електронної пошти, 80% отриманої у такий спосіб інформації використовується науково-технічною розвідкою.

Активістами у цьому напрямку є і росіяни. На Інтернет-сайті Служби зовнішньої розвідки написано: «Служба зовнішньої розвідки Російської Федерації здійснює розвідувальну діяльність з метою забезпечення Президента Російської Федерації, Федерального Зібрання та Уряду розвідувальною інформацією, необхідною їм для прийняття рішень у політичній, економічній, військово-стратегічній, науково-технічній та екологічній областях; забезпечення умов, що сприяють успішній реалізації політики Російської Федерації у сфері безпеки; сприяння економічному розвитку, науково-технічному

прогресу країни і військово-технічному забезпеченню безпеки Російської Федерації».

Неважко помітити, що багато із цих завдань вирішується у галузі науково-технічної розвідки, про ефективність якої свідчать самі фахівці.

Клейте Лемма, співробітник відділу контррозвідки ФБР: «За нашими даними, фінансовий збиток від промислового шпигунства щорічно складає від 130 до 330 млрд доларів. Є 15-16 країн, які проводять особливо агресивні програми щодо США, і головні серед них – Китай та Росія».

Моріс Денюзьер, французький дослідник методів промислового шпигунства: «Сучасна наукова, промислова та економічна інформація здебільшого легко доступна. 95% даних, які вас цікавлять, можна отримати зі спеціальних журналів і наукових праць, звітів компаній, внутрішніх видань підприємства, брошур і проектів, які роздаються на ярмарках і виставках. Мета шпигуна – роздобути 5% інформації, що залишилася і в якій якраз і криється фірмовий «секрет».

Україна знала охочих до її «сала»

Ласих до українського національного продукту – сала – завжди вистачало. Своєрідним «салом» є і

**Девіз розвідників:
«Своє не віддамо,
чуже під грифом
«цілком таємно» –
цілком таємно заберемо»**

українські НОУ-ХАУ, до яких вишикувалася далеко не менша черга. Спецслужби Англії, США, Росії, ФРН, Франції, Ізраїлю, Китаю, Індії, Ірану та інших держав традиційно пильно цікавляться українськими зразками озброєнь, технологіями їхнього виготовлення.

ДОВІДКА «ВУ»

Шпигунство

(від німецького дієслова *shpähen* – вистежувати) або інакше розвідка – це професійна діяльність з метою одержання інформації, що надає одержувачеві істотні переваги в політиці, економіці та інших сферах діяльності.

Це явище настільки ж давнє, як і сама цивілізація. Завжди варто пам'ятати, що шпигунство стає відомим тільки у випадку провалу шпигуна, а інформація про успішно здійснені операції спливає вкрай рідко. Тому завжди необхідно передбачати найгірше – за вами здійснюється моніторинг!

Сполучення «НТР»

давню стало відомою аббревіатурою для поняття науково-технічна революція. Але сучасними «лицарями плаща і кинджала» дане скорочення застосовується в контексті науково-технічної розвідки.

Науково-технічна розвідка — це розвідувальна діяльність, яка ведеться по закордонних науково-технічних розробках і досягненнях. При цьому інтерес представляють як фундаментальні, так і прикладні дослідження вчених, науково-технічні характеристики, можливості та недоліки військових технологій, а також промисловий аспект оборонних галузей.

Логічно, що на цьому полі діє і розвідка України.

На сучасному етапі розвитку суспільства об'єктом розвідувальної діяльності все більше стають цивільні науково-дослідні центри та виробництва. І не дивно: подальший поступ науково-технічного прогресу, збільшення потоку патентів і жорсткість конкуренції як «війни всіх проти всіх» роблять викрадення чужих таємниць особливо прибутковою і тому дуже перспективною справою.

Промисловим шпигунством займаються всі розвідки світу. Найдав-

ніший
приклад цього
виду шпигунс-
тва описує відомий французький письменник Жозеф Анрі Беке у своїй книзі «Боротьба за вогонь», коли первісні люди – герої книги – відправляються у сусіднє плем'я, щоб викрасти секрет добування вогню.

На початку 90-х років у США, Японії та провідних країнах Західної Європи була остаточно усвідомлена неможливість і контрпродуктивність спроб забезпечити технологічне лідерство на всіх напрямках одночасно. Тому завдяки експертним оцінкам визначено

переліки «критичних технологій», які є основою завдань для розвідоорганів із добування інформації.

Споконвічно багато матеріалів, пов'язаних із науковим відкриттям та його теоретичними результатами, зазвичай публікується у відкритих виданнях. Але вже на стадії лабораторної демонстрації можливостей застосування нових технологій чи розробок (особливо при створенні прототипу, його масштабних випробуваннях і дослідному виробництві), тематика попадає під жорстку цензуру або взагалі зникає з поля обговорень на відкритих наукових симпозиумах, а також обмежується можливістю зустрічей з авторами публікацій. З цього моменту «на сцену виходять» справжні фахівці розвідки.

Про те, як вони працюють, свідчить відкритий коментар керівника Служби безпеки України кільका-

річ но і
дав нини:
«Тільки за
останніх півроку
на нашій території
були викриті 7 інозем-
них дипломатів-роз-

відників. Зараз у нас є 3 кримінальні справи, по яких проходять у тому числі і громадяни України. Вони були втягнуті в незаконну діяльність, скоїли правопорушення. Ще в 4 випадках нам вдалося шляхом профілактики не допустити скоєння нашими громадянами правопорушень, тому вони не притягуються до кримінальної відповідальності... За цей період нами була викрита діяльність одного громадянина Росії, який здобував науково-технічні розробки у сфері військово-промислового комплексу для китайської спецслужби. Взага-

лі-то, спецслужба ніколи не називає країну, агент якої був затриманий, оскільки це ображає цю країну, тому, на мою думку, цього достатньо. Свою роботу ми завершуємо шляхом демаршів через Міністерство закордонних справ. Якщо є необхідність, ми висилаємо цих людей із нашої території». (<http://news.mail.ru/inworld/ukrainna/incident/3175039/>).

На тлі зазначеного вище деякі моменти співпраці українських науково-дослідних установ із зовнішнім світом викликають зрозумілу стурбованість. У 1999 році певного резонансу набув інцидент з українським Інститутом біології південних морів (ІнБПМ), вчені якого фінансувалися Національним агентством аерокосмічних досліджень США (NASA) й Агентством військово-морських досліджень ВМС Міністерства оборони США. Як було встановлено, вони за неприпустимо низькими цінами продавали закордонним замовникам інформацію, що не мала собі аналогів. Тоді в ході скандалу, зі слів професора океанографії з Вашингтона Карла Бернса, несподівано з'ясувалося, що українські технології з ІнБПМ економлять Сполученим Штатам 15–20 тис. дол. на день. Однак спроба України захистити свої інтереси призвела лише до того, що один із провідних учених цього НДІ залишив рідну державу.

І це, на жаль, не поодинокий випадок. Національний Фонд Науки США, аби розглянути питання – скільки вчених іммігрує в Америку, замовив навіть проведення спеціального дослідження. Як виявилось, станом на 2003 рік з України до Сполучених Штатів Америки виїхало 45 тис. учених і технічних фахівців. Для порівняння: із Росії в США переїхало 63 тис. їхніх колег. Причому іммігрантами є 16% (3,3 млн із 21,6 млн американських учених та інженерів). Головною причиною переїзду «розумних голів» до США є «сімейні обставини» – таку відповідь дали 37% опитаних Фондом учених-іммігрантів; 30% респондентів назвали другим мотив – «можливості для освіти і підвищення кваліфікації», 21% – обрали для себе «роботу або економічні перспективи», 5% – привабила «наукова чи професійна інфраструктура». А тепер уявіть, яку

вигоду отримали американці, прийнявши й «обігрівши» таку кількість «мізків» із нашої країни!

Візьміть до уваги і те, що у більшості випадків валютне покриття витрат іноземних замовників українським науково-дослідним структурам і конструкторським колективам на кілька порядків нижче аналогічного рівня в розвиненій західній країні. На думку експертів розвідки, іноземні партнери широко використовують недосконалу вітчизняну систему захисту інтелектуальної власності.

Є великі підводні камені і у науково-технічному обміні України із Заходом. Ще у вересні 1993 року управління військових програм Міністерства енергетики США підготувало доповідь, в якій говорилося, що для стабілізації (їхньої) науки створено канал науково-технічного співробітництва з країнами колишнього Радянського Союзу, через який буде здійснюватися пошук унікальних технологій для подальшої передачі їх американській промисловості та національним лабораторіям. Втіленням у життя цих планів стали всякого роду інвестиційні фонди, центри «передових технологій», що створилися за участю іноземних «партнерів», які, як гриби після дощу, з'явилися при багатьох великих українських наукових і промислових структурах.

Тому очевидно, що завдання науково-технічної розвідки, як і раніше, є актуальними для українських спецслужб. Інтереси держави повинні бути вище всього, а в іншому – треба слідувати праві-

ЦІКАВО ЗНАТИ

Класичний приклад економічного шпигунства можна знайти в романтичній історії, датованій приблизно XV ст. до н. е. В ній розповідається про китайську принцесу, яка, відїжджаючи до коханого за кордон, «випадково» прихопила із собою в капелюсі із живих квітів шовковичних хробаків, чим позбавила Китай монополії на шовк, і одночасно на все життя фінансово забезпечила своє кохання...

лу: дозволено все, що не заборонено законом.

І тут пригадується «Батьківщина перших теоретиків розвідки» – Китай. Зі сторінок світових ЗМІ не сходить тема, як ця держава здійснює пошук та отримує технології військового і подвійного призначення. США дали цьому неодноразовну оцінку і змушені були вжити різних важелів впливу на ті країни, які допомагали Китаю. Приходять на згадку й епізоди з різних виставок озброєнь, на які з Піднебесної приїжджають «висловити своє захоплення» десятки фахівців із технічної розвідки. Вони особливо і не приховують свого статусу та мети приїзду. Іноді цікаво спостерігати, коли вранці з готелю виходять кілька десятків людей, завішаних професійною фото- й відеоапаратурою, поведінка яких на виставці зброї зовсім не схожа на поведінку журналістів. Це – не критика наших китайських «колег», а важливий натяк для тих, хто повинен обережніше відповідати науково-технічну інформацію, що має значення для безпеки країни (можливо, і не завжди «джентльменськими» методами). Це дозволить нашим ученим та конструкторам подолати відставання у сфері критичних технологій і створенні сучасних зразків ОВТ.

Про роботу наших спецслужб можна судити, беручи до уваги слова голови Служби зовнішньої розвідки України (з інтерв'ю для ЗМІ, розміщених на офіційному сайті СЗР України): «Сектором науково-технічної розвідки вже в цьому році видобуто стільки матеріалів та реальних зразків, що економічний ефект від їхнього

впровадження у високотехнологічних галузях України перевищує затрачені кошти більш ніж у 180 разів. Наприклад, в одному з відомств нам сказали: здобутий вами вузол ми розробляли б не один рік і витратили б мінімум 40 млн доларів. А щодо економічного ефекту нашої діяльності в цілому, то його можна охарактеризувати так: сьогодні зовнішня розвідка дає державі у 5-6 разів більше, ніж витрачається з бюджету коштів на її утримання. Судіть самі, минулого року за сприяння розвідки наші виробники підписали контрактів на суму 150 млн доларів, а в цьому році – вже на 320 млн доларів. Це контракти по лінії авіаційних, космічних та інших промислових підприємств.

Тепер маємо перспективні напрацювання ще на півмільярда доларів. Але через кризу вони дещо гальмуються. За рік майже втричі збільшили власні можливості щодо сприяння у реалізації продукції по лінії військово-технічного співробітництва».

Наведені у статті приклади показують, наскільки активно діють спецслужби іноземних держав проти військово-промислового потенціалу України. А це, у свою чергу, означає, що наша держава, демонструючи курс на відкритість і зміцнення військово-технічної співпраці з іншими країнами, повинна враховувати всі виникаючі ризики, бо в розвідці і бізнесі друзів не буває. І в більшості випадків нехай навіть мільйонні прибутки від такого співробітництва сьогодні дуже легко здатні обернутися на мільярдні збитки в майбутньому.

Полювання за чужими таємницями продовжується...

Сергій ТИТЕНКО

ПОЛІТ МИЛОСЕРДЯ довжиною у 80 років

Не всім дано, як-то кажуть, кинути лихом об землю. Інколи воно таким спрутом обплутує душу, що переходить у відчай та безнадію. І здається: вже ніхто і ніщо не зможе врятувати від смерті. Тоді завдяки високому професіоналізму та відданості улюбленій справі лікарів трапляється диво...

Серце — в нормі

За час свого існування Чернігівський військовий госпіталь здобув славу одного з провідних військових медичних закладів України. Про його традиції та здобутки знають не лише на Придесні, а й далеко за його межами.

День народження госпіталю — це, певною мірою, звіт колективу перед собою та громадськістю, перегляд життєвої 80-річної траєкторії високого польоту милосердя: збереження найціннішого скарбу на Землі — життя людини.

Відлуння минулого

Далекий 1933 рік... За розпорядженням штабу Київського військового округу 1 лютого розпочинається формування військового шпиталю на 100 ліжок, при якому працює ще і санаторій.

22 червня 1941 рік... Дата, яка стала страшною трагедією для всього цивілізованого населення Землі, обернулася на біль і відчай, скривдила не одну мрію, понівечила не одну долю, обірвала не одне життя... Почалася Велика Вітчизняна війна. На заклик «Вставай, страна огромная!» відгукнулися і працівники військового госпіталю. У них була своя боротьба. І не тільки з

Лікарський консилиум

фашистським загарбником, а й з іншим, не менш небезпечним, ворогом — смертю. Відвоювати у неї життя кожного пораненого, кожного хворого для них означало — виграти бій.

З перших днів війни допомоги госпіталю потребує понад 2 тис. людей. У серпні 1941-го фронт наблизився до Чернігова — і заклад перемищують до міста Суми. Згодом, у серпні-жовтні — до Луганська, а в листопаді того ж року — до Тюмені. Його підпорядковують розподільчому евакуйованому пункту (РЕП-91) міста Омськ, як головний та сортувальний госпіталь Тюменського гарнізону. З листопада 1941-го по жовтень 1943-го в ньому лікувалося понад 80 тис. військовослужбовців. І вже взимку 1943 року разом із наступаючими військами шпиталь повертається до міста на Десні — Чернігова. З того часу і до весни 1945-го медичний персонал стояв на сторожі здоров'я та боровся за життя 7 тис. поранених з 1-го Українського та Білоруських фронтів. У цілому ж, за роки Великої Вітчизняної війни медики у погонах врятували понад 100 тис. захисників Батьківщини.

Липень 1946 року... Заклад переформовують у Чернігівський військовий госпіталь Київського військового округу на 200 ліжок.

З плином часу виникає нагальна потреба вдалого розміщення військового шпиталю, створення необхідної кількості його відділень. Тож 1959 року маршал Чуйков, командувач Київського військового округу, отримує дозвіл збудувати багатопрофільний військовий гос-

піталь на руїнах колишньої духовної семінарії. Хтось навіть побачив у цьому символічне значення: на святому місці постане не менш святий за своїм призначенням заклад.

Робота закипіла. Проте довелося докласти чимало зусиль. Адже Чернігів був ущент зруйнованим. Сумна статистика свідчить: після Сталінграда, Севастополя і Тули місто на Десні стало 4-м за руйнацією. Від колишньої духовної семінарії, архітектурної пам'ятки XIX століття, залишилися тільки деякі фрагменти понівечених стін. Тож військові будівельники зводили споруду майже з нуля. І у 1972 році вражені чернігівці узрили військовий госпіталь, як дві краплі води, схожий на духовну семінарію.

З кожним роком ця медична установа проходила шлях розвитку й удосконалення. Тож не дивно, що на адресу госпіталю почали надходити численні подяки від тих, кому в його стінах врятували життя. За відвагу та успіхи у своїй нелегкій повсякденній роботі 3 грудня 1975 року шпиталь відзначено Почесною грамотою Президії Верховної Ради Української РСР.

З утвердженням незалежної України починається новітня історія медичного закладу. Тут надають допомогу не лише військовим, їхнім сім'ям, робітникам і службовцям Збройних Сил України, а й цивільним громадянам. Сьогодні це — 407-й військовий госпіталь на 100 ліжок Військово-медичного клінічного центру Північного регіону Військово-медичного департаменту Міністерства оборони Ук-

раїни. Очолює його кандидат медичних наук, полковник медичної служби Олександр Петрович Слесаренко, учасник бойових дій в Афганістані, нагороджений двома орденами «Червоної зірки» та орденом «За службу Батьківщині» III ступеня.

З метою наслідування славних традицій медичних працівників Великої Вітчизняної війни наказом міністра оборони України від 22 червня 2000 року № 188 почесним солдатом частини зарахована Герой Радянського Союзу медсестра Марія Захарівна Щербаченко. Під час боїв за звільнення Києва, при форсуванні Дніпра, вона винесла з поля бою 112 поранених солдатів та офіцерів. Колектив Чернігівського військового госпіталю шанує героїчний вчинок цієї жінки і щороку, 14 лютого, командування частини зустрічається з нею, аби привітати її з Днем народження і побажати міцного здоров'я, щастя й довгих років життя.

«Це ціла Імперія медицини, де править професіоналізм»

Саме так образно про військовий госпіталь сказав один із вдячних пацієнтів. І він має рацію! Нині — це високоспеціалізований лікувальний заклад, де успішно функціонують приймальне, терапевтичне, неврологічне, хірургічне, урологічне, офтальмологічне, інфекційне, лабораторне відділення, а також відділення щелепно-лицевої хірургії та стоматології; анестезіології, реанімації та інтенсивної терапії; комп'ютерної томографії та медичного постачання. Свої послуги надають отоларингологічний, фізіотерапевтичний, шкірно-венерологічний, рентгенологічний кабінети, кабінети функціональної діагностики, ендоскопічної діагностики та хірургії тощо. Візиткою шпиталю є поліклініка, яку очолює лікар вищої категорії Сергій Новосолов. Загалом, 80% лікарів мають вищу та першу категорії. Досвідчений фахівець працює в кабінеті ендоскопічної діагностики та хірургії. Це заслужений лікар України Володимир Пінчук. Хірургічне відділення Чернігівського військового госпіталю очолює здобувач вченого ступеня кандидата медичних наук, майор медичної служби Анатолій Отрошко, а неврологічне відділення — лікар

вищої категорії, полковник медичної служби запасу Сергій Дубров. Як видно, назвавши заклад «Імперією медицини», пацієнт влучив точнісінько у ціль. Так само, як і з професіоналізмом...

Про те, що горе чужим не буває — тут розуміють усі. Госпіталь для багатьох пацієнтів є останньою надією на одужання. Деякі з них переступають його поріг уже після того, як побували зі своїми тяжкими, часом запущеними хворобами в інших медичних установах. За свою практику Олександр Слесаренко згадує чимало таких випадків:

Не так давно до нас привезли чоловіка із цирозом печінки, який боровся з недугою у кількох лікарнях столиці та нашого обласного центру. Людина помирала, і рідні вже й не сподівалися на його спасіння. Завдяки зусиллям колективу ми не лише призупинили хворобу, а й стабілізували стан хворого. Для нас — це справжня перемога!

Там, де немає місця страху

Афганістан, Куба, В'єтнам, Ефіопія, Конго, Ліберія, Ірак, Кот-д'Івуар, Сьєрра-Леоне, Ліван, Косово, Боснія, Герцеговина... Ризикуючи власним життям у цих країнах, наші воїни та миротворці, серед яких були і лікарі, пройшли справжню школу мужності, пізнали істинні почуття патріотизму. Там усе справжнє, і геть немає місця невпевненості, нерішучості та страху перед невідомістю. Після такого

випробування, за словами медиків у погонах, їх не лякає робота в неспокійних умовах. Попри паніку, галас і свист куль кулеметів вони робили свою справу, з якою вже давно на «ти». Кожен із них переконаний, що служба в «гарячих точках» — це гарний досвід, якого ніколи не здобудеш, працюючи вдома. Спогади лікарів про війну в Афганістані та миротворчі місії у країнах Африки завжди вражали...

Олександр Слесаренко. Про те, що на війні ніколи боятися, а треба рішуче діяти, інакше це коштуватиме життя тобі і твоїм товаришам — він зрозумів дуже швидко, потрапивши у 1986 році в країну пекучого сонця, Афганістан, і прослуживши там аж до самого виведення військ. «А ось біль, не фізичний — духовний, завжди з тобою», — ділиться Олександр.

...Травень 1988 року. Біля Сурубійського водосховища наші солдати стоять на блок-постах. А в цей час душмани обстрілюють мінометом колону з мирним населенням. Автобус із людьми стрімко падає у прірву, де тече річка. Гуркіт, крики, плач... Не вагаючись, наші воїни, серед яких був і Олександр Слесаренко, кидаються рятувати постраждалих. Незважаючи на обстріл та крутий спуск, вони підіймають нагору людей і розташовують їх у безпечному місці. Усі 24 пасажери лишилися живими, крім одного. Це була дитина, яка потонула.

Сергій Дубров. «Справжнього досвіду лікар у погонах набуває

там, де не варто чекати на чийсь підказку, де ти опиняєшся сам-на-сам зі своїми хворими», — упевнений він, пригадуючи «свою» миротворчу місію в Ефіопії. На той час у цій країні, на сході Африки, панував голод, який забрав життя близько 2 млн людей. Більше року наші медики надавали медичну допомогу місцевим жителям і врятували близько 10 тис. життів. За його спогадами, по допомогу зверталися також жителі Судану, Кенії, Сомалі, адже лікування було безкоштовним, що для африканців було справжнім подарунком. На території країни проходили бойові дії, тож лікували і поранених. «Немає у світі кращої нагороди, ніж щира подяка врятованої людини», — не без підстав вважає справжній лікар.

Анатолій Отрошко. Пригадуючи миротворчу місію у Ліберії, він розповідає: «Нашим обов'язком було надавати першу медичну та хірургічну допомогу. Після чого хворих і поранених переправляли до інших госпіталів, де продовжували справу наші іноземні колеги. У нас була своя перев'язочна, операційна, проте інші шпиталі такі, як йорданський, пакистанський, мали набагато кращий рівень забезпечення. Натомість підготовка їхніх спеціалістів значно поступалася нашої. Тож подеколи іноземні медики радилися саме з нами. Зокрема, нам доручили оперувати чеха з міліцейської академії. Врятували. Дружимо з ним і донині».

Очільник госпіталю кандидат медичних наук, полковник медичної служби Олександр Петрович Слесаренко, учасник бойових дій в Афганістані

Ось такі вони, медики у погонах. Працюючи у військовому госпіталі, вони щодня зустрічаються з чужою бідю, болем, стражданнями. Дарують людям із вадами здоров'я тепло своєї душі, допомагають їм відчутти повноцінність життя, вселяють в їхні душі надію, що завтра обов'язково буде краще, ніж учора. Так, Чернігівський військовий госпіталь по праву може називатися «Імперією медицини, де править професіоналізм». І цій Імперії — 80 років!

Валентина НАУМЕНКО
Фото Віктора КОШМАЛА

«Я ЗНАЮ: БУДЕ ЧАС І С

До 115-ї річниці від дня народження гуманіста
і справжнього лірика української історії
Володимира Миколайовича Сосюри

Батько, за словами поета, «феномен і жертва свого часу», писав вірші і малював, часто міняв фах та переїжджав з місця на місце. Після ранньої його смерті Володимир «пішов у люди»: працює на шахті, у бондарні при заводі, на телефонній станції, наймитиє.

Пізніше, з 1914 до 1918 року, він вчиться в нижчій

сільськогосподарській школі, але закінчити її перешкоджають бурхливі події. У спогадах «З минулого» про цей період життя поет лірично і щиро, без жодних прикрас, пише: «... начитавшись Гоголя та Кашенка, змалку марив грозливими образами козаччини... А тут вона жива! Воскресла моя синя омріяна Україна!»

Як член робітничої дружини Сосюра бере участь у збройному повстанні проти військ кайзерівської Німеччини. А потім чотирнадцять місяців служить в армії Петлюри:

*І пішов я тоді до Петлюри,
Як громами в степах загуло.
Скільки нас отаких біля мурів
Од червоної кулі лягло.*

В автобіографічному романі «Третя рота» поет веде сумну розповідь про ті страшні події, коли брат воював проти брата і лилася невинна кров майбутнього української нації.

...Життя митця – у його творах. Але навіть до найповнішого десятичного видання Сосюри, з яким український читач познайомився у 70-і, не ввійшло чимало віршів і поем, що друкувалися на початку 20-х. Зрозуміло, не знайшлося тут місця тому, що торкалось національної історії.

У 1952 році, через рік після того, коли Володимира Сосюру, як він сам писав, «били у всесоюз-

ному масштабі за вірш «Любіть Україну», у США виходить книга вибраних творів поета під назвою «Засуджене і заборонене», де були надруковані деякі вірші і поеми, переважна більшість з яких не побачила світу у нас, бо були заховані в спецсховища архівів і бібліотек.

І ось саме у такому таємничому місці Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва автору цих рядків поталанило знайти два невідомі вірші козака 3-го Гайдамацького полку Володимира Сосюри, що були надруковані в газеті Української народної армії «Український козак».

Часопис від 27 червня 1919 року (ч. 18), що, можливо, випускався в Жмеринці, оприлюднює один із перших україномовних віршів поета:

*Я знаю: буде час, і сонце ясне встане,
І усміхнеться мій залитий кров'ю край...
І на дітей своїх замучених він гляне,
І розцвіте в серцях блакитноокий май.
Навис над полем сум борні,
І никне над травною місяць золотий...
І злився з кров'ю спів душі,
І виє сич в гаю, і стогне став німий...
Співають півні десь. За лавою йде лава...
Зловісне в тумані розлився чорний жах...
Далеко ллється десь знайомий поклик «Слава».
І стигне, стигне біль в задуманих очах...
Осталось мало нас... І серце в'яне, в'яне...
Не встане вже, хто ліг... І плаче темний гай...
І все ж настане час, і сонце ясне гляне,
І усміхнеться мій залитий кров'ю край.*

У травні денікінці захоплюють рідний для Володимира Сосюри Донбас, а потім продовжують наступ на Київ. На ці події поет болісно реагує віршем (газета «Український козак» від 1 липня (ч. 21):

*То не вітер віє із тьми-домовини.
То не сови будять помертвілий край.
Чую плач і стогін з милої Вкраїни...
Знов москаль мордує мій коханий край.*

ОНЦЕ ЯСНЕ ВСТАНЕ...»

*Плаче місяць в травах, дощ хатини мочить,
Стогне вітер в ставнях, кришії розгорта,
І в сльозах кривавих думи мої й ночі,
І в сльозах кривавих воля золота...
Гей ти, край зелений! Гей, багнет блискучий...
Вже в свій край холодний утіка москаль.
Скоро встане сонце, і загинуть тучі,
Як загине в серці чорних днів печаль.*

Ці твори знайшли місце в поки що не знайденій першій збірці поета «Пісні крові», що вийшла у світ на Поділлі. Між іншим, усі бібліографічні покажчики досі відзначають, що першою книгою Володимира Сосюра була збірка «Поезії», видана в Сумах у 1921 році.

В архіві майстра слова не збереглася написана ним у 1924 році поема «Махно», за яку він «стільки випив горя, що і нащадкам стане». Письменник Юрій Смолич, в архіві якого було знайдено уривки з цієї поеми, у свій час зазначив: «Можливо, ця втрачена поема була однією з найдужчих сосюриних творів».

Дослідник творчості Сосюри, кандидат філологічних наук Сергій Гальченко в кількох авторських радіопередачах «Невідомий Сосюра» згадує про копію з рукопису поеми «Махно», яку нещодавно йому передали. В одній із цих передач слухачі України вперше мають нагоду познайомитися з тими двома віршами, знайденими мною.

«Мені не вірилось, що я вернусь додому, коли навколо стільки смертей, – писав поет, згадуючи про бій з махновцями та розстріл захоплених у полон звичайних сільських хлопців, – ... такі ж, як і я, тільки ми в шинелях, а вони в піджаках».

Полон у денікінців, а потім – у червоних. Але доля на цей раз поблажлива до патріотично налаштованого чоловіка: голова революційного комітету виявився земляком з Донбасу і, прослухавши п'ять віршів Сосюри, постановляє: «Такого хлопця розстрілювати не можна».

Відома поема «Червона зима» – це твір, який завдяки революційному пафосу, ліричній широкості й задушевності, безумовно, продовжує залишатися перлиною української поезії. У книзі «Ренесанс української літератури», виданій у 1925 році, критик і літературознавець Олександр Лейтес зазначає: «... У Сосюри стихійний, ліричний талант, великий і розхристаний. Тому він і гарний тоді, коли стихійно ширший у своїй ліриці, коли він віршів своїх не робить, а вони самі «робляться», коли він тем своїх не вигадує, а вони самі настирливо приходять з арсеналу його споминів».

І цим словам є переконливе підтвердження. Лютий 1926 року... З-під пера поета народжується лірична балада «Перстень». Майже сім десятиліть цей твір недоступ-

ний для широкого читача, бо в ньому йдеться про ті трагічні події в історії України, про які не прийнято було згадувати навіть у поетичному творі:

*...офіцер своїй дружині перстень передав.
Він сказав: «Пождїть хвилину, я шинель зніму».
І навів я карабінку прямо в лоб йому.
Тільки крик: «За Україну!» – тільки сніг і кров,
Але я його дружину досі не знайшов.*

Частину архіву літературної організації Вапліте (Вільна Академія Пролетарської Літератури), де були єдині примірники-автографи, в роки війни вивозять за кордон. Туди потрапляють і 12 ранніх творів, написаних Сосурою з квітня 1918 по 15 лютого 1919 року. І лише у 1977 році Канадський інститут українських студій їх видає.

Архіви рукописів, забуті першодруки закоханого в Україну ніжного і мрійного лірика Володимира Сосюри досі зберігають ще чимало творів, що чекають на своїх дослідників. А ми, українці, чекаємо на них.

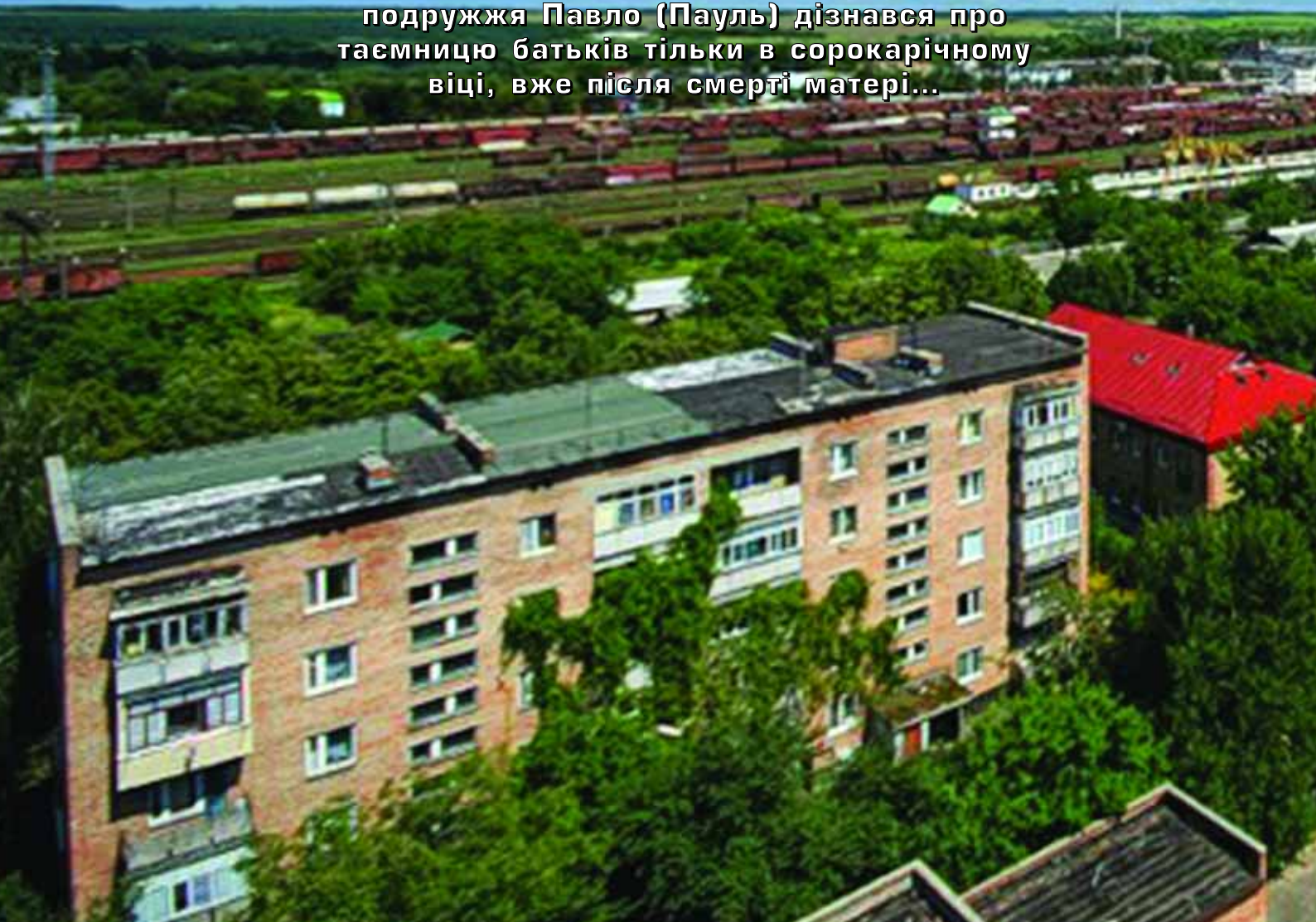
Микола ЙОЛТУХОВСЬКИЙ, краєзнавець

ДВА ЖИТТЯ ВІЛЬГЕЛЬМА ДІТЦА

**Мешканці міста Сміла, що на Черкащині,
в післявоєнні роки навіть не здогадувалися,
що поруч з ними живе
німецький офіцер.**

У нашому часописі було відкрито рубрику
«Кохання проти війни». На її продовження
чергова розповідь — про неймовірну
історію любові офіцера Вермахту
Вільгельма Дітца до українки Фені Острик.
Десятки років вони ретельно приховували
свої відносини, адже за такий союз
«ворогів» могли розстріляти. Навіть син
подружжя Павло (Пауль) дізнався про
таємницю батьків тільки в сорокарічному
віці, вже після смерті матері...

Краєзнавчий музей, розташований у райцентрі Кам'янка, що на Черкащині, має багату експозицію. Поміж іншого, увагу екскурсантів завжди привертають стенди, присвячені періоду Другої світової війни. Оглядаючи зразки форми й озброєння червоноармійців і вояків Вермахту, не кожний відвідувач зупинить погляд на двох знімках місцевого мешканця із сусіднього містечка Сміла з досить незвичними ім'ям та прізвищем... Вільгельм Дітц. Але романтична історія кохання, яка докорінно змінила все життя колишнього унтер-офіцера 375-ї піхотної дивізії Вермахту, кавалера Залізного Хреста II-го ступеня, отриманого за Корсунь-Шевченківську битву, гідна широкого розголосу. Коли-небудь про неї обов'язково знімуть касовий фільм.

ЗНАЙОМСТВО В... КАПУСТИ

Вільгельм Дітц був сином звичайного працівника залізниці. Але це аніскільки не заважало хлопчині з дитинства тягнутися до прекрасного та захоплюватися живописом. У 1933 році, коли Віллі (а саме так звали його батьки) виповнилося вісімнадцять, він влаштувався працювати на місцеву фабрику, аби розписувати порцеляновий посуд. Війна для Вільгельма розпочалася в 39-му, коли його призвали до війська. Польща, Бельгія, Франція, Україна... Смерть обходила його стороною, а за відвагу в боях німець одержував нагороди і чергові військові звання. Він досить швидко дослужився до унтер-офіцерського чину. Однак чим більше знаходився на передовій Східного фронту, тим частіше міркував про те, що Німеччину втягнули в несправедливу війну, а нацистська пропаганда бреше. Дітц шукав можливості уникнути подальшої служби. І така нагода випала в Сталінграді. Пораненого, його останнім літаком встигли евакуювати в тил: у невелике українське містечко Сміла, що на Черкащині, де в той час розташовувалися німецькі госпіталі.

...Одну з окраїн Сміли місцеві жителі називають Загребля. Там й дотепер на річці Тясмин стоїть гребля. У роки війни за нею закінчувалося місто і починалася типова селянська Україна — хати, тини, городи, поля. З продовольством

Подружжя «ворогів»: смілянка Феня Острик та офіцер Вермахту Вільгельм Дітц

було сутужно всім: і місцевим, і німцям. Тому немає нічого дивного в тому, що одного дня на загреблянському капустаному полі відбулася перша зустріч німецького солдата з українською дівчиною.

— Привіт, я Вільгельм!

— Привіт, а я Феня, — зненацька для хлопця по-німецькому відповіла красуня (дівчині ще зі школи добре давалася німецька мова). А потім вона раптом почервоніла й утекла. Так Дітц познайомився з юною медсестрою родом із сусіднього селища Михайлівка Кам'янського району.

Феня Острик злякалася почуттів, які раптово виникли. І потім ще довго уникала зустрічей з німецьким військовим, який зовсім не був схожим на фашистських агресорів. Якби не той мундир, його можна було б навіть прийняти за щирого українського парубка.

З часом дівчина більш сміливо (на то вона й сміляночка) почала спілкуватися зі своїм незвичним знайомим. А незабаром стався випадок, який суттєво вплинув на розвиток справжньої дружби. Одна родина ховала від конфіскації корову, годувальницю дітей. Комендатура, яка вела рахунок навіть кожній курці, вже давно шукала зниклу тварину. Тим, хто її приховував, загрожувала неминуча показова смерть. Вільгельм, знаючи про це, не тільки не видав людей, але і «вніс до вух» коменданта де-

зінформацію. Про корову німецьке керівництво незабаром забуло. Отже Феня переконалася, що цьому німцю можна довіряти, після чого розповіла йому про те, де служить і чим займається. А працювала вона на німецькій «біржі праці», місці, де окупанти набирали «східних робітників». Там дівчина виписувала довідки для тих, кого вербували. До України давно вже доходили чутки про тяжке життя найманців у Німеччині. Острик намагалася допомогти своїм землякам, виписуючи фальшиві посвідчення і довідки. Завдяки цьому багато мешканців Сміли врятувалися від німецької неволі.

Незабаром прийшла черга відправлятися до ворожої країни і Фені. Іронія долі: допомагаючи іншим — собі зарадити не змогла. Родина дівчини та її подруги вже подумки почали з нею прощатися. Щоб сховати її — не було й мови, адже за зникнення відібраної для Німеччини дівчини поліцаї могли розстріляти цілу родину. В окупації на диво ніхто не чекав, але для Фені воно сталося! Їй вдалося уникнути ешелону, який відвозив людей у «країну мрій». Буде зайвим говорити про те, завдяки кому це сталося. Вільгельм зібрав увесь свій скарб (пайок і талісман із золота) та віддав його у комендатурі — прізвище Острик викреслили зі списків. Його дружба переросла в щирю любов, яка до того ж виявилася взаємною.

ДИВНИЙ СМІЛЯНИН

Уже через місяць сміляночка змогла віддати борг своєму рятівникові. Була весна 1944-го року. Фронт стрімко наближався, німці панічно відступали. Радянські бомбування стали регулярними. Під час чергового авіанальоту Вільгельм Дітц раптово зник. Хтось із його бойових товаришів начебто бачив, як поруч з офіцером розірвалася бомба. Шукати його було ніколи — на підступах до Сміли вже стояли радянські війська. 7 березня 1944 року до німецького міста Вехстебах пішла «похоронка» з текстом: «Вільгельм Дітц, унтер-офіцер. Зниклий безвісти. Вважати загиним». Тоді ж на стіні місцевого католицького собору з'явився напис: «Вільгельм Дітц. 06.01.1915 — 07.03.1944 рр.» Друзі Дітца і його рідня були впевнені, що він загинув під час поспішного німецького відступу з України. Як не дивно, але у чомусь вони були правими. Війна для унтер-офіцера дійсно закінчилася в Україні. Він там «помер». «Помер» як солдат гітлерівського Вермахту.

...Бомба дійсно розірвалася поруч з Вільгельмом. Його, неприємного, знайшла Феня і відтягнула до себе додому. Для Павла Григоровича та Марії Махтеївни, батька і матері дівчини, цей німецький офіцер вже давно не був загарбни-

ком. Він рятував їхню донечку, тож і став своїм. Пізніше батьки благословили молодих. Але про зятя Остриків односельці не повинні були знати взагалі. Як згадує син Вільгельма і Фені Павло Доценко, «у кращому випадку судили б обох, а то й розстріляли б прямо на місці». Так, для Дітца війна скінчилася, але для жителів Сміли вона продовжувалася. І тому кожний німець вважався ворогом.

На горіщі свого будинку родина Остриків обладнала кімнатку, де практично безвилазно мешкав Вільгельм перші десять років (тоді ніхто навіть не міг і припустити, що ховатися доведеться понад сорок років!). Батьки Фені вважалися на Загреблі відлюдкуватими і незнайомців цуралися. Це стало на руку молодят. Темними і глухими ночами Вільгельм мав можливість якось розім'ятися, пройтися, подихати свіжим повітрям. А світлими днями він сидів на горіщі тише-сенько, аби не видати свою присутність і не завдати тим самим біди як собі, так і своїй новій родині. Зійти за місцевого жителя було не реально, адже Дітцу попервах не давалася українська мова. Всі новини йому німецькою переказувала Феня. Проте з часом Вільгельм почав підкоряти рідну мову коханої. За цей час у них народився син Павло. Щоб перед людьми виправ-

дати його народження, Фені довелося на кілька місяців виїхати до родичів у Михайлівку: мовляв, там і вийшла заміж. А пізніше усім показала і чоловіка Василя. «Якийсь він дивний», — судачили одні. «Та просто контужений!» — відмахувалися інші.

Коли Вільгельм вже досконало володів українською мовою, тоді почав із певним ризиком виходити у місто. Від тих, хто бачив його у Смілі, не приховував, що він — батько Павла, розповідаючи при цьому легенду, що мешкає у Києві, де і працює вчителем німецької мови.

На щастя, легенда спрацювала. На той час Вільгельм Дітц вже став... Василем Доценком. Історія появи нового імені проста: Феня, родичі і сусіди називали чоловіка для простоти Василем, Васею. А прізвище вигадала Феня, трохи українізувавши справжнє: Дітц став Диценком. Місцева паспортистка нічого дивного за Василем не помітила, тому без зайвих вагань відновила йому нібито загублені у війну документи і розписала з Фенею. Щоправда, жіночка-чиновник порахувала прізвище Диценко незвичним і виправила на Доценко. Так у Смілі з'явилося молоде подружжя Доценків.

Але молодятам потрібно було на щось жити. Ось тут і стало в нагоді те, що Вільгельм ще з дитинства мав хист до малювання. Феня також не пасла задніх. Вони купували щільну тканину чи старі ковдри,

Вільгельм зібрав увесь свій скарб (пайок і талісман із золота) та віддав його у комендатурі — прізвище коханої викреслили зі списків тих, що мали відбути на роботі до Німеччини

Після війни німецькими касками вичерпували вигрібні ями або їх викидали на смітник. Для сім'ї Доценків це — сімейна реліквія. Пам'ять про неймовірне кохання батьків

вирізали трафарет з орнаментом, а потім наносили на отриману заготовку фарбу. Виходив такий собі саморобний килим. Ці вироби Феня видавала за свої роботи. Коли Вільгельм Дітц легалізувався у Василя Доценка, він став допомагати місцевим у ремонті всіляких приладів — від годинників до верстатів.

Йшли роки. Зі старої хати сім'я Доценків перебралася до нового будинку, спроектованого головою родини. Споруда виділялася на тлі іншої «архітектури» Загреблі не тільки тим, що була цілковито цегляною. Перехожі відразу звертали увагу і на мансарду, заклеєну на всю ширину. Це було в той час рідкістю. Мансарду заклеїли за зрозумілими причинами — чоловік продовжував ховатися від цікавих очей. Коли ж зрідка залишав притулок, про нього говорили: «Приїхав з Києва». Тоді ж він, Вільгельм Василь, мав можливість працювати в майстерні, поратися на городі. На той час уже підростав син Павло. Хлопчину деякі місцеві вважали безбаченком, адже Василя Доценка мало хто бачив. Сам Павло, який щиро любив свого батька, не розумів, чому це так. Коли він подорослішав, то теж став звертати увагу на постійну батьківську насторогу. Павло намагався довідатися у матері, чому його тато ховається на горищі, але Феня відповідала: «Так треба. Твій батько не зробив нічого поганого. Так доля склалася».

А час невблаганно минав. Феня почала часто хворіти. Роки, прожиті родиною Доценків, були не з простих і підірвали її здоров'я. При

цьому ніхто не пам'ятав, щоб жіночка коли-небудь на щось скаржилася. Вона кріпилася сама і допомагала в цьому іншим. Але як і колись у молодості, допомогти собі не зуміла...

Коли поминали Феню, Вільгельм сидів у своїй мансарді. Літній чоловік тишком плакав, утнувшись у подушку. Він чув усе, що відбувалося, чув голос сина, його дружини Наталки і свого онука. Голосили і Феніні подруги, яких він пам'ятав ще дівчатами. Вільгельму самому не хотілося жити...

Після поховання матері син забрав батька до себе. Якось увечері вони сиділи на кухні. Павло Васильович, розливши по чарках горілку, сказав батьку: «Тато, я про вас нічого не знаю». Василь Доценко, зібравшись з духом, розповів сину все. Павло, який до сорока років уважав себе щирим українцем, був вражений. Він, виявляється, наполовину німець! Його батько — колишній гітлерівський унтер! Але потім, заспокоївшись, він обійняв літнього посивілого чоловіка.

А незабаром на голову звалилася інша несподіванка. Правда вплинула на поверхню тільки наприкінці 1980-х років. Павла, який працював інженером на заводі в Смілі, якось викликали до Першого відділу і натякнули, що дуже хочуть познайомитися з його батьком — мовляв, йому ліпше прийти самому. Вільгельм прийшов до місцевого відділку КДБ, де після кількохгодинної бесіди йому сказали, що претензій до фронтовика, який не був карателем, «органи» не мають. На-

решті можна зітхнути на повні груди і не треба ховатися від людей, наче злочинцю. Він, Вільгельм Дітц, заслужив право відкрито жити на цій українській, Богом даній йому, землі.

А у Німеччині у нього залишилася численна рідня. Місто Вехстебах після війни стало частиною ФРН. Будувати мости з цією країною радянській людині було важко. Лише у 1988-му році Василь Доценко і його син почали налагоджувати зв'язки з рідною сестрою Вільгельма та двома його кузенами. Дітци зраділи несподіваному поверненню свого «загиблого» родича і негайно надіслали йому запрошення до Німеччини.

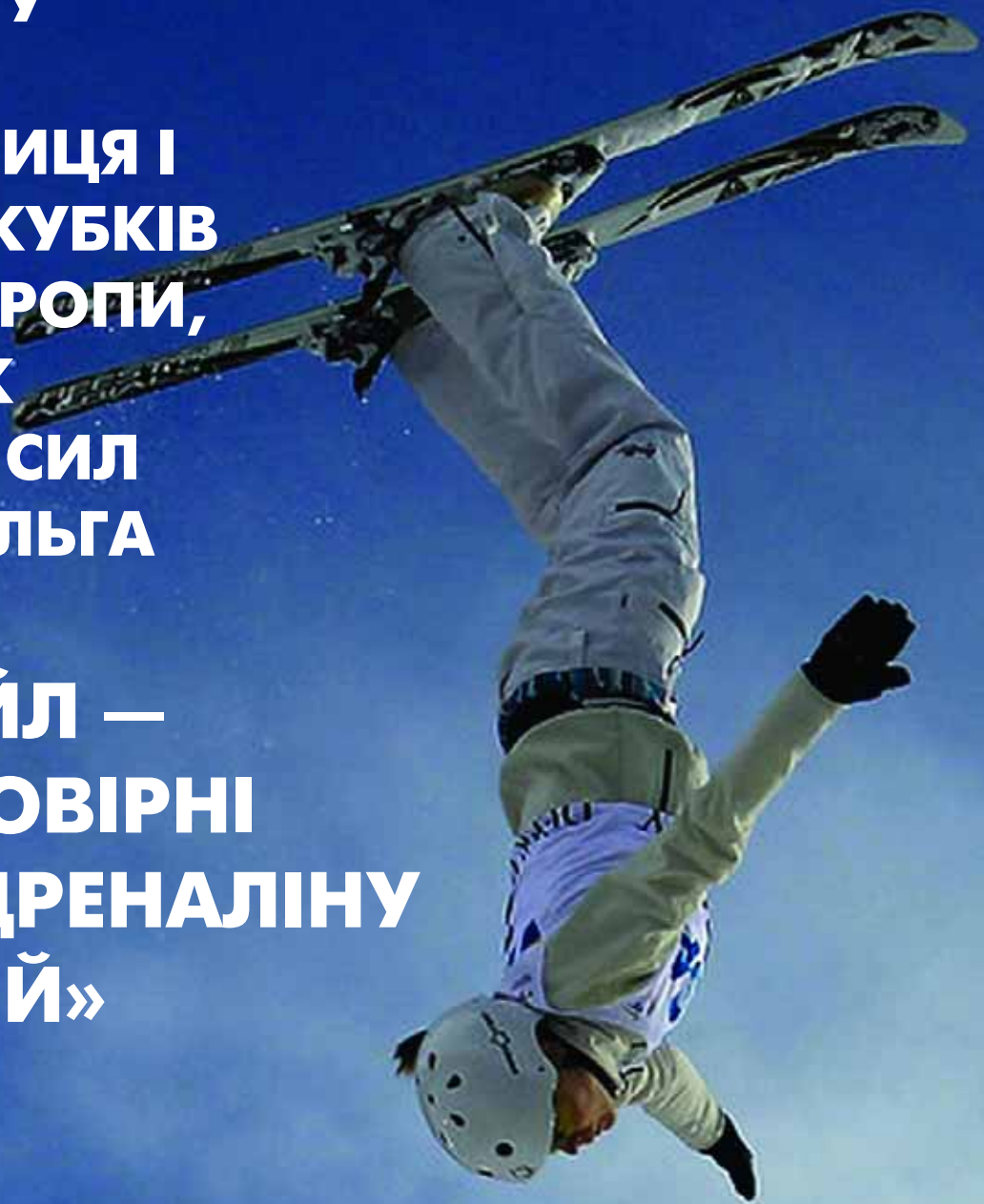
Спочатку туди поїхав сам Вільгельм. Поспілкувався з ріднею, відновився в правах, виклопотав пенсію. Потім ще кілька разів відвідував Німеччину і кожного разу просив викреслити своє ім'я зі списку загиблих, яке було викарбуване на стіні місцевого собору. Але одержував відмову від священника: «Вільгельм Дітц загинув на Східному фронті навесні 44-го, а ви тоді народилися». Чоловік нарешті сприйняв це як Божий знак: «Дійсно, я помер 7 березня 1944-го року. Про мене нічого не знали. Але у мене вже була любов». Пізніше Вільгельм разом із сином Павлом знову побував у рідному місті. Звідти привіз до Сміли свої бойові нагороди і фотокартки, дві з яких й потрапили до музею Кам'янки...

Вільгельм Дітц вже кілька років як помер. Але його син і онук підтримують відносини з німецькою ріднею. А незвичайна історія про кохання, обпалене війною, довго не сходила зі шпальт багатьох газет. І дотепер Доценки зберігають у будинку одну не зовсім звичайну річ — стару німецьку каску. Такі каски викликали в українців жах і ненависть. Після війни ними вичерпували вигрібні ями або з огидою викидали на смітник. Для Павла Доценка ж ця каска, знайдена в коморі батьківського будинку, є сімейною реліквією. Вона — це пам'ять про унтер-офіцера Дітца, який у тяжкі воєнні часи полюбив українку Феню Острик і врятував її життя. Це пам'ять про німецького офіцера, який обрав для себе нову Батьківщину — Україну.

Підготував Юрій СМЕЛОВ

**ПРИЗЕРКА
ЧЕМПІОНАТУ
СВІТУ,
ПЕРЕМОЖНИЦЯ І
ПРИЗЕРКА КУБКІВ
СВІТУ ТА ЄВРОПИ,
ПРАЦІВНИК
ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ ОЛЬГА
ВОЛКОВА:
«ФРІСТАЙЛ —
ЦЕ НЕЙМОВІРНІ
ХВИЛІ АДРЕНАЛІНУ
ТА ЕМОЦІЙ»**

Фрістайл (англ. freestyle, буквально — вільний, вільний стиль) — загальна назва для різноманітних дисциплін, серед яких почесне місце займає такий зимовий олімпійський вид спорту, як лижний: спортсмени змагаються не тільки на швидкість проходження певної дистанції, а й у виконанні лижних трюків.

«Волкова — може!»

У фіналі чемпіонату світу-2011 в американському містечку Дір-Веллі Ольга Волкова виступала перед усіма своїми головними суперницями. У перерві між кваліфікацією та заключним днем змагань вона намагалася не заціклюватися на стрибках: сходила до тренажерного залу, потім порадила з тренером, які помилки потрібно виправити і як краще провести розминку. Для неї вже не мало значення, яке місце вона посіла у кваліфікації, адже у фіналі усе знову починалося з нуля...

...Перший стрибок із подвійним сальто з двома гвинтами виводить представницю Збройних Сил України на 5-те місце. Чудово виконана друга, складніша комбінація: подвійне сальто з трьома гвинтами — і у Волкової 2-га позиція. Надруга зашкалює.

На черзі — швейцарка Шерер. Стрибок! Падіння! Далі — китайка Жао. І вона на приземленні помиляється! Гуськова з Білорусі виконує занадто простий стрибок. Ще одна китайка, Конг, — і її політ не вражає суддів. Волкова, як і раніше, друга. Але попереду — три головні здобувачки нагород.

З'являється американка Ешлі Колдуелл. Цю 17-річну зірку світового фрістайлу «запалив» старший тренер збірної Росії Дмитро Кавунов, коли працював за океаном. Стрибок вона виконує ідеально, та йому бракує складності. І навіть неспеціалістові зрозуміло: Ешлі нашій Олі — не суперниця! На трампліні — Сю Ментао. Виявляється, і у китайців нерви не залізни! Дівчина спрощує свій стрибок і демонструє його не зовсім упевнено. Хоча і цього вистачило, щоб українку посунути на 3-тє місце. Долго золотої нагороди вирішує остання спроба Емелі Кук. Найдосвідченіша 31-річна американка тримає лідерство після виконання першого стрибка. Уся Америка, затамувавши подих, у прямому ефірі стежить за її польотом і чекає на перемогу: спортсменка злітає, викручує складні елементи, приземляється і... припускається помилки. Бронзова медаль у Волкової! Жодної помилки під час стрибків!

А все почалося з дитинства...

Дівчинкою Оля була непосидючою: лазила по деревах, із хлопцями ганяла м'яча. Батьки, аби при-

боркати енергію доці, спочатку віддали її на художню гімнастику, але там не склалося — була недостатньо гнучкою. Дівчина спробувала зайнятися танцями — теж не дало особливого результату. Видно, не той стиль, не той час.

Аж ось і п'ятий клас. На одному з уроків фізкультури школярі бігали крос. У цей час до вчителя підійшов якийсь чоловік (як пізніше стало відомо, то був тренер із фрістайлу В'ячеслав Валентинович Германсон) і попросив показати найбільш рухливих та швидких учнів. Учитель одразу вказав на Ольгу. Незнайомець попросив зробити «шпагат», «місток». Для Волкової це було надто просто. Тому їй відразу запропонували записатися до секції з фрістайлу. Так і зустрілися тренер та учениця, у нього було велике бажання вчити, у неї — не менш велике бажання вчитися.

Дівчинці з першого заняття все сподобалося: і стрибки на батуті, і трамплін, і тренування на лижах. Як виявилось, у фрістайлі використовують елементи гімнастики, акробатики та інших видів спорту. Саме ця розмаїтість вправ відразу підкорила Ольгу, адже їй ніколи не приваблювали монотонні види, як-то звичайний біг або плавання. Щоправда, на лижах вона до того ще ніколи не стояла. Про все подбав В'ячеслав Валентинович. На щастя, тієї зими випало багато снігу. Тренер знайшов якісь лижі та більш-менш стерпні за розміром лижні черевики. Разом шукали гірки, з яких можна було з'їжджати дівчинці-новачку. Крок за кроком, падіння за падінням, ну прямо як у тому дитячому віршику:

Плече Оля дуже гірко:
«Покаталася на гірках!»
На руці аж два синці,
Ще й замурзані штаниці!
Але сльози — то вода:
Нові лижі — от шкода!

Але там, де падіння, — там і підйоми, там, де поразки, — там і перемоги

Так навчалася азів майбутня чемпіонка. Через декілька років занять її тренером став Юрій Михайлович Кобельник. Уперше на міжнародних змаганнях Ольга Волкова виступила в 2004 році, а вже у лютому 2005-го на етапі Кубка світу в китайському Шеньяні набрала і свої перші бали, посівши 9-ту сходинку.

Ольга Волкова — працівник Збройних Сил України, майстер спорту міжнародного класу. Народилася 5 липня 1986 року. Закінчила Миколаївський Національний університет кораблебудування за спеціальністю «Олімпійський професійний спорт». Перший тренер — В'ячеслав Германсон. Тренери — головний тренер збірної команди України з фрістайлу заслужений тренер України Юлія Фоміних та старший тренер збірної команди України з фрістайлу заслужений тренер України Юрій Кобельник.

Етап Кубка Європи-2010 — 1-ше місце (м. Буковель, Україна).

Етап Кубка Європи-2011 — 3-тє місце (м. Буковель, Україна).

Етапи Кубка світу-2011 — 3-тє місце (м. Калгарі, Канада), 2-ге місце (м. Москва, Росія).

Загальний залік Кубка світу-2011 — 3-тє місце (м. Раубичі, Білорусь).

Турнір «Czech open»-2011 (стрибки на воду) — 1-ше місце (м. Штіті, Чехія).

Чемпіонат світу-2011 — 3-тє місце (м. Дір-Веллі, США).

Етапи Кубка світу-2012 — 1-ше місце (м. Монт-Габріель, Канада), 2-ге місце (м. Крайшберг, Австрія), 3-тє місце (м. Мірдален-Восс, Норвегія).

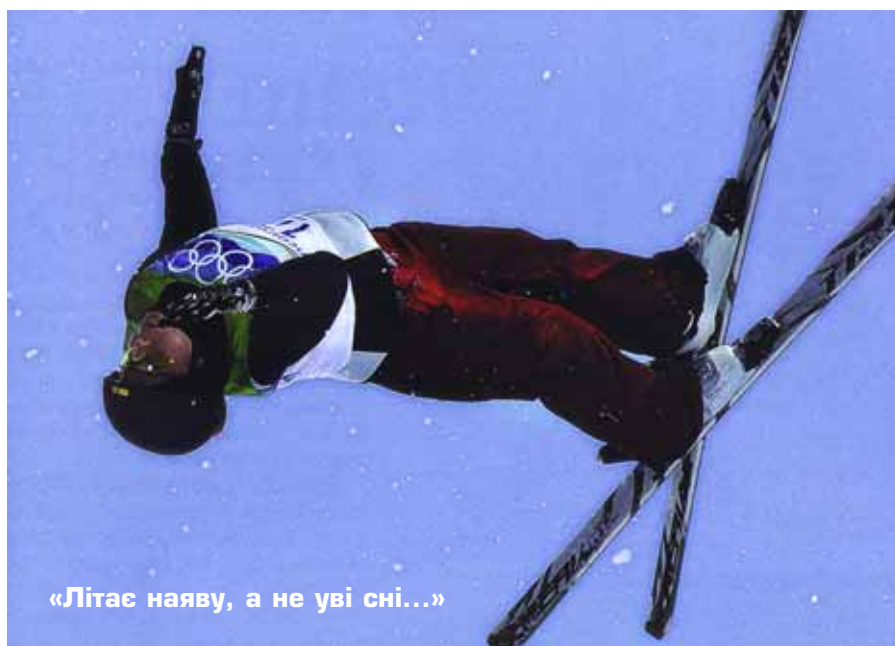
У 2006 році спортсменка взяла участь у зимових Олімпійських іграх у Туріні. Саме тоді вона зробила для себе висновок, що фрістайл у її житті — це всерйоз і надовго. Досвід цих стартів показав, як слід працювати, яких помилок не можна припускати і до чого необхідно прагнути. Проте, самі дні змагань пройшли якось сумбурно. Пізніше Ольга дала назву цьому... «мультики». Переглядаючи «кадр» за «кадром» свої спогади, вона згодом скаже, що усе відбувалося дуже швидко, стрімко, іноді здавалося, що її накривало хвилею адреналіну та емоцій. Виникало таке відчуття, що спостерігає за всім цим дійством і навіть за собою — збоку. Було складно уявити, що це — Олімпійські ігри, і вона — одна з їх учасниць. У підсумку українка не пройшла кваліфікацію, стала 13-ю. Втім, через рік вже на чемпіонаті світу вона змогла подолати рубіж кваліфікації, але зайняла

тільки 11-те місце. Через два роки на черговій світовій першості в Японії Ольга знову пробилася у фінал і стала 8-ю.

На наступній, зимовій, Олімпіаді у Ванкувері все проходило по-іншому. Там фрістайлістка була більш зібраною. Але в якийсь момент розслабилася. За її зізнанням, це можна пов'язати з особливостями характеру. Адже у Туріні занадто хвилювалася, а у Ванкувері зовсім заспокоїлася. У результаті — 14-те місце.

До п'єдесталу чемпіонату світу-2011 Волкова рухалася крок за кроком: у 2005 році була 18-ю, 2007-му — 11-ю, 2009-му — 8-ю. Невдачі загартувували спортсменку. До того ж, вона завжди ставилася до себе досить критично. Із самого дитинства їй «добрі» люди твердили, що зірок з неба не хаптиме. Хтось про це казав прямо у вічі, хтось просто натякав. Мабуть, усі ці висловлювання зачепили за

живе, з'явилася спортивна злість. І одного дня Ольга заявила тренеру: «Попри все доведу, що це не так». Таке внутрішнє налаштування і допомогло 24-річній Ользі в 2011 році піднятися на п'єдестал Кубка світу в Калгарі (Канада), а потім на чемпіонаті світу в американському містечку Дір-Веллі завоювати першу в історії незалежної України «бронзу» у цьому виді спорту, яка, як тоді писали вітчизняні ЗМІ, коштувала «золота». А ще у ЗМІ пролунала фраза: «Волкова — може!» Може, зрозуміло, може. Для спортсменки, яка так серйозно і наполегливо працювала над собою, — це довгоочікуване визнання, це перемога! І як підтвердження, Національний олімпійський комітет України назвав Ольгу Волкову кращим спортсменом України, а її тренера Юрія Кобельника — кращим тренером України в лютому 2011 року.

ЛИЖНИЙ ФРІСТАЙЛ — порівняно молодий вид спорту, який нещодавно з'явився у світі. Його засновниками стали гірськолижники, яким не вистачало гостроти відчуттів і звичайної дисципліни на трасах. Приміром, одного з найсильніших могулістів 1990-х років, олімпійського чемпіона француза Едгара Гроспірона свого часу відрахували з команди гірськолижників за... безперспективність. Його звичка спускатися зі схилів зі щільно стиснутими колінами більше відповідала саме фрістайлу. Вигадані ним та його колегами — такими ж спортивними «неформалами» — елементи лягли в основу технічних прийомів. На початку 1970-х років фрістайлом передусім захопилися в Європі, США та Канаді, але вже незабаром його прихильники з'явилися у всьому лижному світі.

У 1988 році могул з'явився на Олімпіаді в Калгарі (Канада) як показовий вид спорту. А вже у 1992 році у

французькому Альбервіллі він увійшов до офіційної програми Ігор. Повітряна акробатика отримала статус олімпійської дисципліни у 1994 році в Ліллекхаммері (Норвегія). На зимових Олімпійських іграх 2010 року у Ванкувері (Канада) уже розігрували 6 комплектів медалей в окремих видах фрістайлу: могулі, акробатиці та скі-кросі. Крім цих видів фрістайлу існують інші, наприклад, «new school» — нова школа гірських лиж.

В Україні розвиток фрістайлу розпочався у 1980-ті роки. Змагання з його окремих видів були проведені в Києві, Миколаєві, Тисовці. А перший чемпіонат України відбувся у 1987 році. Досить символічним є той факт, що саме в південному Миколаєві тренери виховали відомих фрістайлістів — Аллу Цупер та Олександра Абраменка. Там же на український спортивний небосхил зійшла та засяяла зірка Ольги Волкової.

**Олімпіада — 2010.
м. Ванкувер (Канада)**

Різновиди фрістайлу:

- **МОГУЛ** — швидкісний спуск на гірських лижах по горбистій трасі з виконанням акробатичних стрибків;
- **ПОВІТРЯНА АКРОБАТИКА** — стрибки зі спеціального трампліна з виконанням ряду акробатичних фігур (сальто, піруетів тощо);
- **СКИ-КРОС** — найшвидший спуск на лижах підготовленою трасою з віражами і трамплінами;
- **ХАФ-ПАЙП** — споруда з гравітацією, яка у даному випадку вкрита снігом, із двома зустрічними скатами і простором між ними, що дозволяє виконувати стрибки та трюки при кожному переміщенні від однієї стіни до іншої;
- **СЛОУП-СТАЙЛ** — серія акробатичних стрибків на трамплінах, пірамідах, контр-нахилах, перилах тощо, які розташовані на трасі у певному порядку.

КОРОТКО КАЖУЧИ...

Фобія фрістайлістів.

Фрістайл — це не тільки видовищний вид спорту, але і досить ризикований. Ольга зізнається, що, як і більшість лижників, побоюється висоти: «Насправді буває страшно, коли вилітаєш із трампліна, втратити з поля зору землю». Фрістайлісти називають такий стан: «загубився». За словами дівчини, коли після стрибка побачиш землю, душа відразу заспокоюється. Звісно ж, травми неминучі. Але, зазвичай, це незначні удари, струси. Проте, у багатьох спортсменів бувають проблеми зі спиною. А найнебезпечнішим у цьому виді спорту є пошкодження колін. Тому на міцні наколінники лижники коштів не шкодують.

Вода як імітація снігу.

Нормальною тренувальною практикою у фрістайлі є... стрибки на воду. Спортсмени стрибають із такого ж трампліна, як і на сніговий схил. Це дає можливість вивчити нові елементи, оскільки на воду приземлятися куди легше, ніж на сніг.

Український підхід: на батуті стрибай, а з трампліна — перемагай!

Більша частина тренувального процесу українських фрістайлістів проходить за кордоном. На жаль, сьогодні в Україні немає пристойних ані літньої, ані зимової баз. У тренувальних залах Києва або Івано-Франківська є лише можливість стрибати на батуті і приділяти час фізичній підготовці.

Спортсмен про спортсменів.

Ользі Волковій завжди подобалися виступи учасниці збірної Білорусі Алли Цупер. Імпонують її техніка виконання елементів, підхід до роботи, впевненість та врівноваженість. «Є чому повчитися, — вважає Волкова, — і у китайських спортсменів: вони вражають увесь світ своїми ідеальними стрибками і стабільністю виступів». У вільний час українська спортсменка спілкується з друзями з інших країн — канадцами та американцями. Їй здається, що в жодному іншому виді спорту немає такої щирої дружби, як у фрістайлі.

Юрій КУЗНЕЦОВ

А козаком ст як пор

анеш, оги здолаєш!

Аби стати до збройних лав запорожців,
новачки змагалися у бою навкулачки,
їзді на конях, влучній стрільбі, плаванні
та... танцях

«Все наше життя – гра», – говорить класик. Запорозьке козацтво у свій спосіб стверджувало ігрову культуру власної буденності. Виходячи із сутності основних рис українського воїнства, ігрища не можливо відділити від них – носіїв пасіонарного козацького духу, – яким і в побуті, і особливо на війні весь час доводилося опинятись у непередбачуваних обставинах. Саме життя мало для них у значній мірі ігровий характер.

У сучасній концепції філософа Мирослава Поповича, козак – людина з «антисвіту», з яскравими проявами характерництва. За його інтерпретацією, у світлі теорії «сміхової культури» карнавальний характер існування козацтва виявлявся у ритуалах і звичаях Січі. А прийняття новачків до товариства було процедурою ініціації, сакральними чи ритуальними випробовуваннями.

Керівник мав відрізнятися розумом та силою

З настанням Нового року козацьке товариство обирало нове політичне (сучасною мовою) керівництво – козаку старшину. Ці обрання були теж цілком усталеним драматичним дійством і рідко обходилися без ускладнень, а іноді навіть завершувалися непередбачувано: зі справжніми сварами, бійками, заворушеннями сіроми. Опис вибору старшини подав Д. Яворницький. Подібні повідомлення зустрічаються також і в Г.Л. де Боплана, Й.-Й. Мюллера, Г.Ф. Гаррана. Як розповідає Ж. Б. Шерер, якщо початок рад мав завжди ритуальний характер, то у випадку з виборами старшини – завершення носило ігровий характер. Козацька демократія дозволяла прямі сутички між прибічниками кандидатів, і перевага була на боці фізично сильнішої сторони (вона, вірогідно, передбачала подібне і відповідно готувалася до цього). Ігровому елементу під час силового вирішення питання, хто буде обіймати ту або іншу виборну посаду, залишалося мало місця.

Так само здійснювався й вибір обох шкільних отаманів (для школярів молодшого і старшого віку). Проходив цей процес майже аналогічно, проте школярі залучали більш ігрового

вариство утворювалося з вихідців із різних українських земель, які мали свої традиції і забави.

Основа військової науки – гра

За свідченнями сучасників, військова сфера життєдіяльності козацтва була чи не найважливішою в їхньому існуванні, а це вимагало виховання належних військово-фізичних якостей. Так, в історичних джерелах та літературі неодноразово йшлося про розвиток у козаків великої сили, міцної волі, спритності, витривалості, умілого володіння різноманітною зброєю, що було необхідною умовою для прийняття новачка ко-

Кобза, літаври, бубон надихали військо і під час військових переходів

елементу, притаманного саме їхньому хлопчачому та парубоцькому віку. Зазначимо, що бої навкулачки, вже як звичайна розвага, відбувалися на Січі переважно у святкові дні. Увечері козаки збиралися на січовому майдані, поділялися на дві сторони (на так звані «верхні» та «нижні» курені) і починали це змагання-розвагу, яке нерідко переростало в брутальну бійку. Особливо безкомпромісні та бойові «кулачки» відбувалися на різдвяні свята як між школярами, так і між дорослими козаками. Взагалі різдвяні звичаї і розваги на Січі були різноманітними та строкатими, оскільки козацьке то-

зацькою спільнотою та подальшого його утримання у війську. Вже саме прийняття в козаки, за свідченнями Г.Л. де Боплана («Серед козаків жоден не може вважатися справжнім козаком, якщо не піднявся через усі пороги»), П. Шевальє («Таких каскадів (тобто порогів. – Прим. авт.) є тринадцять... Треба переплисти їх, а потім зробити подорож по Чорному морю, щоб називатися справжнім запорозьким козаком...») та інших авторів, потребувало дуже складних іспитів. Про неймовірні козацькі випробування писав і вражений українською звичаєм посол К. Рондо.

Молодикам – молитися та на коні «реп'яхом» сидіти

Окрім природного поповнення козацької спільноти за рахунок прийшлої людності, яка «козачилася» після певного ритуалу та іспитів, цей процес відбувався і за рахунок молодиків, інститут яких формувався різними шляхами (діти, привезені батьками, викраде-

«Бої навкулачки, вже як звичайна розвага, відбувались на Січі переважно у святкові дні»

ні тощо). Навчання проходило як у січових школах, так і у козаків-наставників. Відомий козак Микита Корж, який прожив 104 роки і залишив спогади про своє життя на Січі, був «у послушності» у хрещеного батька при курені та на зимівнику. А. Скальковський, а за ним і Д. Яворницький писали, що молодиків у школі і поза нею вчили молитися, на коні «реп'яхом» сидіти, шаблею рубати й відбиватися, із рушниць зірко стріляти та списом добре колоти. Опанування мистецтва верхової їзди йшло від необхідності виховання кінного воїна.

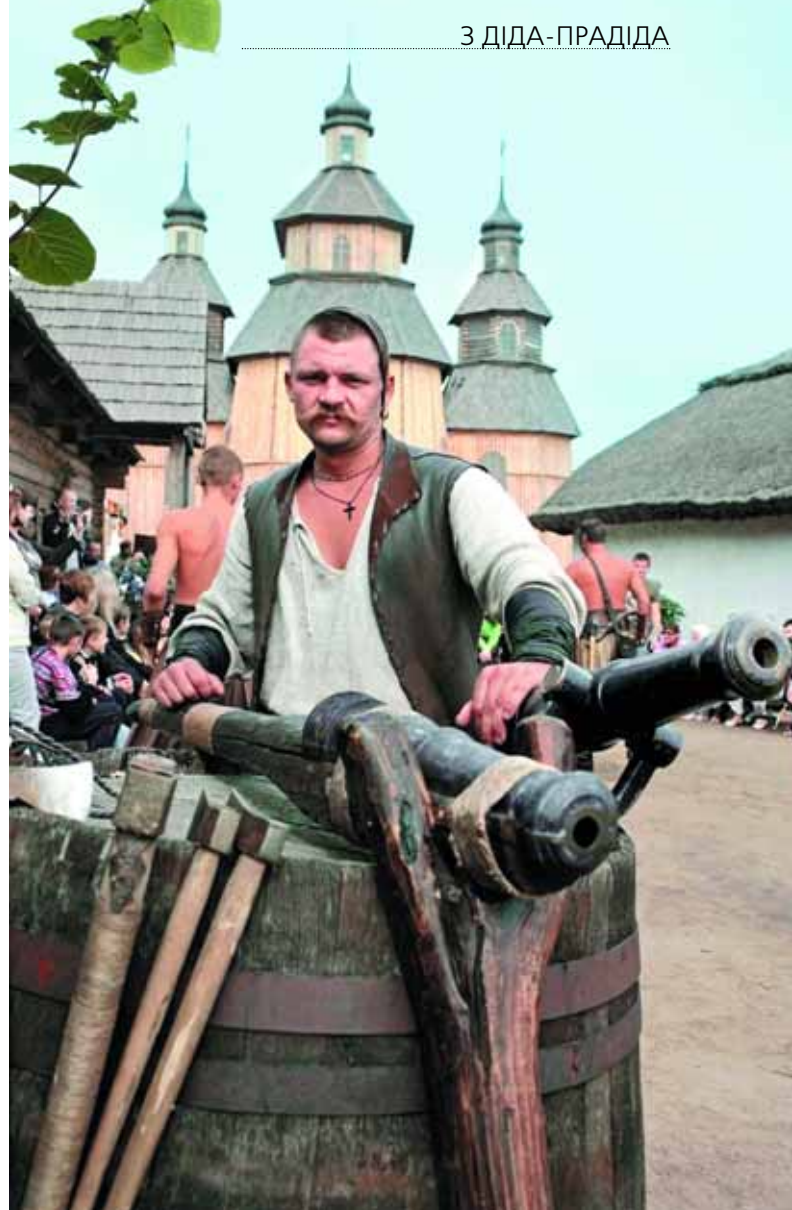
Важливості кінноти вимагало саме існування козацтва як військової сили за умов степу, де вправно треба було дати відсіч основному супротивнику – татарам. Інформація про кінноту, конярство, кінні заводи на Січі міститься в численних джерелах. І хоча деякі дослідники (як і Боплан) невисоко оцінюють досягнення козацтва на ниві творення кінного війська, все ж таки не слід недооцінювати запорозьку кінноту як повноправний і дієздатний рід козацьких збройних сил.

Повертаючись до виховання майстерності володіння конем та ведення військових дій верхи, відзначимо спеціальні ігрові вправи, де запорозьці демонстрували справжній вишкіл: підкидання та ловля шапки (або чогось іншого) верхи, одноборство верхи та тренування «герців» – двобоїв честі та бойової розвідки перед битвою. За Пантелеймоном Кулішем, запорозький козак «іде, то й до землі не доторкається. А оце було сядуть на коней та по ярмарку – як іскри сяють! Кине оце було бриль, та й не допустить: підбіжить конем, та й ухватить».

Як воювали, так і танцювали

Окрім календарних свят (Різдво, Новий рік, Великдень і т.д.), що побутували на всій Україні, у запорозьців відзначалися «празники», ініційовані певними подіями. Особливо великі урочистості та гуляння відбувалися після їхнього повернення із вдалих військових походів. Під час цих святкувань, які супроводжувалися прогулянками січовими вулицями, розповідями про військову звитягу та здобутки, стріляниною з вогнепальної зброї, козаки невпинно танцювали, демонструючи різні танцювальні фігури. Певний сталий ритуал драматичного характеру з ігровими елементами, серед яких переважали танцювальні, супроводжував і «відхід» козака у ченці в один із відомих монастирів (переважно Самарський, Мотронинський, Межигірський), якщо герой дійства вирішив зробити це прилюдно. Кобза, литаври, бубон – музичні інструменти, що супроводжували та надихали військо на перемогу під час походів. Про це свідчить відомий малюнок Ю. Коссака «Богдан Хмельницький з Тугай-Беем» у книзі «З української старовини».

Взагалі танцювальний складник козацької ігрової культури був суттєвим. Збираючись невеликими гуртами під час дозвілля під акомпанемент різних музичних інструментів, серед яких перед вела кобза, запорозьці багато танцювали, переймаючи один в одного регіональні танцювальні традиції і створюючи ко-

Військова сфера життєдіяльності козацтва, чи не найважливіша, за свідченнями сучасників, в їхньому існуванні, вимагала виховання належних військово-фізичних якостей

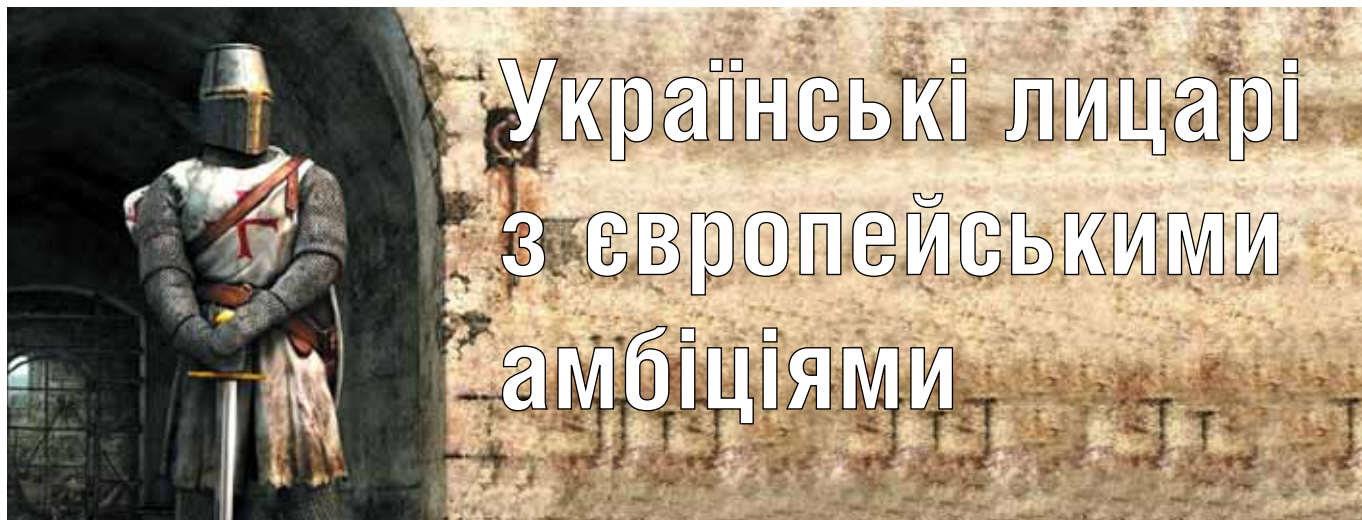
зацькі танки, які суттєво вплинули на розвиток танцювального мистецтва України.

На Січі було чимало поетів, кобзарів, художників, співаків, танцюристів, народних лицедіїв. На жаль, як зазначає дослідник історії та культури козацтва Олена Апанович, в архіві майже не збереглися матеріали, пов'язані з культурою Запорозької Січі, яка мала своєрідний та оригінальний характер, до того ж досягла високого рівня у своєму розвитку.

Обмаль інформації не дозволяє широко реконструювати цю важливу і цікаву сторону козацького життя. Але те, що відомо з історичних джерел, дозволяє зробити висновок: запорозьке козацтво як соціальний прошарок українського суспільства, маючи особливі умови життя з його історичними та природними чинниками, у культурній традиції живилося з народних і православних джерел. Особливо яскраво це виявлялося під час свят, покликаних до життя самою місією запорозького козацтва – захисту рідної неньки-України.

Валерій СТАРКОВ,
кандидат історичних наук
Фото Сергія ЛАВРОВА

Лицар у сяючому обладунку на білому коні у супроводі вірного зброєносця... Вражаючи своєю відчайдушністю звияти на турнірах на честь прекрасної дами і лише за один її поцілунок... Масштабні війни на славу короля та Вітчизни... Думаєте, це в минулому? Зовсім ні. Традиції Середньовіччя та суворий дух тих часів відтворюють за допомогою молота та ковадла реконструктори — лицарі сьогодення.

Українські лицарі з європейськими амбіціями

Привид бродить Європою – привид Середньовіччя

Сама історія оживає на землі українській, збираючи шанувальників реконструкторського мистецтва і глядачів-любителів гарного дійства.

Минуле й сучасне зустрічаються у форматі масштабної забави. Лишень уявіть собі: лунають тулумбаси. Гучний і низький звук інстру-

бою переможених, а переможці під звуки бурхливих оплесків та схвальних вигуків глядачів насолоджуються жаданою миттю перемоги.

Тим часом одне дійство змінюється іншим, не менш видовищним. Звучить середньовічна музика. Публіка, розігріта добрим настроєм і пивом, залюбки витанцює, хто як уміє, але серед загалу є і

навколо опалілої публіки, заворожує і притягує, а знайшовши своє відображення в очах глядачів, неначе зрадивши, спалахує з новою силою. Це вогнелюбці вийшли похизуватися своєю майстерністю, демонструючи справжнє вогняне шоу зі спецефектів і вогнених зарядів. Неймовірно, але на долонях бажаючих виростають чудові полум'яні квітки, а у темряві з'являються фантастичні вогняні фігури.

Саме так або майже так проходять турніри і фестивалі реконструкції, а також військово-історичні ігри на місцевості. Романтичний дух минулого вже давно не дає спокою багатьом молодим мрійникам з багатою фантазією. Тому у

«Тільки у Києві працює кілька десятків клубів історичної реконструкції: українці знають – у що грають...»

менту заповнює розкішну у своєму оксамитовому вбранні долину і здалеку нагадує постріл із гармати. У супроводі численної варті і блазнів до фортеці верхи наближається сам князь із княгинею. На зустріч їм виїжджає воевода, а зустрівши, – урочисто проводить князівське подружжя до прикрашеної давньоруською символікою сцени. Народ затамував подих. Князь, окинувши всіх поглядом, благословляє чесний лицарський турнір. І почалося...

У двобої зійшлися мужність з мужністю, відвага з відвагою. Удар за ударом. Мечі перетинаються зі щитами, щити з мечами. Крики, зойк. Глядачі аж шуляться, уявляючи відчуття «поранених». Рубка йде «доросла». Тріщать обладунки. Один за одним відходять з поля

вельми вправні виконавці прадавніх танців. Ближче до сутінків розваги стають більш запальними і масовими. Хлопці під дівочі смішки по черзі підіймаються на високий гладкий стовп, на вершині якого до колеса прив'язані всілякі ласощі і дрібнички. Чималої вправності вимагає і «підвісний мостик» (підвішена колода), по якому треба пройти до кінця і повернутися назад, до призу. Мало кому вдається це зробити, майже всі опиняються під мостиком. Поруч змагаються бажаючі випробувати силу і спритність у перетягуванні линви. А ще за кілька десятків метрів, стоячи на колодах, зовсім юні витязі молотять один одного палицями з м'якими подушками на кінцях, силкуючись збити з «підніжки». Аж ось з нізвідки виникає вогонь. Він плавно тече

середині 1980-х років реконструкція вже охопила всю Європу і США. Поступово ця течія добралася і до просторів тодішнього СРСР. І на сьогодні є досить поширеним хобі серед молоді в країнах СНД. Щорічно організовуються сотні нових клубів, які займаються реконструкцією найрізноманітніших епох і армій. На противагу поширеній думці, що історична реконструкція обмежується тільки періодом Середньовіччя, об'єктом реконструкції може стати будь-який відрізок часу: від античності до новітньої пори, будь-яка країна, будь-який народ. Головне, щоб це було цікаво з наукової історичної точки зору.

Зважаючи на це, усі реконструкторські заходи об'єднує одне й те саме – ретельне відтворення «своєї» епохи. Тож якщо Середньовіччя, то життя під час заходу – тільки в шатрах. Готування – тільки в казанах. Їдять учасники із глиняного посуду. Меню – автентичне, так би мовити «скуштувати Середньовіччя на смак». До того ж і одяг повинен бути із натуральної тканини та по зовнішньому вигляду відповідати своєму історичному прототипу. Таке заглиблення в реалії минулого дає змогу зрозуміти певну історичну добу, відчувши всі її вади та переваги, пронести знання старовини як перепустку із прадавніх часів через сучасність у майбутнє.

Українці знають – у що грають

Відчути важкі удари, прорубуючись крізь ворожі лави, взяти участь в осаді чи обороні замку, побувати під зливою стріл – все це

**Не лише силою
міряються, а й
доблесть честь та
гідність демонструють**

Мечем бій — головною думай. Під час проведення реконструкцій безпека на першому місті

можливо і в Україні. Історична військова реконструкція стала новим, нехай і дорогим, але таким вражаючим хобі справжніх українських чоловіків.

– Після служби в армії почало не вистачати духу братерства та солдатської дисципліни, – розповідає «давньоруський дружинник» Олексій, – тож вирішив спробувати себе в якості середньовічного воїна. До сих пір у захваті – це не лише заповнило прогалину в моєму житті, а й допомогло відчувати предків, які вважалися одними з кращих воїнів у світі.

Сьогодні тільки у Києві працює кілька десятків відомих клубів історичної реконструкції. Молоді хлопці та дівчата намагаються перевершити одне одного не лише у виготовленні автентичного одягу, прикрас, музичних інструментів та обладунків, а й у володінні зброєю та навіть у майстерності використання стратегії і тактики бою. Вони перетворюють ліси та поля на справжні театри бойових дій, де середньовічні армії зухвало випробовують себе на міць у масштабних битвах.

Українці знають – у що грають... З чого ж все почалося?

– На українські землі історична реконструкція прийшла майже одночасно із незалежністю, – розповідає один із ветеранів «лицарського руху», представник київського клубу «Бойове Братство» Костянтин. – Спочатку не знали навіть з чого починати: ідей – багато, сумбур – один. Але з часом до нас стали потрапляти відеосюжети від на-

ших західних колег. Чим не приклад для наслідування? А водночас – чим не заклик до внесення своєї, української, харизми? Ми почали шити автентичний одяг, кувати першу зброю та виготовляти обладунки. Дюралеві трубки, фанера та металообробка – все стало у нагоді. Так у нас з'явилися перші ковалі і кравці, внаслідок чого – і перші «еволюційні» перетворення: український хлопець із фанерним щитом та дюралевою трубкою, що слугувала мечем, обернувся на лицаря у важких латах зі сталевим клинком.

ДОВІДКА «ВУ»

Термін «історична реконструкція» має два значення: це відновлення зовнішнього вигляду та внутрішнього змісту об'єкта, повернення його практичного призначення, ґрунтуючись на збережених частинах. Так само, беручи за основу письмові чи усні історичні джерела, може бути відновлено і певну подію, процес або обряд.

Завдання історичної реконструкції – відтворити дух конкретного часу, історичні події, з ним пов'язані, побут і культуру тієї епохи, ґрунтуючись на літературних, археологічних та історичних джерелах. Головне – це історична відповідність відтворюваного події дійсності.

Гарячий танок молота в пилюці віків

Справжній середньовічний обладунок, а тим більше зброя, дорогого коштують. Озброєння цілком і повністю відповідає своїм історичним прототипам, лише з однією різницею: воно – не нагострене. Як згадує один із учасників відтворення історичної давнини, «європейські реконструктори привозять кращі за наші предмети побуту: посуд, похідні меблі тощо. А от костюми, обладунки та зброя набагато ліпші в нас – ми ретельніше проробляємо деталі вбрання. Бо це для нас – справа честі». Тому у великих клубах почали засновувати свої кузні і швацькі майстерні, виховувати власних кравців і ковалів.

У середні віки професія коваля була почесною і необхідною. Про знаних ковалів говорили навіть,

Нашадки лицарів —
патріоти України

«На українські землі історична реконструкція прийшла майже одночасно із незалежністю»

що вони розуміють «душу» заліза, а в їхніх кузнях «кується» справжнє диво. Для наочного уявлення про чудо-кузню звернімося до художнього твору – роману подільського письменника В. Баблика «Жванчик», в якому головний герой – сільський коваль: «...Чи ви бачили, чи чули, як на ковадлі дворогім гаряче б'ють два молотки в парі? Великий – то сила, але сліпа, це – дія, але не самостійна, це – політ, але без мети. Залиши великого одиноким і він, безпорадний, наробить лиха, хоч народжений для добра. Тут на допомогу прибігає молоток у п'ять разів менший... задріботів малий по ковадлу, збоку від бруска. Звук цей можна однаково прирівняти до рику тигра за кущем. То – проба, заспів, початкова крапля дощу перед бурею чи що...

Малий показував дорогу: вів по брускові то вперед, то назад, уліво – вправо, або топтався на місці. А великий важко і слухняно, мов слон, ішов по слідах. А обидва – живі, у дивній роботі – гордо дзвеніли:

— Тут бий! – Тут б'ю! – Тут бий! – Б'ю! Б'ю! Б'ю!»

Така «гаряча» музика молотів не пройшла повз вуха Свана, у реальному житті – Олександра Шеремета. Зачепила за живе, підкорила. На той час йому було 22 роки. Те-

пер він «диригент» і має свій «оркестр»: сучасну, добре обладнану кузню, де, крім нього, трудяться ще двоє-троє помічників. Учнів коваль приймає радо, хоча застерігає – заробляти гроші на своїх виробих вони почнуть не одразу.

А Сван знає, що говорить. Про таких, як він, людей, обізнаних у своїй справі, кажуть: «На всі ноги кований». З-під його молота виходять справжні шедеври: середньовічні лати, шоломи, кольчуги, мечі, шаблі і бойові сокири. Замовлення на виробу українського майстра надходять з усіх кутків Європи та США. За словами господаря кузні, «західні «лицарі» дуже цінують українських ковалів. Для них купувати речі у нас значно дешевше, ніж у місцевих майстрів. До того ж і якість виробів чудова». Проте вітчизняні «воїни» сюди заходять зрідка – за дорогого.

Зброя носить класовий характер: мечі і кинджали залишаються привілеями вельможних лицарів, прості ж уподобають сокири, палаші та алебарди.

Для Свана головне – не боятись експериментувати і відкривати нові горизонти для своєї майстерності. Тому на його підприємстві виготовляють не лише зброю, а й костюми, меблі та інші повсякденні речі, необхідні для людей Середньовіччя. Всі вони співпадають із прототипами, що є на гравюрах або були знайдені археологами.

Майстер не лише одягає сучасне лицарство, а й сам пробує свої сили на турнірах, демонструючи бойові навички в Україні чи представляючи її у закордонних змаганнях.

Майстер своєї справи
О.Шеремет —
«підкований на всі ноги»

— Турніри в Росії та Європі вже давно вийшли на новий рівень, — розповідає Сван. — Щоб узяти в них участь, треба не лише володіти мечем, а й мати військовий і цивільний одяг, який ідеально співпадає з певною епохою та країною.

Тим не менше наші земляки довели, що вони — гідні супротивники європейському лицарству. За словами хлопців із «Бойового Братства», вони вже встигли побувати на європейських фестивалях у Польщі, Німеччині та Прибалтиці, де створили собі серйозний авторитет.

**Українська вдача — щиро дати
здачу, а як дав здачу — пере-
просити за вдачу**

Бої між клубами реконструкторів йдуть на повну силу. Знов-таки, якщо проводити аналогію з Європою, то, як говорять українські фахівці, «наші правила проведення двобоїв набагато суворіші за їхні. У нас учасники б'ються в жорсткий фул контакт (повний контакт), тоді як у Європі діє вимога лише означувати удари. Тож рівень українських бійців дуже високий». Тому і не дивно, що лускаються шоломи, ламається зброя, а «убитих» вояків брати по зброї несуть до цілком сучасних лікарів.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Ніякої військової дисципліни в лицарів не було і бути не могло. Тому що лицар — індивідуальний боєць, привілейований воїн із болісно гострим почуттям власного достоїнства. Він професіонал від народження і у військовій справі дорівнює кожному зі свого стану аж до короля. У бою він залежить тільки сам від себе і виділитися, бути першим може, тільки показавши свою хоробрість, добротність своєї зброї і жвавість коня. І він демонстрував це всіма силами. Так хто ж отут міг щось йому вказати, наказати? Лицар сам знає все і будь-який наказ для нього — утрата честі.

Лицарі жили заради бою, у який кидалися, забувши про обережність, про елементарний лад, порушуючи накази командуючих. Хоча, які там накази: лицарям лише пропонували тримати лад, їх просили.

Лише з кінця XI ст., під час хрестових походів, стали виникати духовно-лицарські ордена, які мали строгі статuti, що регламентували бойові дії.

Іноді за умовами левного договору лицар повинний був служити сеньйору ту кількість часу, на яку в нього вистачить продовольства. І от такий хоробрий чоловік був з окостом, і додавав усі зусилля, щоб з'їсти його за три дні, після чого їхав у свій замок.

– У запалі бою забуваєш, що це – лише гра, – посміхається «німецький лицар» із Києва Олег. – Травмувати когось дуже легко. Травмувати самому – ще легше. Обладунок сковає рухи, а до шолома треба дуже довго звикати. Після фестивалів і турнірів лати треба нести до коваля у ремонт.

У масових битвах – бугуртах – реконструктори сходяться «стінка на стінку». Кількість учасників у такій баталії необмежена. Це можуть бути світові змагання, де з кожного боку виступає ціле військо по кілька сотень людей. Травми тут – справа звичайна. Хлопці з гордістю демонструють численні вм'ятини на панцирах та шоломах.

Вже зараз до арсеналу «середньовічних воїнів» увійшли прийоми боротьби – удари ліктями і кулаками. В Європі давно існують спеціальні школи, де досвідчені тренери виховують «лицарів», досліджуючи старовинні книги про воїнське мистецтво та володіння зброєю. Не відстають і організатори турнірів та фестивалів. Найбільш сильних та відважних бійців очікують навіть грошові призи. І якщо у Західній Європі «лицар-одинак» може отримати кілька сотень умовних одиниць за перемогу на турнірі, то виграш команди сягає десяти-п'ятнадцяти тисяч. Але разом із цим поповнюються не лише гаманці переможців, а і лазарети, і лікарні.

себе? Ранній період, коли лицарство тільки почало зароджуватись, відносно дешевий – легкі шоломи та шкіряні кіраси ще не були остаточно витіснені важкими обладунками. Хоча лорди та заможні воїни вже носили кольчуги.

Така кольчуга коштуватиме дуже дорого: від трьох до дев'яти тисяч гривень, адже технологія, за якою кожне кільце окремо приклепувалось до інших, надто кропітка і складна. Звичайний солдат або міський житель у скромному одязі та простеньких латах коштуватиме дешевше. Якщо ж ви мрієте вдягти на себе блискучий панцир благородного лицаря, барона, герцога чи його величності короля,

Вірний кінь, міцна рука, світла душа та благородне серце — ознаки справжнього лицаря

– Страждає в основному голова, – розповідає бугуртсмен із багатолітнім стажем Дмитро, – але часто зазнають пошкоджень руки та ноги.

Реконструкторські турніри давно перестали бути просто хобі. Це спорт. І з часом він стає все більш жорсткішим.

Щоб гідно відстояти честь свого клубу, «лицарі» мають регулярно тренуватись. Після легкої розминки хлопці по кілька годин відпрацьовують удари і прийоми, а також перевіряють одне одного у двобої. Але і при цьому не можуть без жартів: «Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають». Така от українська вдача: і у жартах встигає, і в бою не прозябає!

Не лякайте мій гаманець

Саме так би сказали у славному місті Одеса, дізнавшись про ціну на обладунки. Лицар прадавніх часів, озброєний та ще й на бойовому коні, прирівнюється до сучасного танка. Причому не лише через бойову потужність, а й через грошові витрати. Сама лише кольчуга коштувала цілий статок, не кажучи вже про бойових коней, що в еквіваленті на сучасні ціни були дорожчими за спортивне авто. За кілька століть цінова політика ковалів дещо пом'якшала, але реконструкція, тим не менше, відчутно б'є по кишнях прихильників історії.

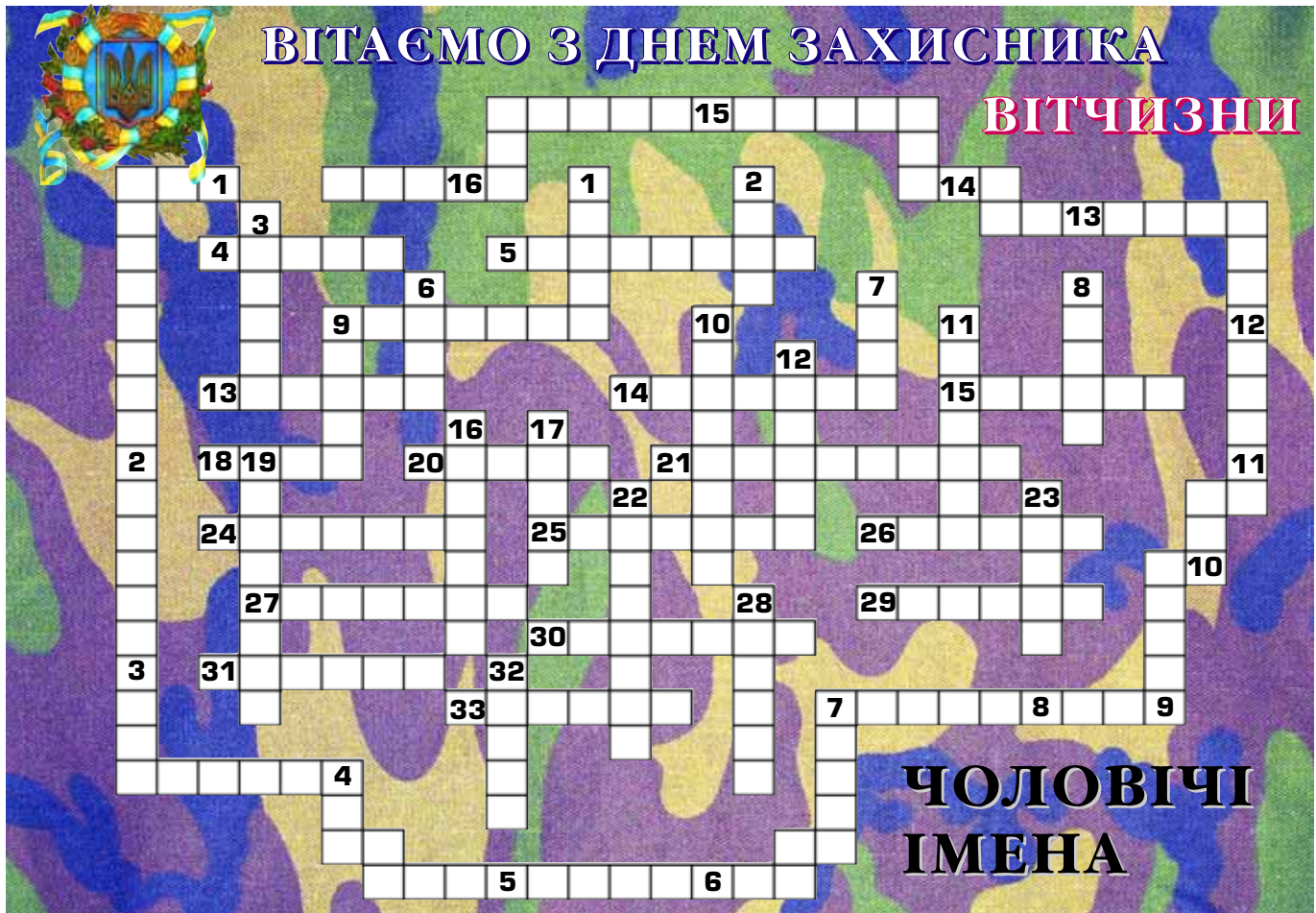
Ціна залежить від того, яку епоху ви хочете відтворити, і головне – яку роль ви бажаєте приміряти на

будьте готові витратити не один десяток тисяч гривень.

Але якщо ваше бажання стати на сповнений небезпеки і слави шлях воїна дуже велике, а з грошима проблеми, члени реконструкторських клубів, як справжні лицарі, радо підуть вам назустріч, варто лише попросити. Вам можуть позичити комплект обладунків на час тренувань, а клубний коваль запросить попрацювати у кузні і, можливо, поступиться у ціні.

Тож Середньовіччя чекає на вас, головне – не забувайте, що лицар, у першу чергу, – не воїн, закований у броню, а чоловік із мужнім та шляхетним серцем. Принаймні, українцям це зрозуміло...

Ладо ГЕГЕЧКОРІ

По горизонталі: 4. Ім'я старогрецького походження, що означає «запашний». 5. Так звали батька автора твору «Собор». 9. Це імення носив славнозвісний Наливайко, керівник селянсько-козацького повстання 1594-1596 рр. 13. Ім'я, яке говорить про те, що воно Богом дане. 14. Ім'я великого князя Київської Русі. 15. Роман «Лебедина зграя» написав письменник Земляк. Цим іменем його величали. 18. Староруське ім'я. Так звали ученого-фізика Курчатова. 20. «Ой ти гарний... прийди сядь біля мене — рядки з пісні. Пропущене ім'я. 21. Це імення мав славний український живописець Трутовський. 24. Великий історик, перший президент Української держави Грушевський носив це ім'я. 25. Імення грецького походження, означає «веселий», «радісний». 26. Це ім'я пов'язане з прізвищем духовного діяча православної церкви, що проголосив «анафему» гетьману І.Мазепі. 27. Цим іменем звали відомого українського хірурга і професора, який вертав людям слух. 29. Яке ім'я в автора оповідання «Мужичька арифметика»? 30. Це імення носив декабрист Рилєєв. 31. Походження цього імені від римського слова, яке означає «переможець». 33. Імення, що згадується в байці Л. Глібова «Вовк і кіт».

По вертикалі: 1. Це ім'я має сучасний композитор Гаденко. 2. Ім'я онука М.М.Коцюбинського. 3. Таке імення мав Стеценко — український композитор і диригент. 6. Імення співака Козловського. 7. «Висне небо синє, синє, та не те» — рядок з одного вірша, якого написав Щоголев. Як звали поета? 8. Це ім'я носив легендарний керівник селянського руху на Поділлі. 9. Ім'я відомого організатора партизанського руху в Україні в роки Великої Вітчизняної війни. 10. Місто в Криму, де знаходиться картина галерея ім. І.К.Айвазовського підкаже потрібне ім'я. 11. Старовинне ім'я. Перші три літери починають звук, який притаманний собаці, а решта літер — означає передню частину голови свині. 12. Відгадуючи це імення, згадайте давньогрецького філософа. 16. Тасмне «Кирило-...» товариство. Від якого імені походить друга частина назви? 17. Редактором журналу «Перець» був довгий час письменник Мазівчук. Як його звали? 19. Роман «Вир». Як звали автора? 22. На честь цього імені назване «Свято закоханих». 23. Драматичний твір Т.Г.Шевченка... Стодоля. Пропущене ім'я. 28. Комедія драматурга І.Карпенка-Карого... Буруля. Ім'я? 32. Перші дві літери цього імені говорять про метричну міру земельної площі.

Чайнворд: 1. Ім'я автора першого історичного українського роману «Чорна рада». 2. Цьому імені відповідає ім'я «Никифор». 3. Поетичну книгу «Я — син України» написав львівський поет Братунь. Як його звали? 4. Великий князь київський. 5. Князь ... Галицький. Ім'я? 6. Це імення мав письменник-гуморист Ковінька. 7. Як звали військового діяча Малиновського, двічі героя у Великій Вітчизняній війні, що народився в Одесі? 8. Український поет-прозаїк... Тихий. Ім'я? 9. Таке ім'я мав герой народно-визвольної війни 1648-54 рр. Кривоніс. 10. Відгадати потрібне ім'я допоможе прізвище письменника, що упорядкував книги «З порога смерті» (письменники України — жертви сталінських репресій). 11. Це імення носить закарпатський живописець Бокшай. 12. «...Шабатин» — Український байкар. Як звали? 13. Цим іменем звали письменника-класика, який написав роман «Повія». 14. Колишня назва м. Івано-Франківська говорить про це імення. 15. Ім'я слов'янського походження, що славить владу. 16. Рідкісне ім'я.

Кросворд склав Микола ТУРКІВСЬКИЙ

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Засновник:
Міністерство оборони України
Адреса редакції:
вул. Мельникова, 81,
04050, Київ, Україна, а/с 72
Телефони редакції:
(044) 483-08-39,
489-38-59, 454-42-02
mail: viysko2012@ukr.net; viysko2003@ukr.net
Електронна версія: www.vu.mil.gov.ua
© «Військо України», 2013
Підписано до друку: 20.02.2013 р.
Передплатний індекс: 74101
Передплату можна оформити в усіх поштових відділеннях зв'язу
Свідчення про державну реєстрацію:
КВ № 827 від 12.07.1994 р.
Рік заснування часопису — 1992
Друк: ПП «СТІПРЕС»

ТВО головного редактора: Валентин Бураченко. Відповідальний секретар: Андрій Мирончук. Заступник відповідального секретаря: Андрій Погорелов. Начальники відділів: Олександр Бірченко, Руслан Ткачук, Вячеслав Петровський, Володимир Косенко. Фотожурналіст: Сергій Полісевич. Спеціальні кореспонденти: Василь Поталчук, Юрій Лавров, Валерій Ворончук, Віталій Луговський, Юрій Кузнецов. Кореспонденти: Валерія Сокіл, Дар'я Чигарева. Літературні редактори: Лілія Власюк, Меруерт Ісабекова.

Телефон з питань розміщення реклами:
(044) 483-08-39

Редакція не несе відповідальності за зміст повідомлень інформантів і може друкувати статті, не поділяючи поглядів автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен та інших відомостей несуть автори публікацій. Роботи (фотознімки, статті, малюнки, тексти та інші матеріали), які прийшли на адресу редакції, не рецензуються і не повертаються. Передрук матеріалів чи будь-яке інше їх використання можливо лише з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів посилання на журнал «Військо України» обов'язкове. За зміст реклами відповідальність несе рекламодавець.

Відповіді на кросворди «Гетьмани України»

По горизонталі: 4. Многогірний (Дем'ян Гнатович). 7. Сагайдачний (Петро Кононович). 10. Дорошенко (Михайло). 11. Розумовський (Кирило Григорович). 13. Хмельницький (Богдан-Зіновій Михайлович). 14. Брюховецький (Іван Мартинівич). 15. Орлик (Пилип Степанович). 16. Апостол (Данило Павлович).

По вертикалі: 1. Полуботок (Павло Леонтійович). 2. Скоропадський (Іван Ілліч). 3. Ханенко (Михайло Степанович). 5. Мазепа (Іван Степанович). 6. Виговський (Іван Остапович). 8. Самойлович (Іван). 9. Тетеря (Павло Іванович). 12. Сомко (Яким Семенович).

Примітка: Гетьманами України були ще: син Б. Хмельницького Юрій (1659 — 63рр.) страчений турками в Кам'янці-Подільському; Петро Дорофійович Дорошенко (1665 — 76рр.), перемістив очолював шість років Прилуцький полк; Павло Петрович Скоропадський — останній гетьман України (29. IV - 14. XII.1918)

Ведуча рубрики Дар'я Чігарєва:

На жаль, людина — не ящірка — не може швидко та безболісно відкинути «хвіст» проблем минулого. Та й навіщо відкидати — їх потрібно вирішувати!

Ніколи не здаватися, йти, долаючи будь-які перепони на шляху до мети, вставати після невдач та падінь і сміливо дивитися вперед — цьому нас можуть навчити улюблені герої літератури та кінематографу.

Іноді думка «А що б на моєму місці зробив (вибрати потрібного героя)?» може допомогти «пошикувати» думки, розглянути ситуацію з іншого боку чи просто зняти напруження. Звичайно, наше життя — не кіно, яке можна поставити на паузу чи перемотати назад, не книжка, яку можна на певний час відкласти, коли вже не сила читати. Але література, музика та кінематограф іноді стають для нас симулятором реального життя, допомагаючи у складних ситуаціях знайти найоптимальніше рішення.

• ЧИТАЄМО

трилогія «Голодні ігри»

Сьюзен Коллінз,
2008 рік

У 2008 році роман «Голодні ігри» дуже швидко став бестселером. Трохи згодом, у 2009-2010 роках виходять друга і заключна частини трилогії: «І спалахне полум'я» та «Сойка-пересмішниця», які просто змітали з книжних полиць.

Майже ювелірно точна екранізація роману у 2012 році спричинила нову хвилю популярності трилогії. Навіть Стівен Кінг, який досить критично ставиться до сучасної популярної літератури, високо оцінив «Голодні ігри». Дійсно, роман захоплює з перших рядків у полон свого власного унікального світу, де над 12 Дистриктами панує розбещений Капітолій, на потіху якого кожного року проводяться так звані Голодні ігри. І щороку 24 трибути (12 хлопців та дівчат 14-18 років) вимушені вбивати один одного на арені. Але головна героїня, Кітніс Евердін, яка добровільно займає місце своєї 14-річної сестри на Голодних іграх, своїми вчинками висікає іскру — і полум'я великого повстання охоплює Дистрикти.

Роман про боротьбу юної безстрашної людини проти обставин, влади і самої себе захоплює та змушує замислитися над реальними та примарними цінностями людського життя.

«Журналісти стріляють не кулями»

упорядник Олександр Клубань,
2012 рік

Це видання унікальне та цінне тим, що піднімає ряд актуальних у сучасних умовах тем: взаємодія армії і медіа, роль журналіста на війні, особливості роботи кореспондентів у районах збройних конфліктів, бойових дій, на військових маневрах та у зоні стихійних лих. І про це все розповідають українські журналісти та офіцери зі зв'язків з громадськістю вітчизняного оборонного відомства. У своїх спогадах вони діляться власним досвідом роботи в екстремальних умовах.

«Журналісти стріляють не кулями» — це колективна праця людей, які на собі відчули всі складнощі неврегульованих відносин засобів масової інформації та силових відомств. А кожна сторона в цих непростих відносинах повинна знати свої права та обов'язки. Це не підручник для новачків у журналістиці екстриму, але повчитися є чому.

Видання підкупає тим, що автори на яскравих прикладах із власного досвіду демонструють, що теорії, написані в затишних кабінетах, дуже часто пасують перед суворою реальністю та непередбачуваними обставинами.

• СЛУХАЄМО

Альбом «Metanoia. Part 1»

«Друга ріка»
2012 рік

На жаль, український рок не часто балує своїх слухачів новими альбомами та єдністю трьох компонентів: якісної музики, глибоких текстів та оригінального вокалу.

Тому альбом «Другої ріки» — приємний довгоочікуваний подарунок для прихильників музикантів (вже три роки пройшло з часів випуску їхнього останнього альбому).

Інтригуюча назва «Metanoia», яка перекладається з грецької — «переосмислення», привертає увагу слухача, бо обіцяє зміну стилю, щось свіженьке у творчості гурту.

На щастя (чи на жаль), нічого нового: зворушлива лірика під непогану музику і той самий оксамитовий вокал Валерія Харчишина. Безсумнівно, ряд окремих композицій дуже вдалий та драйвовий, як, наприклад, «Ти зі мною (Я здаюсь!)», «Світ на різних берегах», але якогось глобального «переосмислення» стилю або творчості не простежується. Залишається чекати другої частини, яку музиканти обіцяють «народити» найближчим часом.

Навіть якщо ви не прихильник гурту «Друга ріка», цей життєствердуючий альбом може стати чудовим урізноманітненням повсякденного музичного меню.

• ДИВИМОСЯ

«13 вбивць»

2010 рік

Жанр: бойовик, історична драма

Країна: Японія, Великобританія

Режисер: Такасі Мііке

У головних ролях: Кодзі Якусьо, Такаюкі Ямада, Юсуке Ісейа, Масатіка Ітімура

Кінострічка «13 вбивць», натуралістична та місцями кривава, досить вдало передає дух Японії, з її самураями, сегунами, мечами, характері та смертельними двобоями. Сюжет не пропонує глядачу нічого нового: тринадцять відважних воїнів збираються разом для того, щоб знищити брата сегуна — пана Наріцугу — жорстокого та холоднокровного тирана, який знищує цілі сім'ї та села, катує людей тощо. Звичайно ж, кривавого тирана охороняє невелике військо, з яким наша «чортова дюжина» вирішує зійтися у смертельному двобої.

Самурайська честь та гідність, бажання знайти смерть у бою за справедливість та прагнення навіть ціною власного життя боротися проти зла — це стрижень, на якому тримається вся ідейна складова кінострічки. Але головна цінність фільму полягає все-таки в детальному відтворенні звичаїв японських воїнів, їхнього побуту, поглядів на життя та смерть. Чудово передане світосприйняття усієї нації загалом: неквапливість, виваженість, жорсткий регламент кожної дії та руху, відсутність страху перед смертю, оспівування романтики бою.

«Падіння останньої імперії»

2011 рік

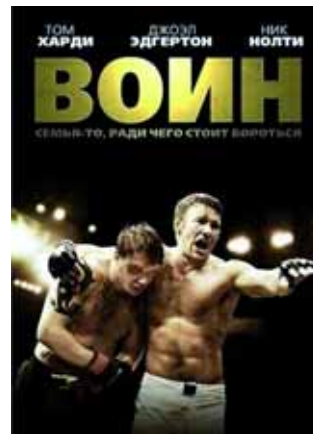
Жанр: військова історична драма, бойовик

Режисер: Лі Чжан, Джекі Чан

У головних ролях: Джекі Чан, Уїнстон Чао, Лі Бінбін, Сунь Чунь

Ця кінострічка, певно, повинна стати знахідкою для шанувальників китайської культури та історії. Вона переносить глядача до подій 1911 року, коли Китай палав від вогнів революції та стівав кров'ю свого народу, намагаючись зайняти законне місце серед країн світової спільноти та позбутися згубної влади монархічної династії Цин.

Режисер картини — Джекі Чан — намагався створити монументне епічне полотно, приурочене до 100-річчя китайської революції та краху монархії. Але, на жаль, більшість сцен вийшли плоскими, герої не чіпляють за живе, а переваженість китайськими назвами географічних об'єктів та іменами розосереджують увагу глядача, нитка оповідання губиться. Серед плюсів кінострічки можна назвати вражаючі батальні сцени, високоякісну роботу оператора, детально пророблені декорації, ідеально підбрану кольорову гаму — за технічними характеристиками фільм заслуговує високої оцінки.

«Воїн»

2011 рік

Жанр: бойовик, спортивна драма

Режисер: Гевін О'конор

У ролях: Том Харді, Джоел Едгертон, Нік Нолті, Дженіфер Морісон

Ця кінострічка — непоганий голлівудський бойовик, де є над чим замислитися та на що подивитися.

Хоч «Воїн» і став жертвою звинувачень у передбачуваності та награності, глядач із задоволенням занурюється у світ проблем головних героїв, образи яких чітко та реалістично виписані. Кожен з них привабливий по-своєму, за плечима кожного — своя виняткова драматична історія. Батько, колишній тренер, який колись прикладався до пляшки, намагається повернути любов та довіру двох дорослих синів, але це не просто. Два різні характери — два брати, кожен з яких має власний мотив для перемоги на бойових змаганнях.

Те, що у фіналі рідні брати зійдуться у кривавому двобої на ринзі — очікуваний хід сценаристів, але від цього драматичне напруження фільму не зменшується, а навпаки — зростає. Кінострічка надовго залишається у пам'яті, а сцени видовищних боїв занурюють у атмосферу спортивного азарту з головою.

«СМІЄМОСЯ З ВІЙСЬКОМ»

**«Ніколи не здавайся»
Сергій Попсевич, м. Київ**

Кожного дня людина сповна переживає підйоми і спади, радощі і проблеми. Таке вже наше життя. Складне і непередбачуване, воно ніби випробовує особистість на міцність. Звісно, рецепти від неприємностей та стресів у кожного свої. Але найпоширеніший серед них – здорове почуття гумору. Здатність знаходити веселі нотки у, здавалося б, драматичному – не лише допомагає гідно переносити усі випробовування, зокрема військової служби, а й рятує від депресії. Адже, як сказав В. Гюго, «сміх – це сонце: воно проганяє зиму з людського лиця».

Тож, незважаючи на всілякі труднощі та кризи, колектив журналу «Військо України» пропонує Вам, шановні читачі, поставитись з гумором до примх буденності та посміятись із кумедних миттєвостей, які щодня ми зустрічаємо і на службі, і в особистому житті, миттєвостей, які встигла закарбувати на світліні вправна рука фотографа.

Фотографія із мистецтва обраних перетворилася на масове захоплення. А там де захоплення, там і задоволення. Тому на сторінках часопису «Військо України» ми оголошуємо новий фотоконкурс під назвою «СМІЄМОСЯ З ВІЙСЬКОМ» і щиро запрошуємо всіх бажаючих, як професійних фотомитців, так і фотоаматорів, узяти в ньому участь.

А для цього потрібно:

– відібрати світліну, яка Вам до вподоби, та надіслати її до редакції на електронну адресу Оргкомітету Конкурсу: viysko2012@ukr.net (без обробки у форматі JPEG-файл, розподільною здатністю 300 dpi);

– у графі «Тема» зазначити: фото на конкурс «СМІЄМОСЯ З ВІЙСЬКОМ»;

– в електронному листі вказати: свої прізвище, ім'я та по батькові; адресу проживання; контактний телефон; назву роботи у контексті Конкурсу; місце та час зйомки.

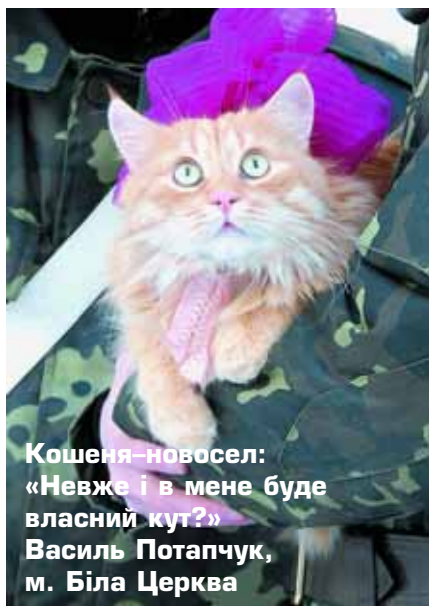
До участі у Конкурсі не допускаються світліни низької якості та які містять відверту або приховану рекламу.

Зверніть увагу, подання фоторобіт на Конкурс автоматично означає згоду автора з його правилами, а також надання дозволу на публікацію у зазначеному журналі.

Терміни проведення Конкурсу: з лютого до жовтня 2013 року.

Оцінка робіт та визначення переможців відбудеться у листопаді 2013 року, а оприлюднення результатів – у журналі «Військо України» (№ 12, 2013 року).

Із нетерпінням чекаємо на Ваші роботи та сподіваємося, що кумедні фотоміти додадуть усім нам настрою та натхнення. Посміхніться! Як, Ви ще не посміхаєтесь? Тоді «Військо України» йде до Вас!

**Кошеня-новосел:
«Невже і в мене буде
власний кут?»
Василь Потапчук,
м. Біла Церква**

**«Ати-бати, акробати:
танкісти-еквілібристи»
Павло Сергієнко, с. Десна**

«Посмішка, сильніша за постріл»

Ганна Ільїних,
старший солдат
розвідроти 30-ї
гвардійської окремої
механізованої бригади
(м.Новоград-Волинський)

Фото Сергія Попсуєвича